

STICHTING

Pensioenfonds

Delta Lloyd

Jaarverslag 2016

pensioenfonds delta lloyd

Voorwoord	4
Karakteristieken van het pensioenfonds	6
1 Kerncijfers	6
2 Personalia	7
3 Doelstellingen en organisatie pensioenfonds	8
3.1 Missie, visie en strategie	8
3.2 Governance structuur	9
3.3 Herverzekering, uitbesteding en uitvoeringsorganisatie	15
Verslag van het Bestuur	17
1 Belangrijkste ontwikkelingen van het pensioenfonds in 2016 en governance	17
1.1 Inleiding	17
1.2 Bestuur	17
1.3 Stoppen herverzekering en overgang naar eigen beheer	18
1.4 Nieuwe pensioenregeling, uitvoeringsovereenkomst en pensioenreglement	19
1.5 Toeslagen	20
1.6 Risicohouding en aanvangshaalbaarheidstoets	21
1.7 Sterftgrondslagen	23
1.8 Communicatie	24
1.9 Code Pensioenfonds	25
1.10 Geschiktheidsbevordering en zelfevaluatie	26
1.11 Compliance	26
1.12 Klachten en geschillen	27
1.13 Verantwoordingsorgaan	27
1.14 Intern Toezicht	28
1.15 Extern toezicht	28
2 Financiële positie	29
2.1 Dekkingsgraad	29
2.2 Uitvoeringskosten	33
3 Herverzekering en beleggingen	35
3.1 Herverzekering	35
3.2 Beleggingsbeleid	35
3.3 Het beleggingsmandaat (tot en met 31 december 2016)	36
3.4 Verdeling middelen beleggingsdepot	37
3.5 Verantwoord beleggen	38
3.6 Terugblik economie en financiële markten	39
3.7 Aanpassing in de beleggingsportefeuille en andere bijzonderheden in het verslagjaar	41
3.8 Stresstest	41
3.9 Performance van de beleggingsportefeuille	42

4	Pensioen- en uitvoeringsovereenkomst	43
4.1	Pensioenovereenkomst	43
4.2	Uitvoeringsovereenkomst	44
4.3	Toeslagen	45
4.4	Ontwikkeling aantal verzekerden	45
5	Risicobeheersing	46
5.1	Risicobeleid	46
5.2	Risico's	47
6	Actuariële analyse	54
7	Verwachtingen voor 2017	56
	Visitatiecommissie	58
	Verslag van het Verantwoordingsorgaan	61
	Jaarrekening	65
	Overige gegevens	90
	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	91
	Actuariële verklaring zoals opgenomen in DNB staat J606	97

In dit jaarverslag geven wij u een beeld van de ontwikkelingen in 2016 en de financiële positie eind 2016 van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd.

Het jaar 2016 stond in het teken van de keuzes die gemaakt moesten worden bij het aflopen van de herverzekeringsovereenkomst en uitvoeringsovereenkomst per 31 december 2016. Daarnaast liep de CAO met daarin de pensioenregeling van de werkgever op 31 december 2016 af.

Na een zorgvuldige belangenafweging, waarbij met alle relevante stakeholders is gesproken, heeft het bestuur besloten om per 1 januari 2017 over te gaan naar eigen beheer. Dit geldt voor zowel de opgebouwde pensioenaanspraken als de nieuwe pensioenaanspraken. Het verantwoordingsorgaan heeft positief geadviseerd over dit besluit. De overgang naar eigen beheer viel samen met het ingaan van een nieuwe pensioenregeling die de werkgever met de werknemersorganisaties overeen is gekomen. Aangezien de huidige pensioenadministratie niet geschikt was om een pensioenfonds in eigen beheer te administreren, is het pensioenfonds in januari 2017 overgegaan naar een nieuwe moderne pensioenadministratie.

Ondanks de complexe uitdaging is het gelukt om over te gaan naar eigen beheer, de nieuwe pensioenregeling uit te voeren en te migreren naar een nieuwe pensioenadministratie.

De financiële positie van het pensioenfonds is iets verbeterd. De dekkingsgraad op basis van de marktrente steeg licht van 119,2% naar 121,5%. De actuele DNB-dekkingsgraad steeg licht van 123,6% naar 126,7%.

De beleidsdekkingsgraad bedroeg per 31 december 2016 124,0% en is met 4,7% afgenomen. De beleidsdekkingsgraad is hoger dan de gemiddelde beleidsdekkingsgraad van Nederlandse pensioenfonds eind 2016 (97%).

De rente is in 2016 ten opzichte van 2015 licht gedaald, waardoor het rendement op de beleggingen, onder meer als gevolg van waardestijgingen van obligaties, ten opzichte van 2015 hoger is. Ook de verplichtingen zijn als gevolg van de dalende rente toegenomen. Doordat het renterisico grotendeels is afgedekt, hebben renteschommelingen nauwelijks invloed gehad op onze dekkingsgraad.

Ook dit jaar konden wij, conform onze ambitie, per 1 januari 2017 een volledige toeslag toekennen. De pensioenaanspraken van actieve deelnemers hebben wij verhoogd met de verhoging van de CAO-lonen van Delta Lloyd in 2016 en de pensioenaanspraken en ingegane pensioenen van gewezen deelnemers en pensioengerechtigden hebben wij verhoogd met de prijsontwikkeling volgens het CBS. Na 1 januari 2017 is de toeslag voor iedereen gelijk en zal worden toegekend aan de hand van de prijsindex.

In 2016 zijn er een aantal wisselingen geweest in het bestuur en het verantwoordingsorgaan. De samenstelling van zowel het bestuur als het verantwoordingsorgaan voldoen in 2016 aan de diversiteitsdoelstellingen uit de Code pensioenen.

Wij bedanken de leden van het verantwoordingsorgaan, de adviseurs en de medewerkers van het pensioenfonds voor de bijdrage die zij in 2016 hebben geleverd aan het goed functioneren van ons pensioenfonds.

Amsterdam, 9 juni 2017

Namens het bestuur van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd,

R. van Mazijk, voorzitter

N. Yacoubi, secretaris

Karakteristieken van het pensioenfonds

1 Kerncijfers

Kerncijfers	2016	2015	2014	2013	2012	2011
Aantal verzekerden						
Actieve deelnemers	3.896	4.065	4.311	4.437	4.546	4.564
Gewezen deelnemers ('slapers')	5.966	5.730	5.495	5.409	5.363	5.210
Pensioengerechtigden	3.493	3.437	3.379	3.299	3.179	3.116
Pensioenen (x € 1.000)						
Kostendeekkende premie (*)	62.515	53.332	61.228	61.573	63.883	60.349
Gedempte premie (*)	62.515	53.332	61.228	61.573	55.493	55.538
Feitelijke premie (*)	62.515	53.332	61.228	61.573	60.635	65.528
Pensioenuitvoeringskosten	3.083	2.292	2.204	2.075	2.121	2.169
Pensioenuitvoeringskosten per deelnemer en pensioengerechtigde in € (***)	417	306	287	268	275	282
Garantiekosten	3.736	15.188	15.361	12.069	12.688	11.541
Uitkeringen	60.473	58.676	56.554	54.712	53.229	51.837
Toeslagverlening (voorwaardelijk)						
Deelnemers (ultimo v/h jaar)	1,00%	1,00%	0%	1,25%	1,05%	0%
Gewezen deelnemers/pensioengerechtigden (ultimo v/h jaar)	0,32%	0,44%	0,75%	0,90%	1,22%	0,93%
Achterstand toeslagverlening						
Deelnemers (ultimo v/h jaar)	0,70%	0,70%	0,70%	0,70%	0,70%	0%
Gewezen deelnemers/pensioengerechtigden (ultimo v/h jaar)	2,21%	2,21%	2,21%	2,21%	2,21%	1,40%
Vermogen en solvabiliteit (x € 1.000)						
Aanwezig eigen vermogen	510.406	413.215	393.970	303.977	229.403	78.134
Minimaal vereist eigen vermogen	1.591	1.336	1.207	1.075	977	922
Pensioenverplichtingen op basis van RTS van DNB	2.467.061	2.286.456	2.158.213	1.806.658	1.843.674	1.684.112
Actuele DNB-dekkingsgraad voor verslagleggingsdoeleinden	121%	118%	118%	117%	112%	105%
Actuele DNB-dekkingsgraad (t.b.v. publicatiedoeleinden)	127%	124%	132%	123%	122%	114%
Beleidsdekkingsgraad (t.b.v. publicatiedoeleinden)	124%	129%	-	-	-	-
Beleggingen (x € 1.000)						
Actuele waarde	3.136.656	2.855.130	2.850.755	2.234.799	2.255.545	1.921.102
Beleggingsopbrengsten	301.164	22.808	623.334	-21.037	338.931	211.003
Vastgoedbeleggingen	51.672	50.196	58.609	62.351	67.595	72.766
Aandelen	695.616	650.324	553.068	448.599	316.202	260.823
Vastrentende waarden incl. liquide middelen	2.199.173	2.037.177	2.020.673	1.615.282	1.560.884	1.410.268
Derivaten	182.938	112.901	213.830	100.287	306.089	180.727
Vorderingen	7.257	4.532	4.575	8.280	4.775	-3.482
Kosten vermogensbeheer in % gem. belegd vermogen	0,11%	0,11%	0,12%	0,12%	0,12%	0,11%
Transactiekosten in % gem. belegd vermogen	0,01%	0,03%	0,10%	0,03%	0,01%	0,02%
Totale kosten vermogensbeh. in % gem. belegd vermogen	0,12%	0,14%	0,22%	0,15%	0,13%	0,13%
Beleggingsrendement						
Totale portefeuille	10,4%	0,8%	27,7%	-0,9%	17,2%	12,7%
Benchmark (**)	8,9%	-1,2%	28,2%	-5,7%	7,7%	15,6%
Matchingportefeuille	11,3%	-2,4%	33,8%	-4,4%	18,1%	19,0%
Benchmark (**)	8,9%	-1,2%	28,2%	-5,7%	7,7%	15,6%
Rendementsportefeuille	7,7%	11,3%	8,8%	15,4%	13,0%	-8,5%
Benchmark	9,3%	5,9%	10,9%	15,0%	13,2%	-4,0%

(*) Met ingang van 1 januari 2013 is, gezien de herverzekering, de (gedempte) kostendeekkende premie gelijk gesteld aan de feitelijke premie

(**) De benchmark geeft de mutatie van de verplichtingen weer

(***) In 2016 eenmalige kosten in verband met de overgang naar eigen beheer

2 Personalia

Bestuur						
Bestuurleden voorgedragen door de werkgever						
Naam	Functie in bestuur	Bestuurslid vanaf	(Her)be-noemd tot	Leeftijd op 31 dec. 2016	M/V	Belangrijkste functie naast lid pensioenfonds *)
R. van Mazijk	Voorzitter	2-4-2013	1-7-2018	52 jaar	man	COO Delta Lloyd Asset Management
Mr. drs. E.W. Galesloot	Plv. voorzitter	5-11-2010	1-7-2017	54 jaar	vrouw	Directeur General Counsel Delta Lloyd
Drs. M.C.M. Canisius (vanaf 7 juli 2016)	Lid	7-7-2016	1-7-2020	39 jaar	man	Directeur Balance Sheet Management Delta Lloyd
Drs. G.J. van Rooijen AAG (tot 7 juli 2016)	Lid	13-5-2015	7-7-2016	44 jaar	man	Directeur Delta Lloyd Leven
Bestuursleden voorgedragen namens de deelnemers						
Naam	Functie in bestuur	Bestuurslid vanaf	(Her)be-noemd tot	Leeftijd op 31 dec. 2016	M/V	Belangrijkste functie naast lid pensioenfonds *)
N. Yacoubi (vanaf 18 januari 2016)	Secretaris	18-1-2016	1-1-2020	38 jaar	vrouw	Marketing manager Delta Lloyd Schade
Drs. H.M.B. van Alphen RBA	Lid	28-5-2010	1-1-2019	47 jaar	man	Manager Capital Management DL
Bestuurslid voorgedragen namens de pensioengerechtigden						
Naam	Functie in bestuur	Bestuurslid vanaf	(Her)be-noemd tot	Leeftijd op 31 dec. 2016	M/V	Belangrijkste functie naast lid pensioenfonds *)
Mr. T.J.M. Roos	Lid	1-1-2013	1-1-2021	69 jaar	man	Diverse commissariaten

*) Niet alle (neven)functies zijn in het verslag opgenomen, maar zijn wel bekend bij de Compliance Officer

Managementteam	
Naam	Functie
T.J.A. Krekel RA	Voorzitter MT, en manager van het pensioenfonds
C.J.M. Cortooms	Secretaris
Ing. W.T.J. Overboom	Algemeen adviseur
Mr. M.L.A.M. Sarton	Juridisch adviseur
Drs. J.L.A.G. Hubers AAG CERA	Actuariel adviseur
Administratie Pensioenfonds	
Naam	Functie
C.J.M. Cortooms	Administrateur
M.J. Sparidans	Administratief medewerker
Drs. E.E.M. van der Waarden	Administratief medewerker
Drs. M.W.P. Ummelen	Communicatieadviseur

Certificerend Actuaris
Ernst & Young Actuarissen B.V.
Accountant
Ernst & Young Accountants LLP
Compliance officer
Drs. M.C. Salentijn

3 Doelstellingen en organisatie pensioenfonds

3.1 Missie, visie en strategie

Missie

Het pensioenfonds is een betrouwbare en professionele pensioenuitvoerder die invulling geeft aan de pensioenovereenkomst die de werkgever heeft afgesloten met de werknemersorganisaties. Hierbij verleent het pensioenfonds pensioenaanspraken en pensioenuitkeringen aan (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden en hun nabestaanden, een en ander volgens de regels zoals nader in het pensioenreglement is omschreven en die in overeenstemming is met de bestaande wet- en regelgeving. Binnen de financieringsmogelijkheden streeft het pensioenfonds naar een goede pensioenvoorziening door de koopkracht van de rechten van (gewezen) deelnemers en de pensioenen van de pensioengerechtigden, zowel nu als in de toekomst, zo goed mogelijk in stand te houden.

Visie en doelstellingen

Pensioen is en blijft een belangrijke arbeidsvoorwaarde. Economische en maatschappelijke ontwikkelingen en overheidsmaatregelen hebben echter onzekerheid tot gevolg. Het is aan het pensioenfonds om op deze ontwikkelingen en maatregelen waar mogelijk in te spelen en tenminste de (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever te wijzen op deze ontwikkelingen en acties die naar aanleiding daarvan nodig kunnen zijn.

Het pensioenfonds streeft naar een effectieve en efficiënte uitvoering, om de kosten van de uitvoering te beperken, met inachtneming van:

- een voor de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden beheerst risico
- de realisatie van de ambitie van het pensioenfonds binnen de grenzen van de financiering die met de werkgever is afgesproken.

Het pensioenfonds stelt een evenwichtige belangenafweging tussen de (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en werkgever centraal. Het pensioenfonds besteedt veel aandacht aan communicatie met belanghebbenden. Het pensioenfonds is transparant, toegankelijk en wil betrouwbaar en deskundig zijn. Ook wil het pensioenfonds reële verwachtingen bij (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden wekken. Daarbij wil het pensioenfonds aan deelnemers inzicht en keuzemogelijkheden geven met betrekking tot het opgebouwde en nog op te bouwen pensioen. Om dit te bereiken zijn ondermeer de website en de pensioenplanner 'Op Koers' hierop ingericht.

Het pensioenfonds belegt het pensioenvermogen op een maatschappelijk verantwoorde manier in beleggingsfondsen die beleggen in aandelen, vastrentende waarden en vastgoed waarbij aspecten van klimaat, gezondheid, veiligheid en ondernemingsstructuur (ESG) worden meegenomen.

Strategie

Het pensioenfonds kiest voor een bestuurlijke inrichting die de missie en visie ondersteunt.

Het pensioenfonds richt zich financieel op het beheersen van risico's en het creëren van extra rendement waarmee het behoud van koopkracht van de opgebouwde en ingegane pensioenen nastreeft.

Het Pensioenfonds wil zijn missie en visie realiseren met een eigen beperkte organisatie waarbij:

- administratie en vermogensbeheer wordt uitbesteed
- de communicatie grotendeels door de eigen organisatie worden verzorgd.

Daarnaast zorgt een prudent beleggingsbeleid, waarbij het renterisico grotendeels is afgedekt, voor een goede financiële positie.

Realisatie doelstellingen

In ons beleggingsbeleid (paragraaf 3.2 van het bestuursverslag) en het hoofdstuk 'risicobeheer' (hoofdstuk 5) doen wij verslag van hoe het pensioenfonds de risico's beheerst. In paragraaf 1.5 'toeslagen', doen wij verslag van de realisatie van onze toeslagambitie. Onder meer in paragraaf 1.3 gaan wij in op hoe het pensioenfonds is omgegaan met evenwichtige belangenafweging en in paragraaf 1.8 doen wij verslag van hoe het pensioenfonds is omgegaan met communicatie.

In het beleggingsbeleid wordt vervolgens ingegaan op hoe het pensioenfonds omgaat met verantwoord beleggen (paragraaf 3.5).

3.2 Governance structuur

Het pensioenfonds is een stichting, opgericht in 1970 en statutair gevestigd in Amsterdam. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41198865.

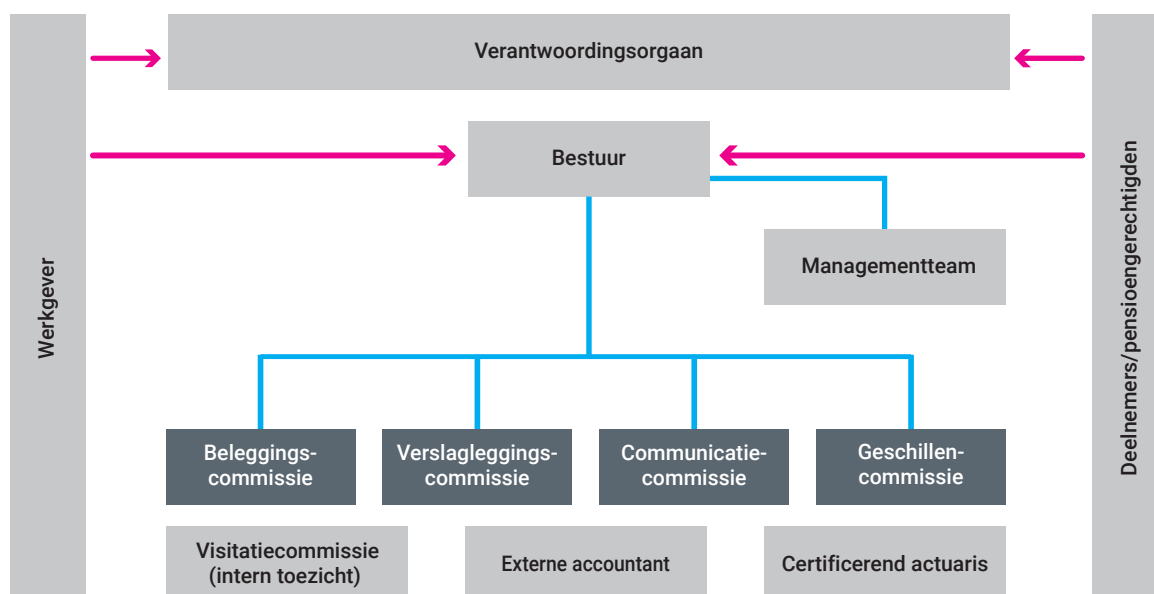
Het pensioenfonds is een ondernemingspensioenfonds en is aangesloten bij de Pensioenfederatie. Het pensioenfonds voert de pensioenregeling van Delta Lloyd Services B.V. uit, zoals die in de pensioenovereenkomst is afgesproken.

De governance is in overeenstemming met de Pensioenwet en de regels uit de Code pensioenfondsen zijn, voor zover van toepassing, in de fondsdocumenten verwerkt.

Organisatieschema

Het organisatieschema van het Pensioenfonds ziet er als volgt uit:

Organisatieschema

Het pensioenfonds heeft geen personeelsleden in dienst. Zij worden via de werkgever aan het pensioenfonds gedetacheerd.

Organen en commissies

Het pensioenfonds kent de volgende organen en commissies:

- Bestuur
- Verantwoordingsorgaan
- Managementteam
- Beleggingscommissie
- Communicatiecommissie
- Verslagleggingscommissie
- Geschillencommissie
- Visitatiecommissie

De organen en commissies worden ondersteund door het managementteam en het pensioenbureau. Daarnaast is een aantal (externe) deskundigen betrokken bij het pensioenfonds: een certificerend accountant, een raadgevend en certificerend actuaire en een compliance officer.

Bestuur

Het bestuur is paritair samengesteld en bestaat uit zes leden: drie werkgeversleden, twee werknemersleden en één pensioengerechtigd lid. De samenstelling is weergegeven op pagina 7. De werkgeversleden zijn voorgedragen door de werkgever, de werknemersleden zijn voorgedragen door de Ondernemingsraad (OR) en het pensioengerechtigd lid is voorgedragen door de Vereniging van Delta Lloyd Gepensioneerden (VdIG).

Voor (kandidaat) bestuursleden is een functieprofiel vastgesteld, dat specifiek is gericht op het aandachtsgebied (commissie) waarvoor het bestuurslid (mede) verantwoordelijk is.

Aan de voordracht van de OR en de VdIG kunnen, op een schriftelijk door ten minste dertig deelnemers c.q. pensioengerechtigden getekend verzoek, kandidaten worden toegevoegd, indien zij passen binnen het gewenste functieprofiel. In dat geval zullen er verkiezingen worden gehouden. De deelnemers- en pensioengerechtigde bestuursleden zijn door het bestuur voor een periode van vier jaar benoemd. De zittingsduur van alle bestuursleden is maximaal 4 jaar en zij kunnen twee keer herbenoemd worden.

Het pensioenfonds kent een ontslag- en schorsingsprocedure voor bestuurders. Bij disfunctioneren kan een bestuurslid worden geschorst of ontslagen.

In 2016 zijn er de volgende wisselingen in het bestuur geweest:

- Per 18 januari 2016 is mevrouw N. Yacoubi benoemd als opvolger van mevrouw H.A.N. Geboers, die per 31 december 2015 is afgetreden.
- Per 7 juli 2016 is de heer drs. M.C.M. Canisius benoemd als opvolger van drs. G.J. van Rooijen AAG die op die datum is afgetreden.

Indachtig de Code pensioenfonds streeft het pensioenfonds naar een divers bestuur, maar wel binnen de beperkingen van een klein team en de eisen die aan bestuurders worden gesteld. Bij nieuwe benoemingen zal het bestuur, daar waar mogelijk, rekening houden met de diversiteitscriteria die zijn opgenomen in het diversiteitsbeleid van het pensioenfonds. Het diversiteitsbeleid bevat de diversiteitscriteria die zijn opgenomen in de Code pensioenfonds. In het diversiteitsbeleid is opgenomen dat het bestuur streeft naar een bestuur waarin:

- tenminste één lid een man is en tenminste één lid een vrouw is;
- tenminste één lid de leeftijd van 40 jaar nog niet heeft bereikt en tenminste één lid de leeftijd van 40 jaar of ouder heeft.

Het bestuur bestaat per 18 januari 2016 uit vier mannen en twee vrouwen. In 2016 zijn 4 bestuursleden ouder dan 40 jaar en twee bestuursleden jonger dan 40 jaar. Hiermee is de diversiteitsdoelstelling gerealiseerd.

Het bestuur vergadert minimaal één keer per kwartaal en daarnaast zo vaak als de voorzitter of tenminste twee andere bestuursleden dat wensen. Het bestuur bepaalt het beleid en is onder meer verantwoordelijk voor:

- het beoordelen en accepteren van door CAO-partijen gemaakte pensioenafspraken op uitvoerbaarheid en de financiering daarvan;
- de uitvoering van de pensioenovereenkomst op basis van de uitvoeringsovereenkomst;
- de waarborging van een goede governance;
- een beheerste en integere bedrijfsuitvoering;
- het uitvoeren van een adequaat risicomanagement;
- de besluiten over de vaststelling van de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN), pensioenreglement, statuten en overeenkomsten;
- het vaststellen en monitoren van het beleggingsbeleid;
- de informatieverstrekking en andere communicatie naar de deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden;
- het vaststellen van de jaarrekening en jaarverslag.

De beleidsbesluiten worden voorbereid door het managementteam en de diverse commissies.

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit 7 personen. Drie leden zijn voorgedragen namens de deelnemers, twee leden namens de pensioengerechtigden en twee leden namens de werkgever.

De leden van het verantwoordingsorgaan worden door het bestuur benoemd.

De zittingsduur van een lid van het verantwoordingsorgaan is maximaal vier jaar. Een lid van het verantwoordingsorgaan kan maximaal twee keer worden herbenoemd.

Het verantwoordingsorgaan heeft onder meer de bevoegdheid een oordeel op hoofdlijnen te geven over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur gevoerde beleid, alsmede de keuzes voor de toekomst aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van het intern toezicht.

Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan onder meer recht om advies uit te brengen over:

- de vorm en inrichting van het interne toezicht;
- het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure;
- de pensioenpremie;
- het communicatiebeleid;
- het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst.

Bij de samenstelling van het verantwoordingsorgaan wordt ernaar gestreefd dat:

- tenminste één lid een man is en tenminste één lid vrouw is;
- tenminste één lid de leeftijd van 40 jaar nog niet heeft bereikt en tenminste één lid 40 jaar of ouder is.

In 2016 bestond het verantwoordingsorgaan uit 6 mannen en één vrouw. Vier leden waren ouder dan 40 jaar en drie leden jonger dan 40 jaar. Hiermee heeft het pensioenfonds ook haar diversiteitsdoelstelling voor het verantwoordingsorgaan gerealiseerd.

Het verantwoordingsorgaan was in 2016 als volgt samengesteld:

Verantwoordingsorgaan				
Naam	Functie	Aftredend	leeftijd op 31 dec. 2015	M/V
Drs. A.G.W. Termeulen	Voorzitter, pensioengerechtigden lid	1-1-2018	64 jaar	man
Drs. W. de Boer AAG	Pensioengerechtigden lid	1-1-2020	69 jaar	man
S.H.T. Witjes (per 4 februari 2016)	Secretaris, deelnemerslid	1-1-2018	35 jaar	man
N. Yacoubi (tot 18 januari 2016)	Secretaris, deelnemerslid	1-1-2018	38 jaar	vrouw
B.J. Bijlsma (tot 31 december 2016)	Deelnemerslid	1-1-2017	60 jaar	man
Mr. P.H.M. Hangx	Deelnemerslid	1-7-2018	57 jaar	man
D.F.P. Mol	Werkgeverslid	1-1-2020	33 jaar	man
Drs. P. Daniels (per 1 oktober 2016)	Werkgeverslid	1-10-2020	35 jaar	vrouw
Drs. M.C.M. Canisius (tot 7 juli 2016)	Werkgeverslid	1-1-2018	39 jaar	man

In het verslagjaar zijn mevrouw N. Yacoubi, de heer B.J. Bijlsma en de heer drs. M.C.M. Canisius afgetreden. Mevrouw Yacoubi en de heer Canisius zijn benoemd tot lid van het bestuur.

In het verslagjaar zijn per 4 februari 2016 de heer S.H.T. Witjes en per 1 oktober 2016 mevrouw Drs. P. Daniels benoemd tot lid van het verantwoordingsorgaan.

Per 15 februari 2017 is de heer D. Bril (50 jaar) benoemd tot lid van het verantwoordingsorgaan.

Managementteam

Het managementteam bestaat uit de manager, de administrateur en drie adviseurs (juridisch adviseur, actuariel adviseur en algemeen adviseur) en handelt onder de verantwoordelijkheid van het bestuur conform de voor het team geldende instructie. De samenstelling is weergegeven op pagina 7.

De belangrijkste taken zijn:

- het bestuur tijdig informeren over nieuwe ontwikkelingen;
- beleid voor te stellen dat aansluit op nieuwe wet- en regelgeving en wijzigingen in de CAO;
- voorbereiden van bestuursbesluiten die hieruit voortvloeien;
- het zorgen voor uitvoering van bestuursbesluiten.

Het managementteam vergadert in de regel één keer per maand.

Beleggingscommissie

De beleggingscommissie is in 2016 uitgebreid van twee naar drie bestuursleden in verband met de overgang naar eigen beheer in 2017. De beleggingscommissie wordt ondersteund door de manager en vertegenwoordigers van de vermogensbeheerder. De verantwoordelijkheid van de beleggingscommissie is het bestuur te adviseren over beleggingsaangelegenheden in brede zin. Dit betreft zowel advies over het algemene beleggingsbeleid als over meer specifieke zaken, waaronder het gebruik van derivaten en de afweging tussen actief en passief beleggen.

De beleggingscommissie heeft de volgende taken:

- het bestuur adviseren over het bereiken dan wel behouden van een optimale balans tussen risico en rendement om de toeslagambitie te kunnen realiseren;
- het monitoren van de activiteiten van de vermogensbeheerder op de uitvoering van het beleggingsmandaat en performance van de beleggingen. De prestaties van de vermogensbeheerder worden beoordeeld op de vooraf uitgesproken verwachtingen en de verschillen met de benchmark;
- het bestuur adviseren over wijzigingen in het mandaat.

In 2017 zijn de taken uitgebreid met het adviseren van het bestuur over het balansbeheer en het financieel risicomanagement. De beleggingscommissie is in 2017 aangevuld met een externe beleggingsadviseur.

De beleggingscommissie was in 2016 als volgt samengesteld:

Beleggingscommissie	
Naam	Functie
Drs. H.M.B. van Alphen RBA	Voorzitter
Mr. T.J.M. Roos	Lid
Drs. M.C.M. Canisius (vanaf 7 juli 2016)	Lid

Communicatiecommissie

De communicatiecommissie bestaat uit 2 bestuursleden. De commissie wordt ondersteund door de manager van het pensioenfonds en de interne communicatieadviseur. De verantwoordelijkheid van deze commissie is ervoor te zorgen dat voorzien wordt in de informatiebehoefte op pensioengebied, gericht op de verschillende doelgroepen (deelnemers, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers) en op de diverse gebeurtenissen die zich kunnen voordoen.

De commissie wordt, indien nodig, ondersteund door een externe communicatieadviseur.

De communicatiecommissie was in 2016 als volgt samengesteld:

Communicatiecommissie	
Naam	Functie
N. Yacoubi (vanaf 18 januari 2016)	Voorzitter (vanaf 7 juli 2016)
Drs. G.J. van Rooijen (tot 7 juli 2016)	Voorzitter
Mr. T.J.M. Roos (vanaf 7 juli 2016)	Lid

Per 18 januari 2016 is mevrouw N. Yacoubi toegetreden tot de communicatiecommissie in plaats van mevrouw H.A.N. Geboers en per 7 juli 2016 benoemd tot voorzitter. Per die datum is de heer drs. G.J. van Rooijen afgetreden als lid van de communicatiecommissie en is de heer T.J.M. Roos toegetreden tot de communicatiecommissie.

Verslagleggingscommissie

De verslagleggingscommissie is in 2016, vooruitlopend op de overgang naar eigen beheer in 2017, uitgebreid van één naar twee bestuursleden. Deze commissie wordt ondersteund door de manager van het pensioenfonds, de administrateur, de actuariel adviseur en een vertegenwoordiger van Delta Lloyd Levensverzekeringen, die de pensioenadministratie uitvoert. De verantwoordelijkheid van deze commissie is te zorgen voor tijdige, correcte en volledige verslaglegging volgens de wettelijke voorschriften, de richtlijnen van de toezichthouder en richtlijnen voor de jaarverslaglegging (RJ). Het verschaffen van de cijfers voor de verslagen is uitbesteed aan Delta Lloyd Levensverzekeringen.

De verslagleggingscommissie was in 2016 als volgt samengesteld:

Vastleggingscommissie	
Naam	Functie
R. van Mazijk	Voorzitter
Drs. M.C.M. Canisius (vanaf 7 juli 2016)	Lid

Per 7 juli 2016 is de heer M.C.M. Canisius benoemd tot lid van de verslagleggingscommissie.

Geschillencommissie

De geschillencommissie bestaat uit drie bestuursleden. Een deelnemer, gewezen deelnemer, pensioen-gerechtigde of andere belanghebbende kan een klacht indienen indien hij/zij vindt dat hij/zij in zijn/haar rechten wordt geschaad.

De klacht wordt in eerste instantie behandeld door de administrateur. Een bezwaar tegen de afhandeling van de klacht kan worden ingediend bij de manager van het pensioenfonds. Als de klager het niet eens is met de uitkomst van het bezwaarschrift kan de klager een geschil indienen bij de geschillencommissie.

De geschillencommissie was in 2016 als volgt samengesteld:

Geschillencommissie	
Naam	Functie
Mr. drs. E.W. Galesloot-Vaal	Voorzitter
N. Yacoubi (vanaf 18 januari 2016)	Lid
Drs. H.M.B. van Alphen RBA	Lid

Per 18 januari 2016 mevrouw N. Yacoubi benoemd tot lid van de geschillencommissie, in plaats van mevrouw H.A.N. Geboers.

Visitatiecommissie

Het intern toezicht wordt binnen het pensioenfonds ingevuld door een visitatiecommissie. Het bestuur geeft aan de visitatiecommissie jaarlijks de opdracht het functioneren van het pensioenfonds kritisch te beoordelen.

De leden van de visitatiecommissie worden door het bestuur benoemd voor de duur van de betreffende opdracht en maken in principe niet meer dan drie opeenvolgende jaren deel uit van de visitatiecommissie.

De jaarlijkse visitatie heeft begin 2017 over het boekjaar 2016 plaatsgevonden. De bevindingen van de visitatiecommissie zijn in het jaarverslag opgenomen.

De visitatie is uitgevoerd door de heren drs. E.E. van de Lustgraaf (voorzitter visitatiecommissie) en D.H. Mik en mevrouw mr. M.W.J. Swalef, die alle drie verbonden zijn aan de Stichting Intern Toezicht Pensioen.

De taken van de visitatiecommissie zijn, conform het reglement visitatiecommissie, de volgende:

- toezicht houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds;
- toezicht houden op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur.

De visitatiecommissie betreft de naleving van de Code Pensioenfonds bij haar taak.

Functionarissen

Manager

De manager is verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken en coördineert het contact tussen de diverse organen, de werkgever, toezichthouders, uitbestedingspartijen, de certificerend accountant en de certificerend actuaaris.

De huidige manager, de heer T.J.A. Krekel RA, is voor onbepaalde tijd benoemd.

Administrateur

De administrateur coördineert de werkzaamheden binnen het administratieteam, draagt zorg voor afhandeling van de vragen van alle deelnemers, beoordeelt de mutaties die de werkgever opgeeft, houdt toezicht op de administratieve verwerking van de pensioenregeling en ondersteunt de manager bij zijn overige taken.

De huidige administrateur, mevrouw C.J.M. Cortooms, is voor onbepaalde tijd benoemd.

Compliance officer

De voornaamste taak van de compliance officer is het houden van onafhankelijk toezicht op de naleving van de gedragscode.

De compliance officer toetst de naleving van wet- en regelgeving met betrekking tot onder andere koersgevoelige informatie en privé-effectentransacties door het bestuur en de medewerkers van het pensioenfonds. Daarnaast adviseert de compliance officer het bestuur indien er mogelijk sprake is van een persoonlijk tegenstrijdig belang.

De huidige compliance officer is Drs. M.C. Salentijn.

Overige functionarissen

De organen van het pensioenfonds kunnen zich terzijde laten staan door de juridisch adviseur, de heer Mr. M.L.A.M. Sarton, de actuariële adviseur, de heer J.L.A.G. Hubers AAG CERA en de algemeen adviseur, de heer ing. W.T.J. Overboom. De juridisch adviseur ziet tevens toe op implementatie van wet- en regelgeving.

3.3 Herverzekering, uitbesteding en uitvoeringsorganisatie

Het pensioenfonds had de pensioenverplichtingen tot en met 31 december 2016 volledig herverzekerd bij Delta Lloyd Levensverzekering N.V. De herverzekeraar garandeerde tot en met 31 december 2016 de verzekerde (nominaal) opgebouwde pensioenaanspraken en uitkeringen. De beleggingen ter dekking van de verzekeringsverplichtingen heeft de herverzekeraar ondergebracht in een gesepareerd beleggingsdepot (garantiedepot). Het vermogen in het garantiedepot was volgens de herverzekeringsovereenkomst vastgesteld op 105,1% van de marktrentedekkingsgraad. Het vermogensoverschot, het vermogen boven een marktrentedekkingsgraad van 105,1%, was ondergebracht in een overwaardedepot dat juridisch eigendom was van het pensioenfonds. Uit het overwaarde depot werden de toeslagen gefinancierd.

Per 1 januari 2017 is het pensioenfonds overgegaan naar eigen beheer. Dit betekent dat de verzekerde (nominaal) opgebouwde pensioenaanspraken en uitkeringen niet meer zijn herverzekerd. Het pensioenfonds heeft per die datum de herverzekering afgekocht.

De (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden gaan daardoor meer risico lopen. Een uitgebreide ALM-studie heeft aangegeven dat bij het huidige beleggingsbeleid de kans gering is dat het pensioenfonds in de toekomst moet korten op de pensioenaanspraken. In hoofdstuk 1 van 'verslag van het bestuur' legt het bestuur uit welke overwegingen zij heeft gehad om te besluiten over te gaan naar eigen beheer.

In hoofdstuk 2 'Beleggingen en herverzekering' doen wij verslag van de ontwikkelingen op het gebied van het vermogensbeheer en de ontwikkelingen die zich in het verslagjaar binnen de beleggingsportefeuille van zowel het garantiedepot als het overwaardedepot hebben voorgedaan.

De herverzekeraar had in 2016 het vermogensbeheer van het garantiedepot uitbesteed aan Delta Lloyd Asset Management N.V. Het pensioenfonds had het vermogensbeheer van het overwaarde depot uitbesteed aan Delta Lloyd Asset Management N.V. en de pensioenadministratie uitbesteed aan Delta Lloyd Levensverzekering N.V.

In de loop van 2016 heeft Delta Lloyd Levensverzekering N.V. een nieuwe pensioenadministratie ingericht, gericht op pensioenfondsen, waarvan het pensioenfonds vanaf 1 januari 2017 gebruik maakt. Ook heeft het pensioenfonds diensten, die samenhangen met de pensioenadministratie, uitbesteed aan Delta Lloyd Levensverzekering N.V.

Begin 2017 heeft de herverzekeraar de beleggingsportefeuille van het garantiedepot in verband met de afkoop van de herverzekering overgedragen aan het pensioenfonds. Delta Lloyd Asset Management N.V. blijft het vermogensbeheer van de gehele beleggingsportefeuille in 2017 uitvoeren.

De communicatie van het pensioenfonds wordt grotendeels in eigen beheer uitgevoerd, waarbij de website en planner worden onderhouden door een externe partij.

Het niveau van de dienstverlening door de uitbestedingspartijen en de kosten die daarmee gemoeid zijn, zijn in een aantal Service Level Agreements (SLA's) vastgelegd.

De uitbesteding past binnen het uitbestedingsbeleid dat het pensioenfonds heeft vastgesteld.

1 Belangrijkste ontwikkelingen van het pensioenfonds in 2016 en governance

1.1 Inleiding

In het verslag van het bestuur hebben wij de belangrijkste ontwikkelingen in 2016, de financiële positie van het pensioenfonds, de governance van het pensioenfonds, de beleggingen, de pensioenuitvoering en de risicobeheersing opgenomen.

Naast het monitoren van de financiële positie, stond het verslagjaar in het teken van het aflopen van het herverzekeringscontract per 31 december 2016, de keuzes die het pensioenfonds naar aanleiding daarvan moest maken en het aanvaarden van de nieuwe pensioenregeling die de CAO-partijen met elkaar hebben afgesproken. Daarnaast is veel aandacht besteed aan het aanpassen van de fondsdocumenten en communicatie naar stakeholders.

Het bestuur heeft besloten om per 31 december 2016 te stoppen met de herverzekering en per 1 januari 2017 over te gaan naar eigen beheer voor zowel de opgebouwde als de nog op te bouwen pensioenaanspraken. De gevolgen en de overwegingen van dit besluit worden in dit verslag verder toegelicht.

Bij het opstellen van het jaarverslag hebben wij de voorschriften uit de Pensioenwet, de Code pensioenfondsen en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving die van toepassing zijn over 2016, nageleefd.

1.2 Bestuur

Het bestuur kwam in het verslagjaar 2016 15 keer in vergaderingen bij elkaar. De belangrijkste punten op de bestuursagenda in 2016 waren:

- financiële positie, dekkingsgraad en uitvoeringskosten;
- beleggingsperformance en beleggingsmandaat;
- renterisico;
- keuzes en gevolgen naar aanleiding van het aflopen van de herverzekeringsovereenkomst;
- verdere uitwerking eigen beheer;
- requests for proposal aan en overeenkomsten met pensioenadministrateur en vermogensbeheerder;
- opdrachtaanvaarding en gevolgen nieuwe pensioenregeling;
- premiebeleid en (gedempte) kostendekkende premie;
- sterftetafel en ervaringssterfte;
- herverzekeringsbeleid;
- inrichting nieuwe pensioenadministratie en conversie;
- missie, visie en strategie;
- toeslagbeleid en toeslagtoekenning;
- risicohouding en (aanvangs)haalbaarheidstoets;
- (integriteits)risicoanalyses en crisisplan;
- wijzigingen pensioenreglement, ABTN en andere fondsdocumenten;
- jaarverslag 2015 en staten DNB;
- naleving code Pensioenfondsen;
- toezichtthema's van DNB;
- uitbestedingsbeleid, ISAE 3402 verklaringen en evaluatie van uitbestedingspartijen;
- communicatie;
- besturingsmodel;
- visitatie;
- zelfevaluatie;
- planning en voortgang activiteiten pensioenfonds;

- opleidingsplan;
- benoemingen;
- compliance.

Bestuursleden ontvangen geen beloning. Gemaakte onkosten worden op declaratiebasis vergoed. Het gepensioneerd lid ontvangt een vaste onkostenvergoeding van € 25 per maand.

1.3 Stoppen herverzekering en overgang naar eigen beheer

Op 31 december 2016 liep de herverzekeringsovereenkomst met Delta Lloyd Levensverzekering N.V. af. Het bestuur is in 2014 begonnen met het onderzoek van de mogelijkheden hoe het pensioenfonds de pensioenuitvoering na 31 december 2016 kon doorzetten. Het pensioenfonds heeft de volgende mogelijkheden overwogen:

- Een nieuwe herverzekeringsovereenkomst afsluiten. Deze mogelijkheid viel af omdat onze herverzekeraar geen nieuwe herverzekeringsovereenkomst wilde afsluiten. Daarnaast was de werkgever niet meer bereid om de sterk gestegen herverzekeringspremie te betalen.
- De opgebouwde pensioenen onderbrengen buiten Delta Lloyd Levensverzekeringen N.V. Dit zou echter een te grote impact hebben op de (commerciële) organisatie van Delta Lloyd en zou daardoor niet in belang zijn van de deelnemers.
- De opgebouwde pensioenrechten premievrij achterlaten bij de herverzekeraar. Volgens de herverzekeringsovereenkomst kon dat, maar dan moest het pensioenfonds 5% van het vermogen achterlaten bij de herverzekeraar. Daarbij kan het pensioenfonds over dat vermogen geen rendement meer maken.
- Overgaan naar eigen beheer. Dat betekent dat de nominale pensioenen niet meer verzekerd zijn. De risico's liggen dan meer bij het pensioenfonds en daarmee bij de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden, waardoor de pensioenen minder zeker worden.

Op basis van een uitgebreide analyse van de genoemde mogelijkheden heeft het bestuur besloten om per 1 januari 2017 over te gaan naar eigen beheer, voor zowel de opgebouwde pensioenrechten als de nieuwe pensioenregeling.

Het bestuur van het pensioenfonds heeft hierbij onder meer de volgende zaken betrokken:

- Op basis van berekeningen is de kans op toeslagverlening, zeker op de langere termijn, het grootst in de situatie van eigen beheer.
De dekkingsgraad stijgt in de situatie van eigen beheer naar verwachting het meest.
- Door de goede financiële positie van het pensioenfonds in combinatie met het huidige beleggingsbeleid, is de kans op korten van de pensioenaanspraken bij eigen beheer zeer klein. Uit de berekeningen die hiervoor gemaakt zijn, blijkt dat de kans dat de pensioenen in een periode van 20 jaar verlaagd moeten worden 1,3% is. Over een periode van 5 jaar is de kans kleiner dan 0,01%.
- Bij het premievrij achterlaten bij de herverzekeraar is de kans op korten van de pensioenaanspraken kleiner dan bij eigen beheer. Echter om de opgebouwde pensioenaanspraken bij de herverzekeraar achter te laten moet het pensioenfonds aan de herverzekeraar een vergoeding van 5% van het vermogen betalen (circa € 130 – 150 miljoen). Deze vergoeding staat in geen verhouding tot de kleine kans op korten bij eigen beheer. Daarnaast kan dit bedrag dan niet meer gebruikt worden voor de toeslagverlening van de pensioenen van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Op de langere termijn leidt dit naar verwachting tot een lager pensioen dan bij overgang naar eigen beheer.
- Met de werkgever is het pensioenfonds een eenmalige compensatie overeengekomen van € 15 miljoen voor het toegenomen risico van het pensioenfonds en haar (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden.

Het bestuur heeft hierbij de belangen van alle belanghebbenden (deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever) meegewogen.

Het bestuur heeft hierover overleg gevoegd met het verantwoordingsorgaan en contact gehad met de werknemersorganisaties, de werkgever en de Vereniging van Delta Lloyd Gepensioneerden. Ook heeft het bestuur gedurende het traject regelmatig contact gehad met DNB. Het verantwoordingsorgaan is gedurende het traject met betrekking tot de overgang naar eigen beheer regelmatig geïnformeerd en heeft, ondermeer na consultatie van een eigen adviseur, positief geadviseerd.

De (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden zijn door middel van een persoonlijke brief over de overgang naar eigen beheer geïnformeerd.

Met de overgang naar eigen beheer moest het pensioenfonds een nieuwe pensioenadministratie inrichten.

De belangrijkste fondsdocumenten, waaronder de ABTN, zijn vóór 31 december 2016 aangepast op de nieuwe situatie. Ook heeft het pensioenfonds een financieel crisisplan, dat bij eigen beheer verplicht is, opgesteld.

1.4 Nieuwe pensioenregeling, uitvoeringsovereenkomst en pensioenreglement

Inhoud van de regeling

In 2016 hebben de sociale partners een nieuwe CAO, waarin besloten een nieuwe pensioenregeling, afgesproken. De nieuwe pensioenregeling betreft een collectieve beschikbare premieregeling (CDC) met opbouw op basis van middelloonopbouw en voorwaardelijke toeslagverlening die geldt per 1 januari 2017. Verder ziet de pensioenregeling er als volgt uit:

- De sociale partners streven naar een pensioenopbouw van 1,875% per dienstjaar.
- De pensioenrichtleeftijd is 67 jaar.
- Het partnerpensioen is vanaf 1 januari 2017 op risicobasis en bedraagt 70% van de pensioenopbouw per dienstjaar.
- Het wezenpensioen is ook vanaf 1 januari 2017 op risicobasis.
- Het arbeidsongeschiktheidspensioen is niet meer via het pensioenfonds geregeld. De werkgever heeft dit aan een andere partij uitbesteed.
- De toeslagverlening wordt vanaf 2017 voor (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden gebaseerd op prijsontwikkelingen volgens het CBS (zie ook toeslagbeleid).

De pensioenregeling is afgesproken tot 1 januari 2020.

Financiering

De premie is vastgesteld op 30% van de som van alle pensioengrondslagen. Het premiepercentage is gebaseerd op een kostendeekkende premie die gedempt is over een periode van 3 jaar. Voor de gedempte kostendeekkende premie worden de grondslagen van het pensioenfonds gehanteerd. Als gevolg van de damping zal de voor het pensioenfonds benodigde premie in de afgesproken periode oplopen. De werkgever betaalt een vast percentage van de pensioengrondslag. Het verschil tussen de benodigde premie en de door de werkgever betaalde premie komt ten laste van een premie-egaliseringsdepot. Om te zorgen dat het premie-egaliseringsdepot in de komende drie jaar voldoende is heeft de werkgever een eenmalige storting van € 10 miljoen gedaan in dit depot. Mocht het premie-egaliseringsdepot onverhoopt negatief dreigen te worden zal het opbouwpercentage voor de nieuwe opbouw worden verlaagd.

Het pensioenfonds heeft getoetst of de berekende collectieve beschikbare premie en de eenmalige storting naar verwachting voldoende is om de beoogde pensioenen op te kunnen bouwen en de risico-verzekeringen te kunnen dekken.

Naast de CDC-premie betaalt de werkgever ook de premie voor het ANW-hiaatpensioen en alle pensioenuitvoeringskosten.

Opdrachtaanvaarding

Het bestuur heeft de opdracht voor de uitvoering van de pensioenregeling en de financiering daarvan aanvaard. Het pensioenfonds heeft hierbij rekening gehouden met de risicohouding die is afgesproken en heeft getoetst of de afgesproken premie voldoende is om de nieuwe pensioenaanspraken in de komende drie jaar te dekken. Hierbij heeft het pensioenfonds ook de eenmalige storting in het premie-egalisedepot in aanmerking genomen.

Daarnaast is het pensioenfonds akkoord gegaan met een driejaars gedempte kostendekkende premie. Overwegingen hierbij waren:

- De wetgever geeft een behoorlijk bandbreedte voor het berekenen van de (gedempte) kostendekkende premie. Het pensioenfonds zit ruim binnen de maximale bandbreedte.
- De periode waarover de damping wordt berekend is gelijk aan de periode waarover de pensioenregeling en de uitvoeringsovereenkomst zijn afgesproken.
- Hantering van een driejaars damping is conform het beleid dat het pensioenfonds al hanteerde bij de toetsing of de feitelijke premie voldoende was.
- De verwatering van de dekkingsgraad, waarvan sprake is, is beperkt. Het totale effect van de verwatering op de dekkingsgraad is in een periode van 3 jaar 0,7%.
- De uitvoeringsovereenkomst eindigt op de geplande datum van de overgang naar een nieuw pensioenstelsel waar het kabinet naar streeft.

Uitvoeringsovereenkomst en pensioenreglement

De nieuwe pensioenregeling en de financiering daarvan zijn opgenomen in de uitvoeringsovereenkomst met de werkgever en in het pensioenreglement. De uitvoeringsovereenkomst is in december 2016 getekend en het pensioenreglement dat geldt vanaf 1 januari 2017 is in december 2016 door het bestuur goedgekeurd.

1.5 Toeslagen

Toeslagbeleid

Tot en met 1 januari 2017 streefde het pensioenfonds voor de deelnemers het opgebouwde pensioen jaarlijks mee te laten groeien met de loonontwikkeling. Voor de loonontwikkeling hanteerde het pensioenfonds het percentage van de ontwikkeling van de CAO-lonen van de werkgever in het afgelopen jaar. Voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden streefde het pensioenfonds het opgebouwde of ingegane pensioen jaarlijks mee te laten groeien met het percentage van de prijsontwikkeling. Voor de prijsontwikkeling hanteerde het pensioenfonds de CBS Consumentenprijsindex alle huishoudens, afgeleid (dus zonder belastingen en accijns). Hierbij werd uitgegaan van de gepubliceerde cijfers per eind oktober in het voorafgaande jaar.

Omdat de toeslagverlening wordt gefinancierd uit het vermogen van het pensioenfonds en dit vermogen toekomt aan zowel de deelnemers, de gewezen deelnemers als de pensioengerechtigden heeft het pensioenfonds, na overleg met de sociale partners, besloten om de toeslagverlening voor iedereen gelijk te trekken. Na 1 januari 2017 ontvangen zowel de deelnemers, gewezen deelnemers als de pensioengerechtigden, indien mogelijk, een toeslag op basis van prijsinflatie conform de CBS Consumentenprijsindex alle huishoudens, afgeleid.

In 2015 is het toeslagbeleid vastgesteld met inachtneming van de regels van het Nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK), met uitzondering van de ondergrens waarbij toeslag verleend kan worden. Volgens de regels van het nFTK is de ondergrens waarbij een pensioenfonds toeslag mag verlenen een dekkingsgraad van 110%. Het pensioenfonds had deze ondergrens vastgesteld op de dekkingsgraad van

het vereist eigen vermogen (VEV). Dit was toegestaan om het beleid daardoor iets prudenter was dan volgens het FTK is toegestaan.

Eind 2016 heeft het bestuur dit beleid geëvalueerd en besloten het toeslagbeleid volledig in lijn te brengen met het nFTK en heeft daarmee de ondergrens voor toeslagverlening vastgesteld op 110%. De belangrijkste overwegingen hier waren:

- Het VEV is afhankelijk van het beleggingsbeleid. Het beleggingsbeleid zou geen invloed moeten hebben op de toeslagverlening.
- In de herstelsystematiek volgens het nFTK wordt rekening gehouden met maatregelen om binnen de wettelijke termijn naar het VEV te groeien. Extra prudentie bij het verlenen van toeslagen is daarom niet nodig.
- Met een ondergrens van 110% is er voldoende veiligheidsmarge om te kunnen indexeren.
- Het volgen van het FTK maakt de communicatie naar (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden eenvoudiger.

Toeslagverlening (indexatie) op 1 januari 2017

Wij hebben in de vergadering van 15 december 2016 besloten om per 1 januari 2017 de volledige geambieerde toeslag toe te kennen.

De toeslag per 1 januari 2017 voor de deelnemers bedroeg 1% en voor de gewezen deelnemers en gepensioneerden 0,32%.

Basis voor de toeslagverlening was onder meer de stand van de beleidsdekkingsgraad op 31 oktober 2016. Deze was berekend op 124,0%. Er is geen inhaaltoeslag verleend omdat het bestuur de ruimte daarvoor te gering vond.

De gecumuleerde achterstand in de toeslagverlening is onveranderd: voor deelnemers 0,70% en voor oud-deelnemers en gepensioneerden 2,21%.

1.6 Risicohouding en aanvangshaalbaarheidstoets

Risicohouding

In het FTK is vastgelegd dat pensioenfondsen een risicohouding moeten vaststellen en deze jaarlijks moeten toetsen door het uitvoeren van een haalbaarheidstoets. Bij significante wijzigingen dienen pensioenfondsen een aanvangshaalbaarheidstoets uit te voeren. Aangezien de overgang naar eigen beheer, de wijziging van de pensioenregeling en het nieuwe premiebeleid een significante wijzigingen zijn, heeft het pensioenfonds in oktober 2016 een nieuwe aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd.

In overleg met de sociale partners en het verantwoordingsorgaan heeft het pensioenfonds de risicohouding vastgesteld. De risicohouding is de mate waarin het pensioenfonds bereid is (beleggings) risico's te lopen om de doelstellingen van het pensioenfonds te realiseren, gegeven de kenmerken van het pensioenfonds. De risicohouding is de basis voor de invulling van het strategisch beleggings- en het premiebeleid. De risicohouding van het pensioenfonds bestaat uit drie onderdelen:

1 Kwalitatieve omschrijving van de risicohouding; deze is vastgelegd in de zogenaamde 'policy beliefs'.

De policy beliefs zijn:

- Binnen de financieringsmogelijkheden streeft het pensioenfonds naar een goede pensioenvoorziening door de koopkracht van de pensioenaanspraken van (gewezen) deelnemers en de pensioenen van de pensioengerechtigden, zowel nu als in de toekomst, zo goed mogelijk in stand te houden.
- Het pensioenfonds streeft naar een jaarlijkse verhoging van de pensioenen, zoals in het toeslagbeleid is weergegeven.

- Het pensioenfonds voert een op de lange termijn gericht beleggingsbeleid met als doel de verwachte indexatieambitie, zoals hiervoor genoemd te kunnen realiseren. Risico's worden opgevangen door het aanwezige eigen vermogen.
- De risico/rendementverhouding van het pensioenfonds en het daaraan gekoppelde beleggingsbeleid dient in lijn te zijn met de doelstellingen van het pensioenfonds.
- Het pensioenfonds neemt primair beleggingsrisico's om de indexatieambitie te kunnen bereiken. De beleggingsrisico's worden binnen marges geaccepteerd en worden geborgd doordat stuur- en monitoringsvariabelen zijn benoemd en worden bewaakt.
- Het pensioenfonds streeft naar een stabiele premie.
- Het risico van korten is minimaal, door een behoudend beleggingsbeleid, waarbij het grootste deel van de verplichtingen is afgedekt tegen fluctuaties in de renteontwikkeling.

2 Kwantitatieve omschrijving van de korte termijn risicohouding; deze komt tot uitdrukking in de bandbreedte van het vereiste eigen vermogen (VEV) die het pensioenfonds nastreeft. Het VEV is afhankelijk van het beleggingsbeleid. Het pensioenfonds heeft in overleg met de sociale partners de bandbreedte waarmee deze VEV mag bewegen vastgesteld op 11% - 19%. Tot en met 31 december 2016 hoefde het pensioenfonds geen VEV te berekenen. Op 1 januari 2017 bedroeg het VEV circa 112% en voldeed daarmee aan dit uitgangspunt.

3 Kwantitatieve omschrijving van de lange termijn risicohouding; deze kwantitatieve risicohouding op langere termijn komt tot uitdrukking in het minimaal (ondergrens) acceptabel gemiddelde pensioenresultaat (mediaan).

Het pensioenresultaat geeft de mate aan waarin behoud van koopkracht op basis van prijsindex in de toekomst kan worden gerealiseerd rekening houdend met het pensioenfondsbeleid.

Het pensioenfonds heeft de ondergrenzen als volgt vastgesteld:

- a. De ondergrens voor het verwachte pensioenresultaat is 92%. Hiermee kan het pensioenfonds gemiddeld minimaal 70% van de toeslagambitie realiseren.
- b. Het pensioenresultaat in een slecht weer scenario is bepaald op 76%. Dit komt neer op ongeveer 40% van de toeslagambitie.
- c. De maximale afwijking van het slechtweer scenario en het hiervoor genoemde verwachte pensioenresultaat is vastgesteld op 30%.

(Aanvangs)haalbaarheidstoets

De met de sociale partners afgestemde risicohouding wordt jaarlijks getoetst door het uitvoeren van een haalbaarheidstoets. Aangezien de overgang naar eigen beheer, de wijziging van de pensioenregeling en het nieuwe premiebeleid significante wijzigingen zijn, heeft het pensioenfonds in oktober 2016 een nieuwe aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd.

Met de (aanvangs)haalbaarheidstoets bewaakt het pensioenfonds of het verwachte pensioenresultaat en het pensioenresultaat in het slecht weer scenario in lijn zijn met de door het pensioenfonds en de sociale partners gekozen grenzen.

De (aanvangs)haalbaarheidstoets wordt uitgevoerd op basis van een methodiek en parameters die DNB heeft voorgeschreven en wordt bepaald over een periode van 60 jaar.

De uitkomsten van de haalbaarheidstoets (april 2016) en de aanvangshaalbaarheidstoets (oktober 2016) waren als volgt:

Uitkomsten haalbaarheidstoets				
	Ondergrenzen risicohouding	Uitkomsten aanvangshaalbaarheidstoets (sept. 2015)	Uitkomsten haalbaarheidstoets (april 2016)	Uitkomsten aanvangshaalbaarheidstoets (oktober 2016)
Het verwachte pensioenresultaat	92%	101%	98%	99%
Het pensioenresultaat in slecht weer scenario	76%	85%	n.v.t.	96%
De spreiding van het slecht weer scenario en het pensioenresultaat	30%	22%	26%	19%

De uitkomsten van de (aanvangs)haalbaarheidstoets laten zien dat het beleid van het pensioenfonds zich ruim binnen de afgesproken grenzen van de risicohouding beweegt en dat deze door de besluitvorming betreffende de overgang naar eigen beheer en het nieuwe premiebeleid verder zijn verbeterd.

Het pensioenresultaat geeft weer in hoeverre de opgebouwde aanspraken en toekomstige aanspraken die reglementair zijn overeengekomen waarde vast blijven. Per leeftijdscategorie kan dit pensioenresultaat afwijken.

Bij de (aanvangs)haalbaarheidstoets in september 2015 en april 2016 is uitgegaan van het toeslagbeleid waarbij de pensioenen van deelnemers verhoogd worden met looninflatie en voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden met prijsinflatie. Bij de aanvangshaalbaarheidstoets in oktober 2016 is uitgegaan van het toeslagbeleid waarbij de pensioenen van zowel de deelnemers als die van de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden verhoogd worden met prijsinflatie.

1.7 Sterftegrondslagen

In september 2016 heeft het Actuariële Genootschap (AG) een nieuwe prognosetafel AG2016 gepubliceerd. Het pensioenfonds hanteert de AG-prognosetafels als onderdeel voor de waardering van de verplichtingen. De AG prognosetafel geeft de verwachtingen van de sterftekansen van de gehele bevolking weer. De prognosetafel AG2016 wordt vanaf 31 december 2016 door het pensioenfonds gebruikt. Omdat de overlevingskansen binnen het pensioenfonds afwijkt van de gehele bevolking, corrigeren wij de prognosetafel met de eigen ervaringssterfte. Eind 2016 heeft het pensioenfonds op basis van een model van Willis Towers Watson (WTW) de ervaringssterfte opnieuw beoordeeld. Dit model is met name gebaseerd op de relatie van de deelnemer en het salaris.

Naast de ervaringssterfte hanteerde het pensioenfonds een extra risico-opslag van 2%. Deze opslag is gebruikelijk bij verzekeraars, maar wordt bij pensioenfondsen over het algemeen niet gehanteerd. In verband met de overgang van een herverzekerd pensioenfonds naar een pensioenfonds in eigen beheer heeft het pensioenfonds de extra risico-opslag per 31 december 2016 laten vervallen en heeft de nieuwe ervaringssterfte ingevoerd.

Het effect op de pensioenvoorziening met betrekking tot de gewijzigde sterftegrondslagen is als volgt:	
Nieuwe prognosetafel AG2016	0,3%
Nieuwe ervaringssterftefactoren	0,8%
Afschaffen van de extra risico-opslag	-2,0%
Totaal	-0,9%

1.8 Communicatie

Wij willen de (gewezen) deelnemers inzicht geven in hun opgebouwde pensioen en hen in staat stellen weloverwogen keuzes te maken met betrekking tot hun pensioen. Daarnaast willen we pensioengerechtigden inzicht geven in hun ingegane pensioen. Om de informatieverstrekking te optimaliseren stellen we elk jaar een communicatieplan op. Het pensioenfonds kent ondermeer de volgende communicatie-uitingen:

- een website die op basis van een geïndividualiseerd profiel informatie op maat kan genereren,
- de pensioenplanner op de website,
- het Uniform Pensioenoverzicht (UPO),
- het jaarbericht voor gepensioneerden (in januari 2017 is, in plaats van een jaarbericht, een UPO aan pensioengerechtigden verstrekt),
- brieven aan de deelnemers,
- pensioen1-2-3,
- persoonlijke gesprekken en presentaties aan deelnemers,
- nieuwsbrieven,
- intranet van de werkgever,
- helpdesk waarbij (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden met vragen terecht kunnen.

Om te zorgen dat de communicatie voor de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden begrijpelijk blijft, maakt het pensioenfonds gebruik van een communicatiepanel. Dit panel bestaat uit deelnemers en leest vooraf de voorgestelde communicatie-uitingen en voorziet die van commentaar.

In het communicatieplan 2016 hebben wij de volgende doelstellingen geformuleerd:

- Deelnemers begrijpen hoe hun pensioenregeling in elkaar zit, welke gebeurtenissen gevolgen hebben voor hun pensioen en weten welke acties (handelingsperspectief) ze moeten of kunnen ondernemen als deze gebeurtenissen zich voordoen.
- Deelnemers weten hoeveel pensioen ze volgens de huidige pensioenregeling kunnen verwachten en hoe dat staat ten opzichte van hun bruto salaris. Ze weten ook wat de gevolgen van de verschillende flexibele mogelijkheden van de pensioenregeling zijn voor hun pensioen en kunnen zelf berekeningen hiervoor maken.
- Deelnemers weten dat hun pensioenregeling per 1 januari 2017 gaat veranderen en welke gevolgen dit op hoofdlijnen heeft voor hun pensioen.
- Pensioengerechtigden en deelnemers weten hoe het pensioenfonds er voor staat en welke risico's er aan hun pensioenregeling zitten.
- De pensioencommunicatie van het pensioenfonds voldoet aan de wettelijke eisen.

En belangrijk aandachtspunt in 2016 was de communicatie over de overgang naar eigen beheer en de nieuwe pensioenregeling.

In het kader van het communicatieplan hebben wij in 2016 onder meer de volgende activiteiten uitgevoerd:

- Aanpassen website aan de eigen beheer situatie en de nieuwe pensioenregeling.
- Een interview met de voorzitter van het pensioenfonds over de overwegingen die hebben geleid tot de overgang naar eigen beheer.
- Versturen email naar alle deelnemers en brieven naar gewezen deelnemers en pensioengerechtigden over de overgang naar eigen beheer.
- Versturen brieven aan alle deelnemers in verband met de nieuwe pensioenregeling. Deze brieven zijn binnen de wettelijke termijn verstuurd.
- Versturen pensioenoverzichten aan pensioengerechtigden begin 2016 en versturen UPO's aan pensioengerechtigden begin 2017.

- De UPO's voor de deelnemers zijn vóór 1 juli 2016 verstrekt. De UPO's voor de arbeidsongeschikte deelnemers zijn vóór 1 oktober 2016 verstrekt. De uiterlijke wettelijke termijn voor het verstrekken van UPO's is 1 oktober 2016. De gewezen deelnemers ontvangen, volgens wettelijk voorschrift, eens in de vijf jaar een UPO. Dat zal in 2017 gebeuren.
- Versturen overige brieven die wettelijk zijn voorgeschreven.
- Diverse communicatiecampagnes zijn gelanceerd om diverse onderwerpen bij de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden onder de aandacht te brengen.
- Pensioen1-2-3 is geïmplementeerd, binnen de wettelijke termijn.
- De pensioenvergelijker is opgesteld en gepubliceerd op de website.
- In het najaar is er een bijeenkomst georganiseerd voor deelnemers van wie het pensioen bijna ingaat, om ze te informeren over de mogelijkheden die het pensioenfonds biedt.
- Aandacht voor de financiële positie van het fonds, toeslagverlening en ontwikkelingen in de pensioensector.

Alle geplande activiteiten uit het communicatieplan 2016 zijn gerealiseerd.

1.9 Code Pensioenfonds

Op 1 januari 2014 is de Code Pensioenfonds in werking getreden. Deze Code is opgesteld door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid (StAR) en komt in plaats van de Principes voor goed pensioenfondsbestuur.

De Code richt zich op de drie functies van 'goed pensioenfondsbestuur':

- besturen,
- toezicht houden en
- verantwoording afleggen over wat het pensioenfonds gepland en gerealiseerd heeft.

De Code bevat bepalingen over het functioneren van de verschillende organen binnen een pensioenfonds en gaat uitgebreid in op de daaraan gekoppelde thema's als benoemingen en zittingstermijnen. Ook onderwerpen als integraal risicomanagement, beloningen, diversiteit en verantwoord beleggen komen in de Code aan bod. De Pensioenfederatie en de StAR beogen met de Code de verhoudingen binnen het pensioenfonds en de communicatie met de belanghebbenden transparanter te maken en bij te dragen aan het versterken van 'goed pensioenfondsbestuur'.

Ter naleving van de Code is er een Monitoringscommissie ingesteld. In de Monitoringscommissie zitten onafhankelijke deskundigen. Jaarlijks publiceert deze commissie een rapport over de naleving van de Code.

De normen van de Code zijn in principe leidend, maar pensioenfonds kunnen gemotiveerd van de Code afwijken volgens het 'pas toe leg uit-beginsel'.

De normen en gedragsregels die in de Code zijn genoemd, hebben wij verankerd in procedures en zijn vastgelegd in fondsdocumenten, waaronder de interne gedragscode, statuten en de ABTN. Het pensioenfonds neemt kennis van de rapportage van de Monitoringscommissie. Het pensioenfonds beoordeelt op basis van een eigen inventarisatie en op basis van de rapportage van de Monitoringscommissie of het pensioenfonds de Code heeft nageleefd.

Het pensioenfonds heeft de Code, voor zover van toepassing, in 2016 nageleefd.

1.10 Geschiktheidsbevordering en zelfevaluatie

Om de geschiktheid van nieuwe bestuursleden te beoordelen zijn een functieprofiel, een geschiktheidsmatrix en een geschiktheidsplan opgesteld. Op basis van het functieprofiel, de geschiktheidsmatrix en de relevante ervaring van de bestuurder beoordelen de zittende bestuursleden de geschiktheid van kandidaat bestuursleden. Een bestuurder moet tot een evenwichtige afweging van alle belangen kunnen komen om deel te kunnen nemen aan het besluitvormingsproces binnen het bestuur. De bestuurder dient daartoe over voldoende kennis en vaardigheden te beschikken om eigen afwegingen te kunnen maken bij het bepalen van een standpunt door het bestuur. Daarnaast is kennis vereist om medebestuursleden te begrijpen en om een volwaardige gesprekspartner voor toezichthouders, adviseurs en certificeerders te kunnen zijn.

Het lidmaatschap van het verantwoordingsorgaan wordt gezien als een goede opleidingsbasis voor bestuursleden. De twee bestuurders die in 2016 zijn benoemd kwamen uit het verantwoordingsorgaan.

In het geschiktheidsplan zijn de benodigde kennisgebieden, competenties en het professioneel gedrag waaraan een bestuurder moet voldoen, vastgelegd.

De bestuursleden van het pensioenfonds zijn allen werkzaam (geweest) binnen het Delta Lloyd concern en hebben vanuit die hoedanigheid een hoge mate van kennis van pensioen, wetgeving en vermogensbeheer.

Binnen de organisatie van het Delta Lloyd concern is veel pensioenkennis, kennis over verslaglegging en kennis over vermogensbeheer voorhanden. Hierop kunnen de bestuursleden een beroep doen. Het pensioenfonds zorgt ervoor dat bestuurders voldoen aan het gewenste kennisniveau door onder meer opleidingsprogramma's en seminars aan bestuurders aan te bieden.

In het afgelopen jaar zijn geen kennisworkshops georganiseerd omdat het bestuur in het afgelopen jaar al veel bij elkaar is gekomen in verband met de overgang naar eigen beheer. In deze bijeenkomsten, waarvan een aantal bijeenkomsten zijn gefaciliteerd door externe adviseurs, is veel kennis gedeeld.

Jaarlijks voert het bestuur van het pensioenfonds een zelfevaluatie uit. In 2015 werd de zelfevaluatie begeleid door een externe partij. In 2016 heeft het bestuur de zelfevaluatie zelf uitgevoerd op basis van vragenlijsten die de bestuurders hebben ingevuld. De ingevulde vragenlijsten zijn binnen het bestuur besproken. De zelfevaluatie is constructief en reflectief verlopen. Naar aanleiding van de zelfevaluatie zijn een aantal actiepunten gedefinieerd.

In het kader van de overgang naar eigen beheer zijn de voorzitter en de leden van de beleggingscommissie door DNB opnieuw getoetst. Deze bestuurders zijn door DNB opnieuw geschikt bevonden.

1.11 Compliance

Gedragscode

Het pensioenfonds beschikt over een gedragscode. De gedragscode van het pensioenfonds is gebaseerd op de modelgedragscodes Pensioenfondsen. In de gedragscode is onder meer een insiderregeling opgenomen die geldt voor verbonden personen, alsmede een meldingsplicht voor het vervullen van nevenfuncties. Deze gedragscode is in 2016 herzien op basis van de nieuwe modelgedragscodes die in juni 2016 door de Pensioenfederatie is gepubliceerd. De gedragscode van het pensioenfonds ligt in lijn met de Code pensioenfondsen.

De compliance officer beoordeelt de gedragscode van ons pensioenfonds en zorgt voor de toetsing van de naleving daarvan. Alle verbonden personen die betrokken zijn bij het pensioenfonds hebben verklaard dat zij de gedragscode in 2016 hebben nageleefd. Ook wordt één keer per jaar aan het bestuur gerapporteerd over de naleving van de gedragscode en (wettelijke) regelgeving. De toetsing op de naleving in 2016 heeft geen bijzonderheden opgeleverd.

Naleving wet- en regelgeving

De compliance officer woont de bestuursvergaderingen bij en beoordeelt of het pensioenfonds de wet- en regelgeving en het eigen beleid naleeft.

In overeenstemming met artikel 96 van de pensioenwet meldt het pensioenfonds dat:

- aan het pensioenfonds in het boekjaar 2016 geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd;
- aan het pensioenfonds in het boekjaar 2016 geen aanwijzingen als bedoeld in artikel 171 van de Pensioenwet zijn gegeven;
- in het boekjaar 2016 geen bewindvoerder als bedoeld in artikel 173 van de pensioenwet is aangesteld;
- Een herstelplan als bedoeld artikel 138 of artikel 139 van de pensioenwet niet van toepassing was.

Integriteitsrisicoanalyse (SIRA)

De Pensioenwet verplicht pensioenfondsen tot een beheerste en integere bedrijfsvoering. Om te borgen dat het pensioenfonds een integere en beheerste bedrijfsvoering heeft, heeft het pensioenfonds een integriteitsrisicoanalyse uitgevoerd. Hierin zijn de belangrijkste integriteitsrisico's benoemd, zijn de beheersmaatregelen beschreven en zijn de netto risico's vastgesteld. Deze analyse is beoordeeld door de compliance officer.

Voor het pensioenfonds is het risico van (de schijn van) belangenverstrengeling het belangrijkste integriteitsrisico omdat sommige interne adviseurs en bestuurders betrokken zijn bij de organisaties waaraan de pensioenadministratie en het vermogensbeheer zijn uitbesteed. Het pensioenfonds heeft maatregelen getroffen om (de schijn van) belangenverstrengeling zo veel mogelijk te voorkomen.

Klokkenluidersregeling

Bij het pensioenfonds zijn geen werknemers in dienst. Omdat het pensioenfonds wel medewerkers inhuurt heeft het pensioenfonds, conform de Code pensioenfondsen, een klokkenluidersregeling opgesteld en begin 2016 ingevoerd. De klokkenluidersregeling is van toepassing op verbonden personen die van mening zijn dat een misstand niet via de reguliere weg aan de orde kan worden gesteld. In het verslagjaar zijn geen meldingen ontvangen van (mogelijke) klokkenluiders.

Incidentenregeling

Het pensioenfonds heeft, conform de Code pensioenfondsen, een incidentenregeling. In het verslagjaar hebben zich geen incidenten voorgedaan.

1.12 Klachten en geschillen

In 2016 heeft het pensioenfonds 11 klachten (2015: 12) ontvangen die door de administrateur van het pensioenfonds of door het managementteam zijn afgewikkeld. De klachten waren verschillend van aard. Zeven klachten waren terecht en hebben daar waar nodig tot actie geleid en vier klachten zijn afgewezen.

Er zijn in het verslagjaar geen geschillen voorgelegd aan de geschillencommissie.

1.13 Verantwoordingsorgaan

In het verslagjaar zijn het pensioenfondsbestuur en het verantwoordingsorgaan vier keer bij elkaar geweest in twee reguliere bijeenkomsten en twee extra bijeenkomsten in verband met de overgang naar eigen beheer en de nieuwe pensioenregeling. In mei heeft het verantwoordingsorgaan met het bestuur gesproken over het jaarverslag 2015. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan in het kader van de jaarrekening 2015 gesproken met de certificerende accountant en actuaris. De andere onderwerpen die in 2016 zijn besproken zijn:

- nieuwe pensioenregeling,
- aanpassing van de uitvoeringsovereenkomst,
- overgang naar eigen beheer,

- beleggingsperformance,
- (aanvangs)haalbaarheidstoets,
- bestuursmodel.

Het verantwoordingsorgaan heeft één keer per kwartaal een reguliere bijeenkomst, waar de manager en de administrateur van het pensioenfonds bij aanwezig zijn. In deze bijeenkomsten worden de beleidskeuzes en financiële positie van het pensioenfonds besproken. In het kader van adviesaanvragen zijn er naast de reguliere bijeenkomsten ook extra bijeenkomsten geweest om de adviesaanvragen te bespreken. Voor de adviesverlening inzake de overgang naar eigen beheer heeft het verantwoordingsorgaan gebruik gemaakt van een eigen externe adviseur. De kosten hiervan zijn door het pensioenfonds vergoed.

Het verantwoordingsorgaan heeft advies gegeven over:

- nieuwe uitvoeringsovereenkomst,
- overgang naar eigen beheer,
- het premiebeleid en samenstelling van de premie over 2017,
- het communicatieplan.

Het verantwoordingsorgaan heeft over elk van deze onderwerpen positief geadviseerd.

Met betrekking tot de informatievoorziening rapporteert het pensioenfonds na afloop van elk kalenderkwartaal aan het verantwoordingsorgaan over de financiële positie en andere relevante zaken.

Leden van het verantwoordingsorgaan ontvangen geen beloning. Gemaakte onkosten worden op declaratiebasis vergoed. De gepensioneerde leden ontvangen een vaste onkostenvergoeding van € 25 per maand.

1.14 Intern Toezicht

Ter invulling van het Intern Toezicht is gekozen voor een visitatiecommissie. De visitatie vindt jaarlijks plaats. De visitatiecommissie beoordeelt de beleids- en bestuurprocedures en - processen, de checks and balances, de wijze waarop de uitvoering van de regeling wordt aangestuurd en de wijze waarop wordt omgegaan met de risico's op langere termijn.

In het eerste kwartaal van 2017 is de visitatie over 2016 uitgevoerd. De bevindingen zijn opgenomen in dit jaarverslag (blz. 58).

Na 1 juli 2017 zal een visitatiecommissie waarschijnlijk voor het pensioenfonds niet meer mogelijk zijn aangezien ondernemingspensioenfonds met een vermogen van meer dan € 1 miljard verplicht worden om een andere vorm van intern toezicht te kiezen. Het pensioenfonds zal hierover in de eerste helft van 2017 een besluit nemen.

1.15 Extern toezicht

Naast het intern toezicht hebben pensioenfonds in Nederland te maken met twee externe toezichthouders, te weten De Nederlandsche Bank N.V. (DNB) en de Stichting Autoriteit Financiële Markten (AFM). De AFM houdt voornamelijk toezicht op de communicatie met de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden, terwijl de andere toezichtonderwerpen zijn ondergebracht bij DNB.

DNB

In 2016 heeft het pensioenfonds een bezoek gebracht aan DNB om de toezichthouder te informeren over het voornemen over te gaan van een herverzekerd pensioenfonds naar een pensioenfonds in eigen beheer. Wij hebben informatie gegeven over de besluitvorming en de adviezen van het verantwoordingsorgaan met betrekking tot deze overgang. De vragen van DNB aan het pensioenfonds met betrekking

tot deze overgang zijn door het pensioenfonds beantwoord. De relevante fondsdocumenten, waaronder de ABTN, zijn vóór 31 december 2016 naar DNB gestuurd. Daarnaast heeft het pensioenfonds een aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd, omdat bij de overgang naar eigen beheer sprake is een significante wijziging in het beleid van het pensioenfonds. Deze aanvangshaalbaarheidstoets is naar DNB gestuurd.

De voorzitter en de leden van de beleggingscommissie zijn, in verband met de overgang naar eigen beheer, opnieuw door DNB op geschiktheid getoetst en geschikt bevonden.

Per 18 januari 2016 en 7 juli 2016 zijn twee bestuursleden in het bestuur benoemd. DNB heeft ingestemd met deze benoemingen.

Het pensioenfonds heeft de toezichtthema's 2016 van DNB besproken, en daar waar relevant acties gedefinieerd en uitgevoerd.

AFM

In het boekjaar is er geen overleg of contact geweest tussen het pensioenfonds en de AFM.

2 Financiële positie

2.1 Dekkingsgraad

De ontwikkeling van de financiële positie van het pensioenfonds geven wij weer in de dekkingsgraad. Deze maatstaf geeft de mate weer waarin de verplichtingen zijn gedekt door de aanwezige bezittingen van het pensioenfonds.

Het pensioenfonds stelt de dekkingsgraad vast op basis van de verplichtingen en de bezittingen die zich bevinden in zowel het garantiedepot van de herverzekeraar als het eigen overwaardedepot alsof het pensioenfonds in 2016 eigen beheer heeft gevoerd. De waarde van het gesepareerde beleggingsdepot is immers de waarde waar het pensioenfonds bij afkoop van de herverzekeringen recht op heeft. Per 1 januari 2017 is de herverzekering afgekocht en zijn de bezittingen en de verplichtingen overgedragen aan het pensioenfonds.

Het pensioenfonds berekent de volgende dekkingsgraden:

- Actuele DNB-dekkingsgraad (voor publicatiedoeleinden):
Hiervoor waardeert het pensioenfonds de verplichtingen op basis van de rentetermijnstructuur die DNB maandelijks publiceert (inclusief UFR). Bij deze dekkingsgraad zijn in aanmerking genomen de overwaarde in het gesepareerde depot, het overwaardedepot en de technische winstdeling die ten gunste van het pensioenfonds is gekomen. Deze dekkingsgraad is de basis voor de beleidsdekkingsgraad.
- Beleidsdekkingsgraad:
De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als een voortschrijdend gemiddelde van de actuele DNB-dekkingsgraden over de afgelopen 12 maanden. DNB hanteert de beleidsdekkingsgraad voor de toetsing van het financiële beleid (toeslagverlening, korten en herstelplannen).
- Marktrendedekking:
De marktrendedekking wordt berekend door zowel de verplichtingen als de beleggingen te waarderen op basis van de actuele rente. Voor de waardering van de verplichtingen wordt hiervoor de SWAP-rentecurve gebruikt. Met de marktrendedekking wordt de financiële positie van het pensioenfonds het beste weergegeven.
- Actuele DNB-dekkingsgraad voor verslagleggingsdoeleinden:
Deze dekkingsgraad is berekend op basis van de rentetermijnstructuur die DNB voorschrijft. Bij deze dekkingsgraad houden wij rekening met de exit voorwaarden van de herverzekeraar. Het vermogenoverschot van het pensioenfonds ter grootte van 5,1% van de marktrendedekking,

zoals gedefinieerd in de herverzekeringsovereenkomst, kan het pensioenfonds juridisch niet als eigen vermogen aanmerken en nemen wij daarom niet mee bij het berekenen van deze dekkingsgraad. De richtlijnen voor de verslaglegging schrijven dat voor. Per 1 januari 2017 verdwijnt de dekkingsgraad voor verslagleggingsdoeleinden.

– **Reële dekkingsgraad:**

Bij deze dekkingsgraad wordt rekening gehouden met de verwachte toekomstige stijgingen van de prijzen. De reële dekkingsgraad geeft de verhouding weer tussen de beleidsdekkingsgraad en de dekkingsgraad waarbij volledige prijsindexatie is toegestaan. Een reële dekkingsgraad van 100% betekent dat het pensioenfonds de pensioenverplichtingen kan voldoen en ook de pensioenen kan verhogen met de verwachte stijging van de prijzen.

De berekende dekkingsgraden zijn als volgt:

Dekkingsgraad		
	31 december 2016	31 december 2015
Beleidsdekkingsgraad	126,7%	123,6%
Actuele DNB-dekkingsgraad (voor publicatiedoeleinden)	124,0%	128,7%
Beleidsdekkingsgraad	121,5%	119,2%
Actuele DNB-dekkingsgraad voor verslagleggingsdoeleinden	120,6%	118,0%
Reële dekkingsgraad volgens richtlijnen FTK	102,0%	101,5%

Doordat de actuele DNB-dekkingsgraad eerst een dalende tendens toonde en later aan het eind van dit boekjaar gestegen is, laat de beleidsdekkingsgraad op 31 december 2016 een daling zien.

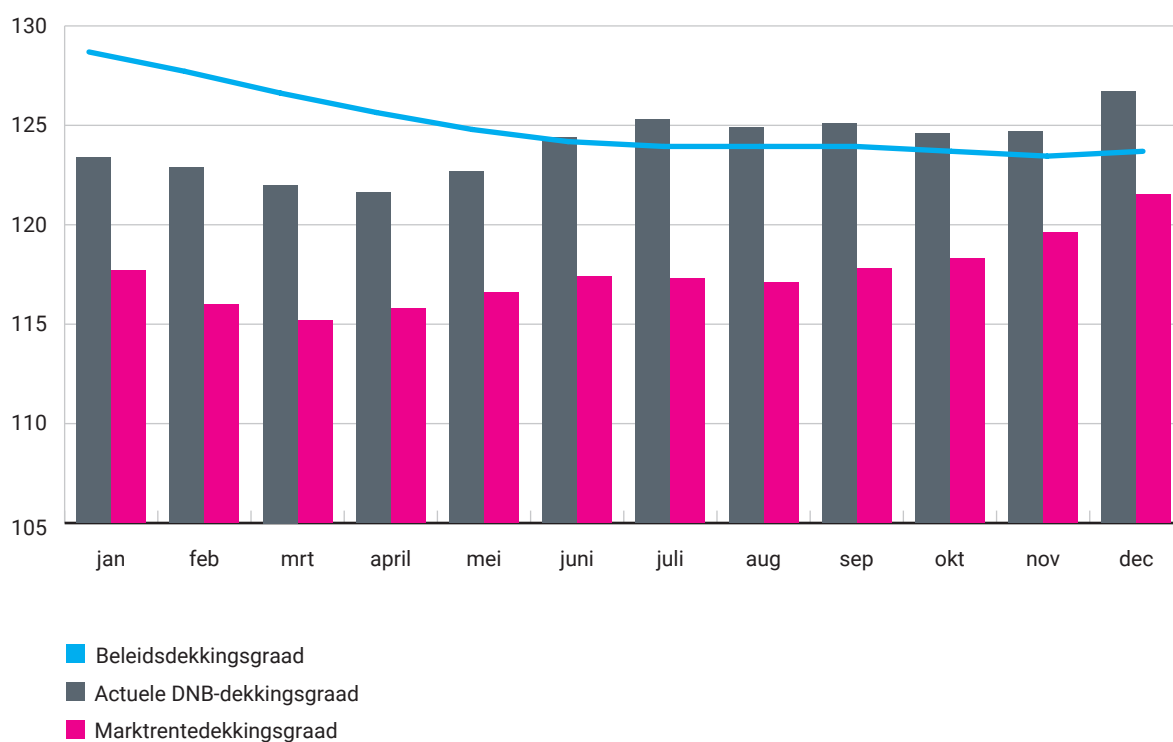
De waarde van de beleggingen (inclusief het garantiedepot) bedroeg eind 2016 € 3,14 miljard (2015: € 2,86 miljard) en de waarde van de pensioenverplichtingen (op basis van de rentetermijnstructuur die DNB publiceert) was eind 2016 € 2.47 miljard (2015: € 2,29 miljard).

De ontwikkeling van de actuele DNB-dekkingsgraad en de marktrentedekkingsgraad per 31 december 2016 is als volgt (afgerond):

Ontwikkeling actuele DNB-dekkingsgraad en marktrentedekkingsgraad				
	Actuele DNB dg		Marktrente dg	
Dekkingsgraad 31 december 2015		124%		119%
Invloed rendement beleggingen		13%		13%
Invloed van rentewijzigingen op verplichtingen		-10%		-10%
Invloed op de nieuwe prognosetafel AG2016 en de nieuwe ervaringssterftefactoren		1%		1%
Indexatie per 1 januari 2017		-1%		-1%
Dekkingsgraad 31 december 2016		127%		122%

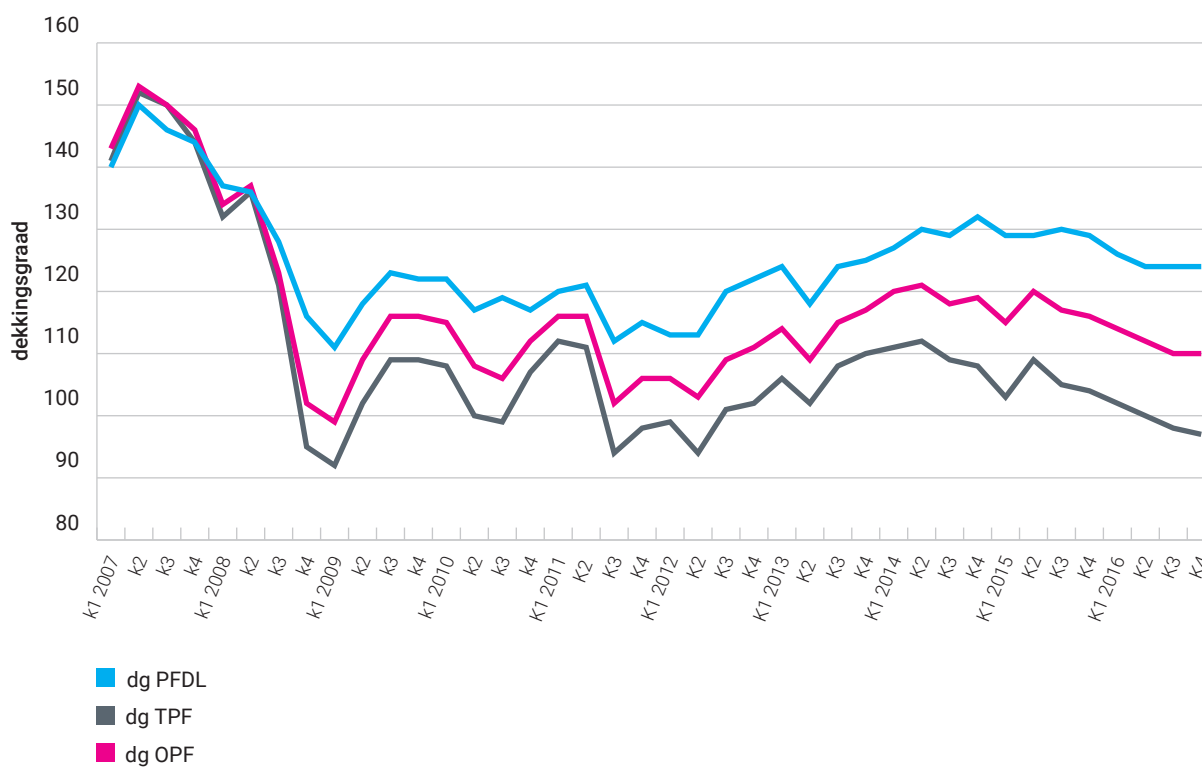
De ontwikkeling van de actuele DNB-dekkingsgraad, marktrentedekkingsgraad en beleidsdekkingsgraad in 2016 is als volgt:

Ontwikkeling dekkingsgraden in 2016

De ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad (tot 1 januari 2015 de actuele DNB-dekkingsgraad) van ons pensioenfonds ten opzichte van het gemiddelde van alle Nederlandse Pensioenfondsen en alle Nederlandse ondernemingspensioenfondsen is als volgt:

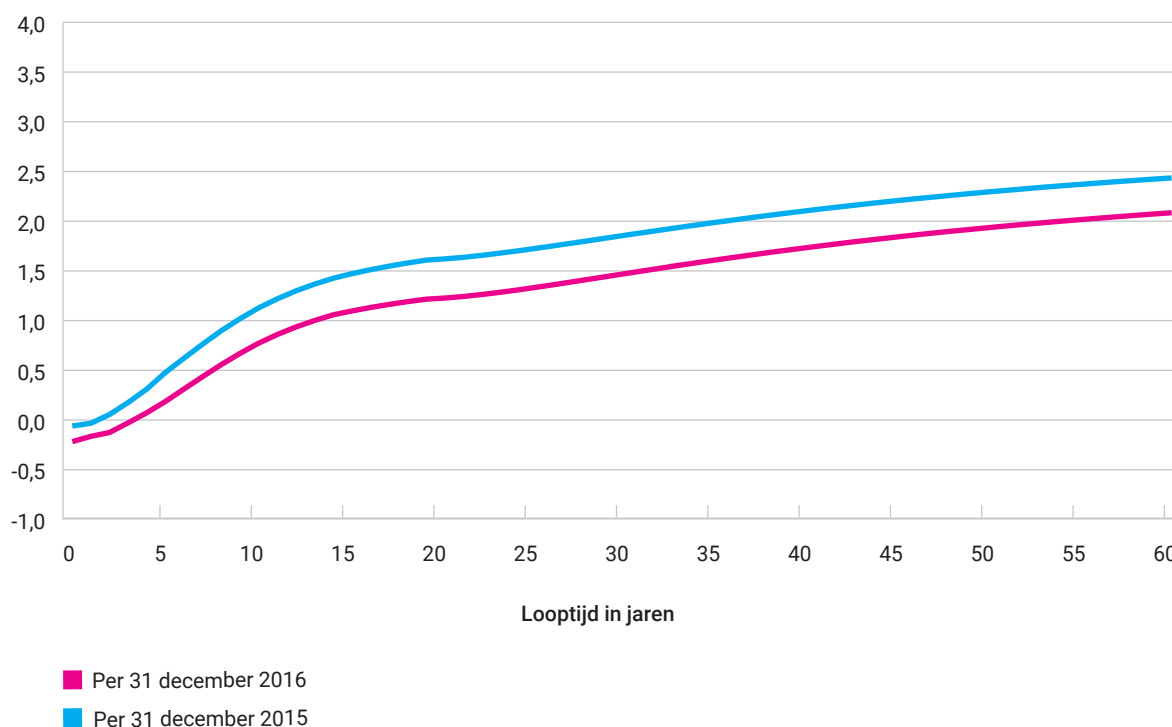
Ontwikkeling DNB-dekkingsgraad Pensioenfonds Delta Lloyd (PF DL) tov gemiddelde van de totale Nederlandse pensioenfondsen (TPF) en ondernemingspensioenfondsen (OPF)

Het pensioenfonds heeft het renterisico beperkt door minimaal 85% en maximaal 95% van zijn nominale pensioenverplichtingen te matchen met vastrentende beleggingen die ongeveer dezelfde looptijd hebben als de verplichtingen door een swap-overlay, waardoor rentestijgingen of dalingen beperkt invloed hebben op de hiervoor genoemde dekkingsgraden. Voor de matching zijn de verplichtingen gebaseerd op de swap rentecurve (marktrente). In de jaarrekening zijn de verplichtingen berekend op basis van de rentetermijnstructuur die DNB publiceert.

De rentetermijnstructuur die door DNB wordt gepubliceerd verliep als volgt:

Rentetermijnstructuur (procenten)

Naast het hiervoor genoemde onderscheid tussen de dekkingsgraad volgens de voorschriften van DNB en die volgens de marktrente, berekenen wij tot 1 januari 2017 ook een dekkingsgraad voor verslagleggingsdoeleinden.

DNB-dekkingsgraad voor verslagleggingsdoeleinden

Bij het pensioenfonds is er sprake van een bijzondere situatie. Het pensioenfonds is tot en met 31 december 2016 volledig herverzekerd en de herverzekeraar heeft een belangrijk deel van het vermogen ondergebracht in een gesepareerd depot dat juridisch in eigendom is van de herverzekeraar. Dit gesepareerde depot heeft een waarde van 105,1% van de verplichtingen. Het pensioenfonds is juridisch eigenaar van het vermogenoverschot boven de 105,1% en laat dit in het overwaardedepot beheren. Verder is 97% van het technisch resultaat (met een maximum van ongeveer € 1 mln.) op de einddatum van de herverzekeringsovereenkomst beschikbaar voor het pensioenfonds. Normaal gesproken is de dekkingsgraad van een volledig herverzekerd pensioenfonds ongeveer 100% (5,1% van het gesepareerde depot vervalt aan de herverzekeraar als de premievrijmakingsoptie in het herverzekeringscontract wordt uitgeoefend). Omdat ook het overwaardedepot en het positief saldo van het technische resultaat als eigen vermogen meegenomen mogen worden, bedraagt de dekkingsgraad voor verslagleggingsdoeleinden per 31 december 2016 120,6%. Per 31 december 2015 bedroeg deze dekkingsgraad 118,0%.

In 2017 zal dit onderscheidt niet meer bestaan.

Reële dekkingsgraad

Per 31 december 2016 bedraagt de reële dekkingsgraad 102,0% (31 december 2015: 101,5%). De reële dekkingsgraad geeft de hoogte van het vermogen van het pensioenfonds weer ten opzichte van de toekomstig uit te keren pensioenaanspraken inclusief de toekomstige toeslagen op basis van de in de markt verwachte prijsinflatie. Deze reële dekkingsgraad wordt jaarlijks berekend op basis van de richtlijnen van DNB en wordt uitsluitend opgesteld voor rapportagedoeleinden.

2.2 Uitvoeringskosten

De uitvoeringskosten bestaan uit kosten voor pensioenuitvoering en kosten voor vermogensbeheer. De kosten zijn opgenomen conform de aanbeveling van de Pensioenfederatie.

Kosten voor pensioenuitvoering

De kosten voor pensioenbeheer worden als volgt gespecificeerd:

Kosten pensioenbeheer		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Personeelskosten	484	425
Accountantskosten	25	28
Certificering actuaris	19	19
Heffingen DNB en AFM	118	107
Administratiekosten (doorbelasting door herverzekeraar)	916	923
Excassokosten (doorbelasting door herverzekeraar)	390	377
Eenmalige kosten project overgang eigen beheer	773	-
Overige bedrijfskosten	358	413
Totale pensioenuitvoeringskosten	3.083	2.292
Pensioenuitvoeringskosten per actieve deelnemer/pensioengerechtigde		
- met eenmalige kosten i.v.m. overgang naar eigen beheer	0,417	-
- zonder eenmalige kosten	0,313	0,306
Pensioenuitvoeringskosten per verzekerde (deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden)		
- met eenmalige kosten i.v.m. overgang naar eigen beheer	0,230	-
- zonder eenmalige kosten	0,173	0,173

De stijging van de uitvoeringskosten is met name toe te schrijven aan kosten in verband met de overgang naar eigen beheer. Deze eenmalige kosten betreffen advieskosten (€ 273.000) en inrichting nieuwe pensioenadministratie (€ 500.000).

De pensioenuitvoeringskosten worden volledig vergoed door de werkgever.

De kosten, exclusief kosten in verband met de overgang naar eigen beheer, liggen in lijn met de peer-groep. De kosten zijn vergeleken met de uitvoeringskosten in de benchmark van Lane Clark & Peacock (LCP). In de periode 2013-2015 bedroegen de gemiddelde uitvoeringskosten voor de peergroep € 286, terwijl die voor het pensioenfonds € 287 bedroegen.

Het bestuur vindt de hoogte van de kosten, in het kader van onze verleende dienstverlening, acceptabel.

Kosten vermogensbeheer

De kosten voor vermogensbeheer zijn uitgesplitst in beheervergoeding voor de vermogensbeheerder, transactiekosten en bewaarloon.

Een groot deel van de beleggingen en dus ook de beleggingskosten komen niet in de jaarrekening van het pensioenfonds tot uitdrukking omdat deze zijn opgenomen in het gesepareerde depot van de herverzekeraar en daardoor voor rekening van de herverzekeraar komen. Omdat het bestuur hecht aan transparantie met betrekking tot de beleggingskosten worden hieronder zowel de beleggingskosten uit het gesepareerde beleggingsdepot (voor rekening en risico van de herverzekeraar) als de beleggingskosten uit het overwaardedepot (voor rekening en risico van het pensioenfonds) getotaliseerd weergegeven.

Kosten vermogensbeheer				
Bedragen x € 1.000		2016		2015
		€		€
Beheervergoeding				
- aandelen	1.795		1.791	
- vastrentend	1.311		1.242	
- vastgoed	451		352	
		3.557		3.385
Bewaarloon		37		19
Transactiekosten				
- aandelen	29		111	
- vastrentend	150		50	
- vastgoed	-		130	
- derivaten (overlay)	10		502	
		189		793
Totale kosten vermogensbeheer		3.783		4.197
Gemiddeld belegd vermogen		3.186.385		2.981.893
Kosten vermogensbeheer als % gemiddeld belegd vermogen		0,11%		0,11%
Transactiekosten als % gemiddeld belegd vermogen		0,01%		0,03%
Totale kosten als % gemiddeld belegd vermogen		0,12%		0,14%

De splitsing van de totale kosten vermogensbeheer in het gesepareerde depot (voor rekening en risico voor de herverzekeraar) en het overwaardedepot (voor rekening van het pensioenfonds) is als volgt:

Bedragen x € 1.000		2016		2015
		€		€
Kosten vermogensbeheer in het gesepareerd depot		2.827		3.233
Kosten vermogensbeheer in het overwaarde depot (komt tot uitdrukking in de jaarrekening)		956		964
Totaal		3.783		4.197

Het pensioenfonds belegt alleen in beleggingsfondsen, die voor een deel passief zijn. Daarom zijn de beleggingskosten relatief beperkt. De transactiekosten waren in 2016 lager dan de transactiekosten in 2015 omdat er in 2016 weinig transacties zijn geweest. In 2015 is de overlay hedge aangepast wat het grootste deel van transactiekosten veroorzaakte. De transactiekosten bij aandelen, vastrentend en vastgoed zijn exact berekend op basis van vaste op- en afslagen die afgesproken zijn in de beleggingsfondsen. Bij de transacties van derivaten zijn voor de transactiekosten schattingen gemaakt. Bij deze inschattingen is de formule die is opgenomen in de aanbevelingen uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie gehanteerd ('nominaal*(spread/2)*duration = geschatte transactiekosten'). Een benchmarkonderzoek naar de vermogensbeheerkosten tussen pensioenfondsen, uitgevoerd door Lane Clark & Peacock (LCP), laat zien dat de vermogensbeheerkosten van het pensioenfonds erg laag zijn ten opzichte van de markt en de peergroep. Het benchmarkonderzoek laat zien dat de

vermogensbeheerkosten (incl. transactiekosten) van het pensioenfonds in de periode 2013 en 2015 17pb bedragen en die van de peergroep 49pb bedragen. Ook in relatie tot het behaalde beleggingsrendement zijn de vermogensbeheerskosten erg laag. Het benchmarkonderzoek van LCP laat zien dat in de periode van 2012 tot en met 2015 het rendement van de in de benchmark opgenomen pensioenfondsen gemiddeld 8,8% bedroeg met gemiddelde vermogensbeheerkosten (totaal) van 0,60% van het belegd vermogen. In deze periode was het gemiddelde rendement van het pensioenfonds 10,6% met gemiddelde vermogensbeheerkosten (totaal) van 0,16%.

3 Herverzekering en beleggingen

3.1 Herverzekering

Het pensioenfonds heeft de verplichtingen tot en met 31 december 2016 herverzekerd. De herverzekeraar had de beleggingen ter dekking van de verplichtingen uit de herverzekering van het pensioenfonds afgescheiden van de overige middelen en in een gesepareerd depot (garantiedepot) ondergebracht. Alle beleggingen in het gesepareerd depot waren juridisch eigendom van de herverzekeraar. Het vermogen in het gesepareerde depot was volgens de herverzekeringsovereenkomst vastgesteld op 105,1% van de verplichtingen die zijn vastgesteld op basis van de marktrente. Het vermogenoverschot, het vermogen boven een marktrentedekkingsgraad van 105,1%, was ondergebracht in een overwaardedepot dat juridisch eigendom is van het pensioenfonds. Uit het overwaarde depot worden de toeslagen gefinancierd.

Met de verzekeraar was een winstdeling afgesproken op basis van een jaarlijks vast te stellen resultaat op technische grondslagen. Na het beëindigen van de herverzekeringsovereenkomst ontvangt de verzekeraar 3% van het positieve saldo van de resultaten op technische grondslagen met een maximum van circa € 1 mln. Het overige deel werd aan het pensioenfonds beschikbaar gesteld. Indien dit saldo negatief zou zijn, dan werd het saldo ten laste van de verzekeraar gebracht.

Na afloop van de herverzekeringsovereenkomst had het pensioenfonds de mogelijkheid om alle verzekeringen premievrij achter te laten of kon het de verzekering afkopen. In dat laatste geval zou overdracht van de middelen in het gesepareerde depot aan het pensioenfonds plaats vinden. Het pensioenfonds had met het oog op het verlenen van toeslagen en de mogelijke afkoop van de herverzekering ook een groot belang bij de middelen in het gesepareerde depot, de beleggingsopbrengsten en de waardeveranderingen van de beleggingen. Het pensioenfonds bepaalde daarom voor een deel en binnen de afgesproken kaders, het beleggingsbeleid.

Inmiddels is de herverzekeringsovereenkomst per 31 december 2016 beëindigd en heeft het pensioenfonds de verzekering afgekocht. De beleggingen en de verplichtingen zijn per 1 januari 2017 overgedragen aan het pensioenfonds.

3.2 Beleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid van het pensioenfonds is gericht op het beheersen van de financiële risico's en het creëren van extra rendement voor het behoud van koopkracht van de opgebouwde en ingegane pensioenen. Het beleggingsbeleid gold voor zowel het garantiedepot als het overwaarde depot. Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid is de beleggingsportefeuille gesplitst in een matching- en een rendementsportefeuille. De matchingportefeuille heeft als doel het renterisico te beperken. Door de verplichtingen te matchen met de matchingportefeuille, die ongeveer dezelfde duration hebben als de verplichtingen, is het renterisico van de verplichtingen grotendeels afgedekt. In het beleggingsmandaat is een bandbreedte van 85 - 95% voor matching van de verplichtingen bepaald. De afdekking van de verplichtingen is gebaseerd op de swap rentecurve en niet op de rentetermijnstructuur van DNB die rekening houdt met de UFR. Voor het afdekken van het renterisico wordt gebruik gemaakt van interest rate swaps en langlopende obligaties.

De rendementsportefeuille van het pensioenfonds bestaat uit aandelen- en vastgoedfondsen en is bedoeld om extra rendement te creëren om het behoud van koopkracht in de toekomst te kunnen realiseren.

Het beleggingsbeleid is verwerkt in het beleggingsmandaat aan de vermogensbeheerder van het pensioenfonds.

Met de overgang naar eigen beheer per 1 januari 2017 is het beleggingsbeleid grotendeels in stand gebleven. Onder meer op basis van een ALM-studie heeft het bestuur besloten om het aandeel zakelijke waarden te stellen op minimaal 20% van de totale beleggingsportefeuille. Tot 1 januari 2017 was er geen minimum vastgelegd. Daarnaast heeft het bestuur besloten om de strategische allocatie van staats- en semi-overheidsobligaties te verlagen van 70% naar 50% en obligaties met onderpand en bedrijfsobligaties ieder te verhogen van 15% naar 25%. Deze wijzigingen zijn begin 2017 doorgevoerd.

3.3 Het beleggingsmandaat (tot en met 31 december 2016)

Beleggingsmandaat				
Beleggingscategorie	Strategische allocatie	Allocatie	Bandbreedte	Benchmark
Matchingportefeuille	85% - 95% van de MVVP	Allocatie binnen de matchingportefeuille		
Staats- en semi overheidsobligaties		70%	50% - 90%	30% Iboxx € Sovereigns & Subsovereigns AAA-AA 15+ 25% Iboxx € Sovereigns & Subsovereigns ex-BBB 5+ 15% Iboxx € Subsovereigns
Obligaties met onderpand		15%	5% - 25%	Iboxx € Collateralized
Bedrijfsobligaties		15%	5% - 25%	Iboxx € Corporates
Swap overlay	Duration verplichtingen	Duration verplichtingen	1 jaar	
Rendementsportefeuille	Restant van het vermogen	Allocatie binnen de rendementsportefeuille		
Diverse Aandelen stijlen		85%	70% - 100%	
- Value / Deelnemingen		37,5%	30% - 50%	2/3 MSCI Europe Value; 1/3 AMX Index
- Wereldwijde aandelen		37,5%	30% - 50%	MSCI World
- Emerging markets		10%	0% - 20%	FTSE Emerging Index
Vastgoed		15%	7,5% - 20%	ROZ IPD Index
Overige Alternatieve beleggingen		0%	0% - 10%	3M Eurobor + 3%
Liquiditeiten, tactisch instrument		0%	-5% - 10%	
Liquiditeiten t.b.v. uitkeringen			0 tot 12 maanden	

De matchingportefeuille bestaat uit belangen in de institutionele vastrentende fondsen van Delta Lloyd en een swap overlay die zorgt dat de duration (rentegevoeligheid) van de portefeuille vrijwel gelijk is aan de rentegevoeligheid van de nominale verplichtingen. De rendementsportefeuille is opgebouwd uit diverse aandelenstijlen die zijn gegroepeerd in value/deelnemingen, wereldwijde aandelen, emerging markets en vastgoed.

Binnen het beleggingsmandaat wordt rekening gehouden met de navolgende risico's:

Renterisico

De matchingportefeuille bedroeg in 2016 minimaal 90% van de marktwaarde voorziening pensioenverplichtingen (MVPV). In het beleggingsmandaat is een bandbreedte van 85 - 95% opgenomen. Hierdoor is het renterisico van de nominale aanspraken beperkt.

Valutarisico

Het valutarisico binnen de vastrentende fondsen wordt afgedekt. Beleggingen in aandelen met vreemde valuta worden niet afgedekt.

Marktrisico

Het marktrisico is het risico dat door de ontwikkeling van marktprijzen (veroorzaakt door factoren die samenhangen met een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren) waardewijzigingen plaatsvinden.

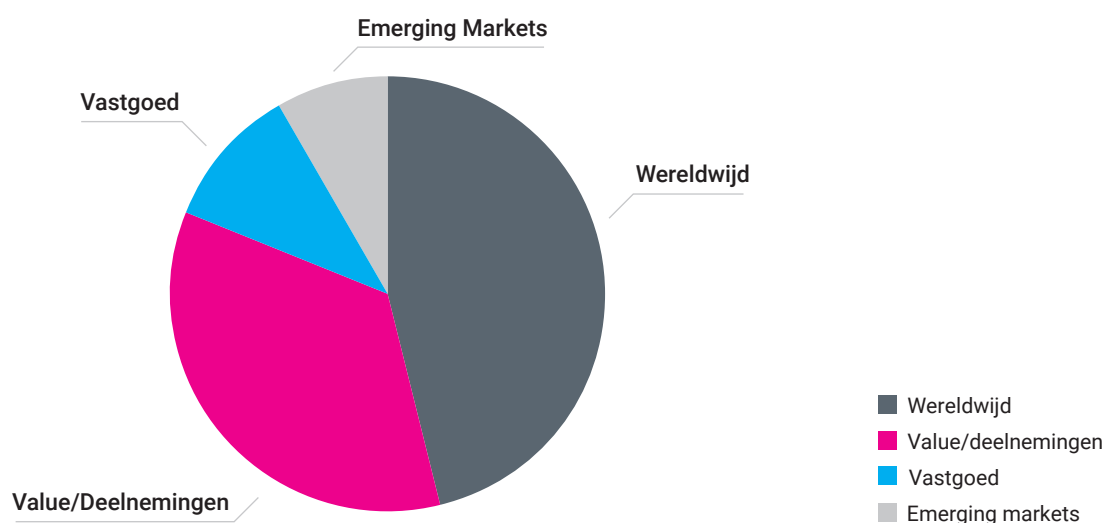
3.4 Verdeling middelen beleggingsdepot

De beleggingen zijn als volgt verdeeld (in procenten):

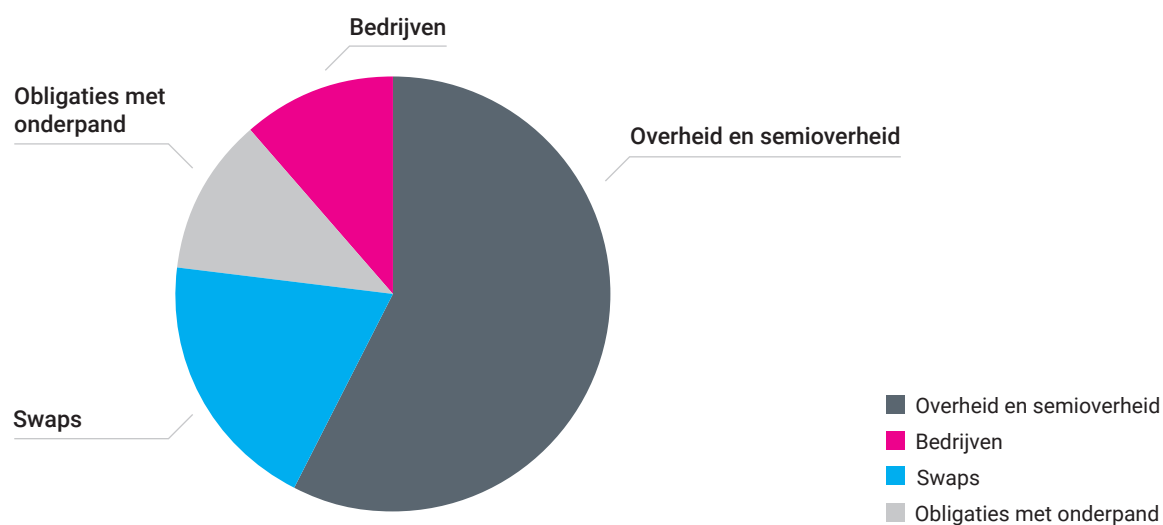
Verdeling middelen beleggingsdepot						
	Feitelijke allocatie					
Ultimo	2016		2015		2014	
	%		%		%	
Matchingportefeuille						
Staatsobligaties	10		10		95	
Obligatiefondsen	59		61		62	
- staats- en semioverheids obligaties	41		43		44	
- obligaties met onderpand	9		9		9	
- bedrijfsobligaties	9		9		9	
Swap overlay	6		4		8	
Liquide middelen	0		0		0	
Rendementsportefeuille						
Aandelenfondsen	22		23		19	
- wereldwijde aandelen	11		12		9	
- europese value	9		9		8	
- emerging markets	2		2		2	
Vastgoed	2		2		2	

De rendementsportefeuille en de matchingportefeuille zijn op 31 december 2016 als volgt verdeeld:

Rendementsportefeuille 31 december 2016

Matchingportefeuille 31 december 2016

3.5 Verantwoord beleggen

Visie

Het pensioenfonds en de vermogensbeheerder Delta Lloyd Asset Management N.V. vinden het belangrijk om verantwoord te beleggen. Het pensioenfonds wenst bij de uitvoering van het vermogensbeheer zo veel mogelijk rekening te houden met ethische, sociale en milieuoverwegingen binnen een kader van een gelijkblijvend of verbeterd rendements-risicoprofiel van de totale beleggingsportefeuille. Verantwoord beleggen is dan ook structureel ingebed in het beleggingsbeleid van het pensioenfonds. Het pensioenfonds sluit daarbij aan op het beleid en maatregelen van de vermogensbeheerder en de werkgever, die door het pensioenfonds worden onderschreven.

Vertaling naar de beleggingen

De Verenigde Naties (VN) hebben twee belangrijke richtlijnen op het gebied van verantwoord beleggen en verantwoord verzekeren geïnitieerd; de “Principles for Responsible Investments” (PRI) en de “Principles for Sustainable Insurance” (PSI). Beide richtlijnen maken deel uit van het beleggingsbeleid. De vermogensbeheerder heeft beide richtlijnen ondertekend.

De richtlijnen geven aan hoe onder meer beleggers duurzaamheid kunnen implementeren in hun bedrijfsvoering. Voor de belegger betekent dit dat bij iedere investeringsbeslissing niet alleen naar financiële indicatoren wordt gekeken, maar ook naar duurzaamheidsinformatie.

Om te bepalen welke duurzaamheidsinformatie van bedrijven wordt meegewogen, kijkt de vermogensbeheerder naar betrokkenheid bij controversiële wapens en naar de United Nations Global Compact Principles, tien universele principes op het gebied van mensenrechten, arbeidsomstandigheden, milieu en anti-corruptie.

Bij aankoop van beleggingen worden de ESG (Environmental, Social and corporate Governance) criteria meegewogen. Verder is de vermogensbeheerder betrokken bij de bedrijven waarin wordt belegd, door onder meer te stemmen tijdens aandeelhoudervergaderingen en is de vermogensbeheerder voortdurend in dialoog over de (duurzaamheid) prestaties met de bedrijven waarin wordt belegd. Verder sluit de vermogensbeheerder bedrijven uit die structureel of in ernstige mate de UN Global Compact Principles schenden.

Er is ook een landenbeleid waarin is beschreven hoe de vermogensbeheerder de zogenaamde ESG-factoren meeweegt in haar beleggingsbeslissingen bij staatsobligaties. De vermogensbeheerder kijkt hierbij naar mensenrechten, (politieke) stabiliteit, corruptie en milieuproblematiek.

Zo zijn in 2016 de doelstellingen en de naam van het Delta Lloyd Institutioneel Global Equity Index Fund gewijzigd. De naam is gewijzigd in het Delta Lloyd Equity Sustainable Global Fund.

In dit fonds is een vernieuwd ESG-beleid geïmplementeerd door aan de bestaande criteria extra criteria toe te voegen waarmee de bedrijven waarin (mogelijk) geïnvesteerd wordt ook op de criteria klimaatverandering en mensenrechten worden getoetst. Door deze criteria worden circa 450 bedrijven uitgesloten.

Verantwoord beleggen wordt regelmatig besproken in de beleggingscommissie van het pensioenfonds, waarbij Delta Lloyd Asset Management N.V. de activiteiten met betrekking tot verantwoord beleggen aan het pensioenfonds toelicht. De maatregelen die de vermogensbeheerder heeft genomen worden door het pensioenfonds als passend bevonden om verantwoord te beleggen.

3.6 Terugblik economie en financiële markten

Macro-economie

De mondiale economische groei kwam in 2016 met 3,2% rond hetzelfde niveau uit als in 2015. Daarmee bleef de groei voor het vijfde achtereenvolgende jaar liggen tussen de 3,0% en 3,5%.

2016 begon met onzekerheid over de economische groei in China, een zwak vierde kwartaal in de Verenigde Staten op het moment dat de Federal Reserve de rente voor het eerst in lange tijd weer verhoogde en door zeer sterk dalende grondstofprijzen. Bovendien bestond er politieke onzekerheid over toenemend populisme in Europa en de Verenigde Staten met een Brexit-referendum en Amerikaanse presidentsverkiezingen op de agenda. In de tweede helft van 2016 verbeterde het consumenten- en producentenvertrouwen. Dat was verrassend, gelet op de algemene voorspelling dat het “nee” op het Britse referendum en de verkiezing van Trump de economische groei zouden ondermijnen.

De anti-establishment sentimenten manifesteerde zich in 2016 wereldwijd steeds duidelijker. Populisme uitte zich ook in toenemend nationalisme. De tegenstand tegen soepel immigratiebeleid groeide en tegenstanders van handelsakkoorden gaven blijk van opkomend economisch protectionisme.

Aandelenmarkten

Het jaar 2016 was een volatiel aandelenjaar. Uiteindelijk lieten de meeste beurzen in de wereld een plus zien, maar de weg daar naar toe was hobbelig. Beleggers maakten zich in februari grote zorgen over de Chinese economie, de olieprijs bewoog hevig, en het Britse EU-referendum en de verkiezingsoverwinning van Trump hadden veel impact op de financiële markten.

Het zeer ruime monetaire beleid van de Europese Centrale Bank (ECB) zorgde voor een negatieve rente op 10-jaars Duitse staatsleningen. Daardoor stegen kwalitatief hoogwaardige groeiaandelen met een aantrekkelijk dividend tot grote hoogte. Financiële aandelen, zoals banken en verzekeraars, waren uit de gratie. Na het Brexit-referendum en de verkiezing van Trump kantelde dit beeld en waren het juist cyclische waarden die het best presteerden. Het Italiaanse referendum bleek uiteindelijk niet zoveel effect te hebben gehad. De uitkomst van het referendum (een duidelijk "nee") was al volledig ingeprijsd door de markten. De problemen met de Italiaanse banken bleven echter bestaan. Uiteindelijk eindigde de MSCI Europe Index met een plus van 2,6%.

Na de eerste renteverhoging sinds 2006 in december 2015, sprak de Federal Reserve Bank (Fed) in maart nog over twee renteverhogingen in 2016. Het werd er uiteindelijk één, in december. De Amerikaanse macro-economische indicatoren verbeterden gedurende het jaar en ook de inflatie trok aan. Na de verkiezing van Trump in november 2016, gingen beleggers vol inzetten op de 'reflation trade'. Vooral financials en energie-aandelen presteerden goed.

Waar veel opkomende markten het in 2015 zwaar te verduren hadden, waren dit in 2016 juist de winnaars. Absolute koploper was Brazilië, waar de Bovespa Index met 76% steeg, gemeten in euro's. Opkomende markten zijn in grote mate afhankelijk van grondstoffen, die na een dieptepunt in februari een grote stijging vertoonden. De ontwikkelingen in China vertoonden een zeer gemengd beeld. De lokale markten presteerden slecht, terwijl Amerikaanse genoteerde Chinese aandelen (veelal technologie-aandelen) het goed deden. In Japan steeg de Nikkei Index met 9,5%, gemeten in euro's. Deze stijging lijkt onder meer gedreven te zijn door de rol van de centrale bank van Japan, die nu top-10 aandeelhouder is in 90% van de Nikkei-ondernemingen.

Al met al leverde de MSCI World Index in lokale valuta een rendement van 9%. Uitgedrukt in euro's was het rendement 10,7%, door de appreciatie van de dollar.

Vastrentende markten

In Europa nam de ECB in 2016 diverse beslissingen met betrekking tot haar monetaire beleid. In maart verlaagde de centrale bank haar officiële rentetarief voor de depositofaciliteit van -0,30% naar -0,40% en verhoogde ze haar maandelijkse aankopen op de Europese kapitaalmarkt van 60 naar 80 miljard euro, vanaf per april. Ook besloot de ECB om aankopen te gaan doen van bedrijfsobligaties (uitgezonderd die van banken), met ingang van 22 juni. Na de teleurstellende ECB-bijeenkomst van december 2015, waren de marktdeelnemers positief verrast door deze beslissingen en daalde de rente op 10-jaars Duitse staatsobligaties tot 0,10%. In december volgden een aantal nieuwe beslissingen door de ECB. Zo kondigde de centrale bank aan om haar opkoopprogramma te verlengen van maart 2017 naar december 2017, wat meer was dan verwacht. Ook maakte de ECB bekend het op te kopen bedrag vanaf maart 2017 te verlagen van 80 naar 60 miljard euro, een stap die totaal onverwacht kwam. De rente op 10-jaars Duitse staatsobligaties steeg hierna snel naar 0,40%, maar een sterke eindejaarsrally door een gebrek aan liquiditeit bij vooral Nederlandse en Duitse staatsleningen, zorgde ervoor dat het jaar werd afgesloten op een niveau van 0,20%.

De kapitaalmarktrente fluctueerde scherp door de Britse Brexit-stem. De rente op 10-jaars Duitse staatsleningen daalde in rap tempo van +0,10 tot -0,20%, een niveau dat lang voor irreëel werd gehouden. Nadat duidelijk werd dat de gevolgen van de Brexit-stem meevielen, volgde al snel weer een correctie naar nihil.

Na de verkiezingsoverwinning van Trump prijsde de kapitaalmarkt al heel snel de verwachting in dat de nieuwe Amerikaanse regering zal overgaan tot grootschalige fiscale stimulering. Vooral in de VS steeg de rente hierdoor fors, waardoor het renteververschil met Europa een stuk groter werd (2,35% per eind 2016). De divergentie in het monetaire beleid tussen de VS en Europa had eerder ook al geleid tot een behoorlijk renteververschil. Daar waar de ECB verdere monetaire stimulering aankondigde in december, besloot de Fed haar officiële rentetarief na een jaar opnieuw te verhogen met 0,25%. Voor 2017 worden drie verdere renteverhogingen verwacht, waardoor het renteververschil tussen de VS en Europa nog verder kan oplopen.

Het verschillende monetaire beleid van de VS en Europa en de politieke instabiliteit in Europa, zorgden ervoor dat de euro in 2016 verder verzwakte ten opzichte van de dollar, en wel met circa 5%. Deze daling van de euro is gunstig voor de Europese exportpositie en voor het importeren van inflatie.

3.7 Aanpassing in de beleggingsportefeuille en andere bijzonderheden in het verslagjaar

De matchingportefeuille bestaat uit participaties in de institutionele vastrentende fondsen van Delta Lloyd en een swap overlay die zorgt dat de duration (rentegevoeligheid) van de portefeuille wordt gematched met de rentegevoeligheid van de nominale verplichtingen.

De rendementsportefeuille is opgebouwd uit diverse aandelenstijlen die zijn gegroepeerd in value/deelnemingen, wereldwijde aandelen, emerging markets en vastgoed.

Gedurende het verslagjaar is de swapoverlay periodiek herijkt, om te zorgen dat aan de uitgangspunten van het beleggingsbeleid met betrekking tot de afdekking van de verplichtingen wordt voldaan.

In het verslagjaar zijn na de zomerperiode voorbereidingen getroffen voor de transitie van de beleggingsportefeuille van het gesepareerde beleggingsdepot, dat juridisch eigendom is van Delta Lloyd Levensverzekering naar het pensioenfonds in het kader van de afkoop van de herverzekering. De transitie-activiteiten zijn erop gericht geweest om tegen minimale kosten binnen de afgesproken planning de beleggingsportefeuille over te kunnen zetten. Deze overzetting is tijdig gelukt.

De beleggingen in Vesteda en de CBRE fondsen zijn per 30 december 2016 overgeboekt. Deze fondsen kunnen maar 1 keer per kwartaal overgedragen worden en eind maart 2017 zou te laat zijn geworden.

De Feeders zijn in december 2016 geliquideerd.

Ook de swapoverlay liep tot en met 31 december 2016 via Delta Lloyd Levensverzekering N.V. en is in de eerste week van januari 2017 overgedragen aan het pensioenfonds.

3.8 Stresstest

Hoewel het pensioenfonds volledig was herverzekerd, voert het stresstesten uit, alsof het pensioenfonds de pensioenen in eigen beheer uitvoert. Op kwartaalbasis worden stresstesten uitgevoerd om inzicht te krijgen in de gevoeligheden en gevolgen voor de dekkingsgraad per individueel financieel risico en een combinatie van financiële risico's. De stresstesten zijn onder meer uitgevoerd met de zekerheidsmaatstaf van 97,5%. Bij hantering van de parameters voor de stresstest daalt de dekkingsgraad per 31 december 2016 niet onder de 116% (31 december 2015: 114%).

3.9 Performance van de beleggingsportefeuille

Het totale rendement van de beleggingsportefeuille was in 2016 10,4% (2015: 0,8%). Deze toename is voornamelijk toe te schrijven aan de daling van de rente in 2016. In 2015 is de rente nog gestegen. Bij een daling van de rente neemt de waarde van de vastrentende waarden toe, terwijl bij een stijging van de rente de waarde van de vastrentende waarden juist afneemt.

Matchingportefeuille

Het rendement op de matchingportefeuille (na kosten), inclusief swap overlay, bedroeg in 2016 11,3% (2015: -2,4%).

De verplichtingen op basis van de swap-rentecurve zijn in 2016 gestegen met 8,9% als gevolg van de gedaalde rente. In 2015 daalden de verplichtingen nog met 1,2%. De waardering van de verplichtingen op basis van de swap-rentecurve ligt volgens het pensioenfonds meer in lijn met de waardering van de beleggingen, dan de waardering van de verplichtingen op basis van de rentetermijnstructuur van DNB (met UFR) op basis waarvan aan DNB wordt gerapporteerd.

Met een rendement van 6,3% (2015: -0,3) op de onderliggende matchingportefeuille ligt die iets boven de benchmark van 6,2% (2015: 0,0).

Categorie	2016		2015	
	performance	benchmark	performance	benchmark
Overheids- en semioverheids obligaties	8,3%	8,6%	-0,7%	-0,3%
Overige obligaties	3,4%	3,1%	0,1%	0,1%
Matchingportefeuille onderliggend	6,3%	6,2%	-0,3%	0,0%
Matchingportefeuille inclusief Swap overlay (netto, na kosten)	11,3%	8,9%	-2,4%	-1,2%
Matchingportefeuille inclusief Swap overlay (bruto, voor kosten)	11,4%	8,9%	-2,3%	-1,2%

Rendementsportefeuille

Op de rendementsportefeuille werd een rendement gerealiseerd van 7,7% (2015: 11,3%). De benchmark kwam uit op een rendement van 9,3% (2015: 5,9%). De aandelen lieten een performance zien van 7,5% (benchmark 9,1%). Het rendement op vastgoed was 9,7% (benchmark 10,0%).

Categorie	2016		2015	
	performance	benchmark	performance	benchmark
Aandelen	7,5%	9,1%	12,9%	5,8%
Vastgoed	9,7%	10,0%	4,2%	5,4%
Rendementsportefeuille (na kosten)	7,7%	9,3%	11,3%	5,9%
Rendementsportefeuille (voor kosten)	8,0%	9,3%	11,6%	5,9%

Met name het DLI Blue Return en het DLL European Participation fund presteerden in 2016 fors onder de benchmark. Deze underperformance is door de vermogensbeheerder geanalyseerd en binnen de beleggingscommissie besproken. Deze actieve fondsen wijken over het algemeen af van de benchmark. Over 2015 lieten deze fondsen een behoorlijke outperformance zien.

De performance in 2016 per fonds was als volgt:

Fonds	Performance	Benchmark	Waarde (€)
DLI ESG Index Fund	10,4%	10,5%	344.896.158
DLI Blue Return	1,8%	7,4%	87.243.374
DLI European Participation Fund	2,5%	7,4%	95.292.401
DL Deelnemingen Fonds	3,1%	0,8%	78.202.960
Emerging Markets Fund	12,2%	12,3%	62.028.969

4 Pensioen- en uitvoeringsovereenkomst

4.1 Pensioenovereenkomst

Het pensioenfonds voert één pensioenovereenkomst uit. De pensioenovereenkomst is een uitkeringsovereenkomst.

Iedereen die bij Delta Lloyd Services B.V. in dienst komt, en die 18 jaar of ouder is, bouwt elk jaar nieuwe pensioenaanspraken op. Voor directieleden golden tot 1 januari 2017 enkele kleine afwijkingen.

Per 1 januari 2017 is de pensioenovereenkomst gewijzigd. Per die datum geldt voor de nieuwe pensioenbouw een collectieve beschikbare premieregeling (CDC-regeling). Het partner- en wezenpensioen worden vanaf 1 januari 2017 niet meer opgebouwd, maar zijn op risicobasis verzekerd. Dat betekent dat partners en kinderen bij overlijden van de deelnemer alleen een uitkering ontvangen als de deelnemer overlijdt indien hij of zij nog in dienst is. Verder is het arbeidsongeschiktheidspensioen per 1 januari 2017 niet meer via het pensioenfonds geregeld, maar heeft de werkgever de arbeidsongeschiktheidsverzekering bij een schadeverzekeraar verzekerd. Daarnaast is ook de basis voor de toeslagverlening gewijzigd. Voor de Raad van Bestuur en directieleden is de pensioenregeling gelijk getrokken met die van de andere deelnemers.

De kenmerken van de pensioenovereenkomst in 2016 en vanaf 1 januari 2017 zijn:

Kenmerken	2016	Vanaf 1 januari 2017
Pensioensysteem	middeloonregeling	CDC-premieregeling met een middeloonopbouw
Richtpensioenleeftijd	67	67
Pensioengevend inkomen	(13 x maandsalaris) + vakantie-toeslag en voor buitendienst-medewerkers de variabele beloning die in het voorafgaande jaar is uitbetaald; het pensioengevend inkomen is gemaximeerd tot het maximaal fiscaal toegestane	(13 x maandsalaris) + vakantie-toeslag en voor buitendienst-medewerkers de variabele beloning die in het voorafgaande jaar is uitbetaald; het pensioengevend inkomen is gemaximeerd tot het maximaal fiscaal toegestane
Toeslagverlening	voorwaardelijk, deelnemers CAO loonindex, overigen prijsindex (cpi, afgeleid) en afhankelijk van de middelen van het fonds	Voorwaardelijk op basis van prijsindex (cpi, afgeleid) en afhankelijk van de middelen van het fonds.
Franchise	bij fulltime dienstverband € 13.000; voor directeuren €12.953	De wettelijk minimaal fiscaal toegestane franchise
Opbouw	1,875%	Gestreefd wordt naar 1,875% per jaar
Partnerpensioen	60% van het te bereiken ouderdomspensioen; voor directeuren 70%	70% van het te bereiken ouderdomspensioen over diensttijd na 31 december 2016 op risicobasis
Wezenpensioen	14% van het te bereiken ouderdomspensioen	20% van het te bereiken ouderdomspensioen over diensttijd na 31 december 2016 op risicobasis
Arbeidsongeschiktheidspensioen	75% boven WIA grenssalaris	Niet meer via het pensioenfonds geregeld
ANW-Hiaatpensioen	vrijwillige deelname; het verzekerd bedrag in 2016 was € 14.837	Vrijwillige deelname; het verzekerd bedrag in 2017 is € 15.007
Eigen bijdrage	ouderdomspensioen: 1/3 van de premie met een maximum van 6% van de pensioengrondslag. In 2016 bedroeg de bijdrage 6%. ANW-hiaatpensioen: 80% van de premie	ouderdomspensioen: 1/3 van de premie met een maximum van 6% van de pensioengrondslag. In 2017 bedraagt de bijdrage 6%. ANW-hiaatpensioen: 80% van de premie

4.2 Uitvoeringsovereenkomst

In de uitvoeringsovereenkomst, die liep van 1 januari 2016 tot en met 31 december 2016, is onder meer de jaarlijkse premiebetaling die voor het pensioenfonds noodzakelijk is voor de aangroei van de pensioenaanspraken en voor de verschillende risicodekkingen geregeld. De premie die door Delta Lloyd Services B.V. (werkgever) wordt betaald bestaat uit de volgende componenten:

- een jaarlijkse pensioenpremie gebaseerd op de prognosetafel AG 2010-2060, waarbij rekening wordt gehouden met ervaringsfactoren en een 2% Market Value Margin (MVM)-opslag, met een rekenrente van 3% die nodig is voor de aangroei van de nominale pensioenaanspraken en risicodekkingen in het betreffende jaar. De AG-prognosetafel 2010-2060 is vertaald naar de grondslag collectief 2003 met een opslag van 9,5%;
- een opslag van 4,8% voor langlevens en van 51% voor renteontwikkeling bovenop de hiervoor genoemde grondslag;
- de verschuldigde garantiepremie;
- de administratiekosten;
- de overige kosten van het pensioenfonds.

Het saldo van wettelijk verplichte waardeoverdrachten komt ten laste of ten gunste van het pensioenfonds.

In 2016 betaalde de werkgever in totaal € 56,6 miljoen aan premie. Een deel van dat bedrag (€ 10,9 miljoen) wordt door Delta Lloyd Services B.V., conform de Delta Lloyd Groep CAO, ingehouden bij de deelnemers, die op die manier zelf bijdragen aan hun pensioenopbouw.

Daarnaast betaalt Delta Lloyd Services B.V. de pensioenuitvoeringskosten, administratiekosten en garantielasten. Deze kosten bedragen in totaal € 5,9 miljoen.

Het saldo van de wettelijke verplichte waardeoverdrachten bedroeg in 2016 € 0,2 miljoen negatief en komt ten laste van het pensioenfonds.

In 2016 heeft het pensioenfonds met de werkgever een nieuwe uitvoeringsovereenkomst afgesloten. Deze overeenkomst loopt van 1 januari 2017 tot 1 januari 2020. In de uitvoeringsovereenkomst is met betrekking tot de financiering het volgende afgesproken:

Jaarlijkse premie

- De werkgever is jaarlijks een collectief beschikbare premie verschuldigd ter grootte van 30% van de som van de (deeltijd) pensioengrondslagen van de deelnemers. Deze collectief beschikbare premie is bestemd voor de jaarlijkse aangroei van de aanspraken op ouderdomspensioen en de dekking van partner- en wezenpensioen, inclusief de dekking van vrijstelling van premiebetaling voor deze pensioenen.
- Hier bovenop is de werkgever het pensioenfonds verschuldigd:
  - de risicopremie voor de dekking van ANW-hiaatpensioen. Deze risicopremie omvat de eigen bijdrage van de deelnemers, die de werkgever op hun salaris inhoudt;
  - alle kosten die het pensioenfonds moet maken. Het bedrag van de kosten wordt verminderd met het in het betreffende boekjaar vrijvallende deel van de administratievoorziening.

Eenmalige stortingen

- In verband met de overgang naar de collectief beschikbare premieregeling stort de werkgever per 1 januari 2017 een eenmalig bedrag van € 10.000.000,00 in het pensioenfonds. Het pensioenfonds voegt dat bedrag per die datum toe aan het premie-egalisatie depot.

- In verband met de overgang naar eigen beheer, maakt de werkgever per 1 januari 2017 een eenmalige storting van € 15.000.000,00 over aan het pensioenfonds, als compensatie voor het verschuiven van risico's naar de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden.

ANW-Hiaatpensioen

Het ANW-hiaatpensioen wordt door het pensioenfonds uitgevoerd. De werkgever betaalt aan het pensioenfonds een doorsneepremie op risicobasis. De doorsneepremie bedraagt per 1 januari 2016 € 319,89 (per 1 januari 2017: € 364,12) op jaarbasis per werknemer. De eigen bijdrage voor de deelnemers bedraagt 80% van de premie. Deelname aan het ANW-hiaatpensioen is vrijwillig. Een werknemer kan bij aanvang van het dienstverband eenmalig kiezen om mee te doen.

4.3 Toeslagen

De voorwaardelijke toeslagen worden gefinancierd uit het vermogen van het pensioenfonds (zie verder 1.5).

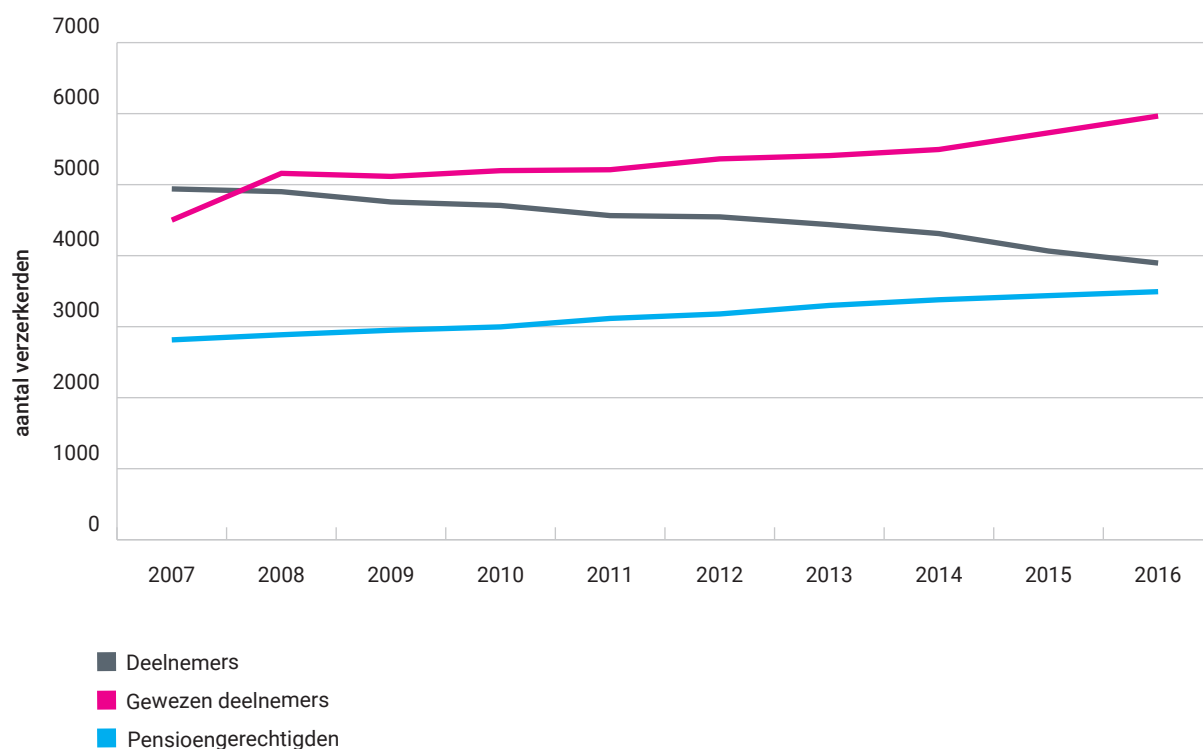
4.4 Ontwikkeling aantal verzekerden

De verzekerden van het pensioenfonds zijn te onderscheiden in deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden.

Het aantal deelnemers is in 2016 gedaald, evenals in de afgelopen jaren. Het aantal ging van 4.065 eind 2015 naar 3.896 eind 2016. Het aantal gewezen deelnemers steeg tot 5.966 (eind 2015: 5.730) en het aantal pensioengerechtigden steeg in 2016 naar 3.493 (eind 2015: 3.437).

De ontwikkeling van het aantal verzekerden kan grafisch als volgt worden weergegeven:

Ontwikkeling aantal verzekerden in de afgelopen 10 jaar

In aantallen en gesplitst naar man en vrouw is de ontwikkeling als volgt:

	2016			2015	2016	2015
	mannen	vrouwen	totaal	totaal	in %	in %
Deelnemers	2.279	1.617	3.896	4.065	29	31
Gewezen deelnemers	3.110	2.856	5.966	5.730	45	43
Pensioengerechtigden	1.932	1.561	3.493	3.437	26	26
waarvan:						
- ouderdomspensioen	1.800	703	2.503	2.450		
- arbeidsongeschiktheidspensioen	32	14	46	43		
- partnerpensioen	70	812	882	886		
- wezenpensioen	30	32	62	58		
Totaal	7.321	6.034	13.355	13.232	100	100

5 Risicobeheersing

5.1 Risicobeleid

Het risicomanagement van het pensioenfonds richt zich met name op het risico dat de doelstellingen en ambities van het pensioenfonds niet worden gehaald (strategisch risico). Daarnaast worden ook de operationele risico's beoordeeld.

Binnen de financieringsmogelijkheden streeft het pensioenfonds naar het goed verzorgen van het pensioen door de koopkracht van de rechten van de (gewezen) deelnemers en de pensioenen van de pensioengerechtigden, zowel nu als in de toekomst, zo goed mogelijk in stand te houden.

De mate waarin het pensioenfonds risico's neemt is vastgelegd in de policy beliefs (kwalitatieve risicohouding) en de kwantitatieve risicohouding. De risico's van het pensioenfonds worden jaarlijks opnieuw beoordeeld, vastgelegd in een risicomanagementraamwerk en besproken binnen het bestuur.

De risico's van het pensioenfonds worden gecategoriseerd op basis van de risicocategorieën van FIRM, een methodiek die is ontwikkeld door DNB en die in de handreiking 'integraal risicomanagement voor pensioenfondsen' van de Pensioenfederatie is opgenomen. De risicocategorieën zijn:

Financiële risico's	Niet-financiële risico's
Matching- en renterisico's (hieronder vallen ook het valutarisico, inflatierisico en het liquiditeitsrisico)	Omgevingsrisico
Marktrisico	Operationele risico's
Kredietrisico	Uitbestedingsrisico
Verzekeringstechnisch risico	IT-risico
	Integriteitsrisico
	Juridische risico's (waaronder het verslagleggingsrisico)

Het pensioenfonds is per 1 januari 2017 overgegaan van een herverzekering van alle pensioenverplichtingen naar eigen beheer.

De pensioenadministratie is uitbesteed aan Delta Lloyd Levensverzekering N.V. en het vermogensbeheer aan Delta Lloyd Asset Management N.V. De communicatie naar (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden wordt grotendeels door het pensioenfonds zelf uitgevoerd. De afspraken over de uitbesteding zijn gedaan in overeenstemming met het uitbestedingsbeleid.

Het pensioenfonds blijft verantwoordelijk voor de processen die het pensioenfonds heeft uitbesteed en bewaakt daarom deze processen.

De risico's worden door het pensioenfonds in grote mate beheerst. Het belangrijkste risico dat zich in het afgelopen jaar nadrukkelijk heeft gemanifesteerd is de lage rente. Doordat het pensioenfonds in het afgelopen jaar minimaal 90% van de verplichtingen heeft afgedekt is de financiële impact relatief klein geweest en is het pensioenfonds in staat geweest de afgelopen jaren (volledig) te indexeren. Uit de (aanvangs)haalbaarheidstoets bleek dat het pensioenresultaat nagenoeg 100% was (resultaat 99% op basis van het nieuwe toeslagbeleid). Dit betekent dat het pensioenfonds op basis van het huidige beleid en de economische parameters die zijn gepubliceerd door DNB op lange termijn koopkracht, op basis van prijsinflatie, gemiddeld genomen nagenoeg behoudt (de aanvangshaalbaarheidstoets wordt berekend over een periode van 60 jaar).

In de volgende paragraaf worden de verschillende risicocategorieën toegelicht.

5.2 Risico's

Matching- en renterisico's

Het matching- en renterisico zijn het gevolg van het niet goed op elkaar afgestemd zijn van bezittingen en verplichtingen als gevolg van gewijzigde rente, ongelijke looptijden, valutabewegingen, liquiditeit en inflatie.

Het rente-/looptijdrisico is beperkt doordat het pensioenfonds 85% - 95% van de verplichtingen heeft afgedekt met beleggingen in vastrentende waarden en swaps, waarvan de duration ongeveer gelijk is aan de duration van de verplichtingen. Renteontwikkelingen kunnen een grote invloed hebben op de dekkingsgraad. Door deze afdekking is de invloed bij ons pensioenfonds beperkt.

De stresstest die het pensioenfonds ieder kwartaal uitvoert laat zien dat een daling van de rente met 1% een impact op de dekkingsgraad heeft van circa 2% (op basis van ons huidige beleggingsbeleid).

De belangrijkste beheersmaatregelen voor de beperking van het matching- en renterisico zijn:

- Voldoende expertise in het bestuur.
- Een keer in de twee à drie jaar wordt een ALM-studie uitgevoerd waarin ondermeer het beleggingsbeleid wordt getoetst.
- Monitoring van de beheersmaatregelen door de beleggingscommissie.
- 85% - 95% van de van de verplichtingen is afgedekt door langlopende obligaties en swaps waarvan de duration ongeveer gelijk is aan de duration van de verplichtingen. Om de duration van obligaties en van de verplichtingen gelijk aan elkaar te krijgen, worden swaps aangekocht. De duration wordt à-tempo door de vermogensbeheerder gemonitord.
- Het collateral management wordt door de vermogensbeheerder dagelijks uitgevoerd.
- De beleggingscommissie volgt de ontwikkeling van de dekkingsgraad, de beleggingsperformance, de duration en het matchingpercentage door middel van een maandelijkse beleggingsrapportage die ieder kwartaal in de beleggingscommissie wordt besproken.
- Op kwartaalbasis wordt een stresstest uitgevoerd onder meer op de renteontwikkelingen.

Valutarisico

Het valutarisico is het risico dat de beleggingsopbrengsten door dalende of stijgende valuta in de beleggingsportefeuille negatief worden beïnvloed. Het valutarisico bij vastrentende fondsen wordt afgedekt. In de aandelenportefeuille worden de valutarisico's niet afgedekt omdat de kosten over het algemeen niet afwegen tegen de baten.

Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico is het risico dat het pensioenfonds de beleggingen niet tijdig en/of tegen een aanvaardbare prijs kan omzetten in liquide middelen en daardoor op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen.

De beleggingsportefeuille van het pensioenfonds is erg liquide omdat de beleggingen gemakkelijk liquide gemaakt kunnen worden. Alleen een gedeelte van de vastgoedportefeuille is minder liquide.

In het kader van European Market Infrastructure Regulation (EMIR) komt er een clearingverplichting voor derivaten. Deze verplichting is uitgesteld tot augustus 2017. Om aan deze verplichting te kunnen voldoen, hebben pensioenfondsen meer liquiditeiten nodig en is het in de toekomst moeilijker om swapcontracten af te sluiten. De gevolgen hiervan zijn onderwerp van gesprek met de vermogensbeheerder.

Inflatierisico

Inflatierisico is het risico dat als gevolg van prijsstijgingen bezittingen minder waard worden en verplichtingen in waarde toenemen. De (gewezen) deelnemers en gepensioneerden lopen vooral het risico dat de te verlenen toeslagen de inflatie niet bijhouden. Door meer rendement te halen dan de 'risicovrije rente' die is besloten in de rentetermijnstructuur van DNB probeert het pensioenfonds de indexatieambitie te realiseren. De inflatie is over het algemeen ingeprijsd in de renteontwikkeling en in aandelen zit een autonome inflatie hedging opgesloten.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn:

- De indexatieambitie wordt getoetst door middel van een periodieke ALM-studie en een jaarlijkse haalbaarheidstoets waarin het pensioenresultaat wordt getoetst.
- Bewaking van het beleggingsrendement op basis van maandrapportages en inflatieverwachting door een maandelijks bepaling van de reële dekkingsgraad.

De haalbaarheidstoets laat zien dat het pensioenresultaat nagenoeg 100% is, waardoor de koopkracht van de deelnemers nagenoeg wordt behouden.

Het pensioenfonds kiest niet voor andere aanvullende maatregelen als bijvoorbeeld 'inflation linked bonds'. Deze zijn zeer duur en het effect is beperkt.

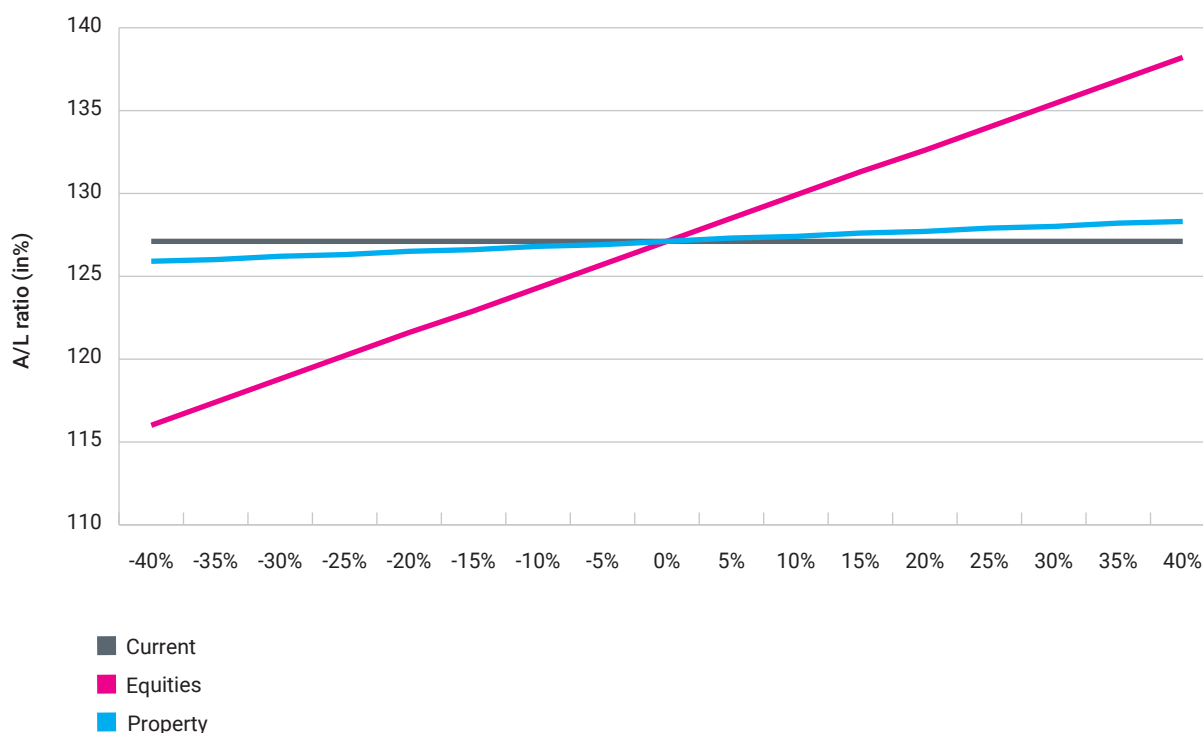
Marktrisico

Het marktrisico is het risico van veranderingen in de waarde van de zakelijke waarden als gevolg van wijzingen van hun marktprijzen. De omvang van dit risico neemt toe naarmate de beweeglijkheid van de koersen groter is. Het pensioenfonds belegt alleen in beleggingsfondsen (met uitzondering van vastgoed). De beleggingsfondsen zijn beursgenoteerd waardoor de waarde goed is te volgen. Door middel van een zorgvuldige selectie en spreiding van de beleggingen in de beleggingsfondsen over verschillende regio's en economische sectoren tracht het pensioenfonds het marktrisico te beperken. In de vastrentende waarden kan er sprake zijn van een volatiele creditspread die door het pensioenfonds wordt bewaakt.

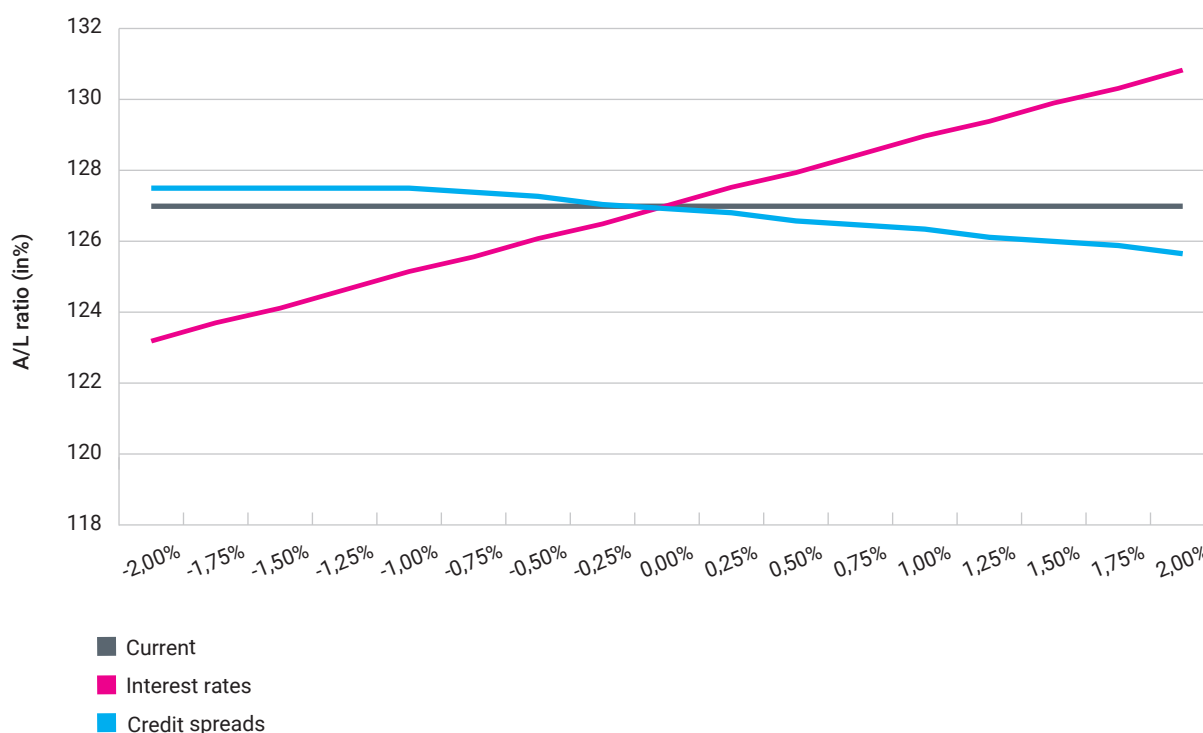
In de portefeuille zitten geen risicovolle beleggingsproducten of producten die het pensioenfonds niet kent of waarvan het pensioenfonds geen expertise heeft.

In de stresstesten die op kwartaalbasis in 2016 zijn uitgevoerd kwam naar voren dat (bij een zekerheid van 97,5%) de marktrentedekkingsgraad bij de worst case scenario's zich bewoog tussen 112% - 116%. Ter vergelijking: het VEV is berekend op circa 112%. Per 31 december 2016 zag de stresstest er als volgt uit:

Asset/liability ratio: equities/property

Asset/liability ratio: interest rates/credit spreads

In deze grafiek komt tot uitdrukking de mate waarin de dekkingsgraad wijzigt als de aandelen en vast goed enerzijds (eerste grafiek) en anders de rente en credit spreads (tweede grafiek) zich bewegen.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn:

- Zorgvuldige selectie en spreiding in beursgenoteerde beleggingen.
- Uitvoeren van een ALM-studie om de twee à drie jaar om het beleggingsbeleid vast te stellen en/of te herijken.
- Bewaken beleggingsperformance en mandaat door middel van maandrapportages en bijeenkomsten in de beleggingscommissie.
- Op kwartaalbasis uitvoeren van stresstests.
- Ieder jaar wordt een lange termijn analyse uitgevoerd op basis waarvan het strategische en het tactische beleggingsbeleid aangepast kan worden.

Concentratie- en correlatierisico

Onderdeel van het marktrisico is het concentratie- en correlatierisico. Dit is het risico dat als gevolg van een ontoereikende diversificatie binnen de portefeuille een bepaalde ontwikkeling of gebeurtenis een bovengemiddeld effect heeft op de waarde van de portefeuille.

Dit risico wordt beperkt door een zorgvuldige selectie en spreiding van de beleggingen.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn:

- Zorgvuldige selectie en spreiding van de beleggingen.
- Uitvoeren van ALM-studie's om het beleggingsmandaat vast te stellen en/of te herijken.
- Monitoring van de beleggingsperformance en het beleggingsmandaat door middel van maandrapportages en bijeenkomsten in de beleggingscommissie.

Kredietrisico's/faillissementsrisico

Het kredietrisico houdt in dat een tegenpartij de contractuele of andere verplichtingen niet nakomt.

Het pensioenfonds loopt krediet- en faillissementsrisico in de beleggingsportefeuille. De belangrijkste beheersmaatregelen in die portefeuilles zijn:

- Voor het kredietrisico geldt een limiet. De maatstaf voor het kredietrisico is de credit rating, die gemiddeld boven de A3 moet liggen (WARF systematiek). In werkelijkheid is de gemiddelde rating van de obligaties veel hoger.
- In het beleggingsmandaat zijn restricties opgenomen van de allocatie aan bedrijfsobligaties en collateralised obligaties.
- De credit exposure wordt gemonitord door de beleggingscommissie via de maandelijkse beleggingsrapportage.
- De credit spread wordt meegenomen in de stresstest.
- Collateral management (ten behoeve van de overlay) maakt onderdeel uit van de overeenkomst met de vermogensbeheerder en wordt dagelijks door de vermogensbeheerder uitgevoerd. De werking hiervan wordt via de ISAE 3402 II rapportage door het pensioenfonds beoordeeld.

Verzekeringstechnische risico's

De belangrijkste verzekeringstechnische risico's zijn het lang- en kortlevenrisico en het arbeidsongeschiktheidsrisico.

Afwijkingen in de werkelijke sterfte en arbeidsongeschiktheid ten opzichte van de veronderstelde sterfte en arbeidsongeschiktheid komen via het technische resultaat tot uitdrukking.

Het langlevensrisico is het belangrijkste risico. Het langlevensrisico wordt tot uitdrukking gebracht in de overlevingstafels van het AG. Het pensioenfonds hanteert de meest recente tafel zodat die altijd in de financiële positie van het pensioenfonds tot uitdrukking komt. De overlevingskans van deelnemers binnen het pensioenfonds wijkt af van de gehele bevolking. Daarom hanteert het pensioenfonds

bovenop de overlevingstafels van het AG een eigen ervaringssterfte. Bij beleidsbeslissingen worden de ontwikkelingen in de levensverwachting meegenomen.

Daarnaast loopt het pensioenfonds, omdat zij een collectief beschikbaar gestelde premie ontvangt (vanaf 2017), het risico dat deze niet toereikend is voor de beoogde opbouw. Bij niet toereikendheid verlaagt het pensioenfonds de opbouw.

Het pensioenfonds beperkt dit risico door de periode van uitvoering van de pensioenregeling te beperken tot drie jaar en is er een eenmalige extra donatie aan de premie-egalisereserve met de werkgever overeengekomen. Met de werkgever is afgesproken dat een eventuele verlaging van de opbouw eerst door de werkgever gecommuniceerd wordt.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn:

- Analyse van het technisch resultaat.
- Het beoordelen van het arbeidsongeschiktheidsresultaat.
- Het beoordelen van de ervaringssterfte.
- Jaarlijkse beoordeling van de toereikendheid van de gedempte kostendeekkende premie en de premie-egalisereserve.
- Periodiek beoordelen of het herv verzekeren van het overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico gewenst is. In 2016 zijn deze risico's beoordeeld. Het pensioenfonds heeft besloten dat zij deze risico's in 2017 zelf kan dragen.

Omgevingsrisico's

Het omgevingsrisico is het risico van veranderingen die van buiten het pensioenfonds komen op het gebied van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat.

Het pensioenfonds volgt alle ontwikkeling op de voet zodat het pensioenfonds tijdig kan anticiperen op deze ontwikkelingen.

De administratievoorziening zorgt ervoor dat, als de sponsor de uitvoeringsovereenkomst niet voortzet, het pensioenfonds de uitvoering van de opgebouwde rechten kan blijven bekostigen.

Ook heeft het pensioenfonds maatregelen getroffen om reputatieschade te voorkomen of te beperken, onder andere door een integriteitsbeleid, gedragscode, klachtenprocedure, incidentenregeling, crisisplan en een noodprocedure.

Operationele risico's

Dit is het risico samenhangend met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting dan wel procesuitvoering. Omdat de operationele processen grotendeels zijn uitbesteed zijn de risico's die daarmee samenhangen ondermeer beschreven onder het uitbestedingsrisico. De communicatie naar de deelnemers, slapers en gepensioneerden wordt grotendeels door het pensioenfonds zelf uitgevoerd (brieven, UPO's, jaarberichten, helpdesk, klachten, website).

Voor het pensioenfonds zijn de belangrijkste operationele risico's de informatieverstrekking en volledigheid en juistheid van het deelnemersbestand dat aangeleverd wordt door de werkgever en de juistheid van de pensioenberekeningen die worden uitgevoerd door de pensioenadministrateur.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn:

- Uitbestedingsovereenkomst met SLA-afspraken (zie verder onder 'Uitbestedingsrisico's').
- Beoordelen rapportages van de uitbestedingspartijen.
- Klachtenrapportage
- Jaarkalender, waarin alle activiteiten die het pensioenfonds moet uitvoeren zijn opgenomen.
- Taken, procedures en controles binnen de administratie zijn vastgelegd.
- Jaarlijkse opstellen van een communicatieplan.

- Periodieke check of aan wettelijke informatievoorziening wordt voldaan.
- Controle op de werkgeversbestanden met het deelnemersbestand van het pensioenfonds.
- Controle door de controlerend accountant en certificerend actuaris.

In het afgelopen verslagjaar hebben zich geen calamiteiten of incidenten voorgedaan.

Uitbestedingsrisico's

Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit van de bedrijfsvoering, de integriteit en kwaliteit van de dienstverlening van het pensioenfonds, door uitbesteding aan een derde, wordt geschaad. De belangrijkste uitbestedingspartijen zijn de pensioenadministrateur en de vermogensbeheerder.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn:

- Het maken van SLA-afspraken met uitbestedingspartijen en het bewaken van deze afspraken door het pensioenbureau.
- Het bewaken van de afspraken in het beleggingsmandaat.
- Beoordelen van de kwartaalrapportages met betrekking tot de operationele uitvoering en (beleggings) performance.
- Beoordelen en binnen het bestuur bespreken van ISAE 3402 type II rapportages van de pensioenadministrateur en de vermogensbeheerder. De ISAE 3402 type II heeft niet tot (materiële) opmerkingen geleid.
- Controle op de verwerking van mutaties door middel van verbandcontroles, steekproeven en opstellen en beoordelen van de een klachtenrapportage.

IT-risico's

Het IT-risico is het risico dat Informatie Technologie (IT), de bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continu, of onvoldoende beveiligd heeft. Het pensioenfonds heeft geen eigen IT-systemen, maar maakt gebruik van de systemen van de pensioenadministrateur en de vermogensbeheerder. Deze partijen hebben een eigen informatiebeleid waarvan de beheersmaatregelen zijn beschreven in het ISAE 3402 rapport (type II). Bij deze beheersmaatregelen wordt ingegaan op Change management, Service Level management, Security management en Operations. Deze maatregelen worden geaudit door een onafhankelijke externe accountant. Voor de pensioenplanner worden individuele pensioengegevens gedownload uit het pensioenregister. Met betrekking tot de risico's die daarmee samenhangen heeft het pensioenfonds een uitgebreide risicoanalyse uitgevoerd.

Integriteitsrisico's

Het integriteitsrisico is het risico dat de integriteit van het pensioenfonds wordt beïnvloed als gevolg van niet integere en onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers, het bestuur en medewerkers van leveranciers die werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds bij de toepassing van wet- en regelgeving en maatschappelijke normen.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn:

- Integriteitsbeleid dat periodiek wordt beoordeeld. In 2016 is er een volledige integriteitsrisicoanalyse uitgevoerd en zijn de verbeterpunten geïmplementeerd.
- Gedragscode voor het pensioenfonds; de naleving daarvan wordt beoordeeld door de compliance officer. De verbonden personen moeten jaarlijks tekenen voor naleving daarvan.
- In het bestuursreglement is een procedure opgenomen ter voorkoming van belangenverstrengeling.
- Het pensioenfonds heeft een incidenten- en klokkenluidersregeling ingevoerd.
- In het uitbestedingsbeleid is ook het integriteitsrisico meegenomen.
- Verantwoord beleggen is ingebed in ons beleggingsbeleid. De asset manager heeft de UNPRI ondertekend en heeft geen bedrijven in de beleggingsportefeuille waar controversiële wapens worden geproduceerd en verhandeld.

Juridische risico's

Het juridisch risico is het risico dat wet- en regelgeving niet of onvoldoende wordt nageleefd, bedreiging van de rechtspositie van het pensioenfonds, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn en aansprakelijkheid. Daarnaast dient het pensioenfonds te voldoen aan regelgeving en aanwijzingen van DNB met betrekking tot het financiële verslag.

De belangrijkste maatregelen met betrekking tot de algemene juridische en compliance risico's zijn:

- Het pensioenfonds heeft veel kennis op het gebied van wet- en regelgeving met betrekking tot pensioenfonds omdat het pensioenfonds de wet- en regelgeving op de voet volgt.
- Het pensioenfonds heeft een eigen juridisch adviseur.
- Daar waar nodig wordt extern juridisch advies ingewonnen.
- Voor beleidsbepalers van het pensioenfonds is een aansprakelijkheidsverzekering afgesloten.
- Het pensioenfonds heeft een compliance charter en de compliance officer ziet toe dat het pensioenfonds de wet- en regelgeving naleeft.

De belangrijkste maatregelen met betrekking tot de financiële verslaglegging zijn:

- Het pensioenfonds volgt de wet- en regelgeving met betrekking tot de verslaglegging.
- Het jaarverslag wordt beoordeeld door de verslagleggingscommissie en gecontroleerd door de controlerend accountant en certificerend actuaire.
- Het pensioenfonds vult ieder jaar een checklist jaarrekening pensioenfonds in om te beoordelen of alle punten in de wet- en regelgeving zijn verwerkt.
- De uitvoering van de rapportages is geregeld in de SLA-overeenkomst.

6 Actuariële analyse

In onderstaand overzicht is de actuariële analyse van het saldo van baten en lasten opgenomen:

Actuariële analyse		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Premieresultaat		
Premiebijdragen werkgever	45.731	25.749
Premiebijdragen werknemers	10.909	11.007
Totale premiebijdragen werkgever en werknemers	56.640	36.756
Bijdrage werkgever in pensioenuitvoerings- en garantiekosten	5.875	16.576
Totale bijdragen	62.515	53.332
Pensioenopbouw in het jaar	-56.640	-36.756
Onttrekking uit voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitvoeringskosten	944	904
Pensioenuitvoeringskosten	-3.083	-2.292
Garantiekosten	-3.736	-15.188
Totale uitgaven	-62.515	-53.332
	0	0
Mutatieresultaat ten laste vermogen		
Toeslagen	-9.423	-11.098
Correcties op de pensioenvoorziening naar aanleiding van de overgang naar de nieuwe pensioenadministratie per 1 januari 2017	-1.234	-
Saldo waardeoverdrachten	-187	0
	-10.844	-11.098
Interestresultaat		
Beleggingskosten	-959	-964
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	29.478	37.951
	28.519	36.987
Deling van beleggingsresultaten bij herverzekeraar	70.373	-6.306
	98.892	30.681
Overig resultaat		
Aandeel in technisch resultaat	10.049	11.067
Mutatie additionele kostenvoorziening	-906	-11.405
Totaal saldo van baten en lasten	97.191	19.245

Premiebijdragen

Het pensioenfonds brengt aan de werkgever de premie in rekening die het pensioenfonds verschuldigd is aan de herverzekeraar. Omdat het pensioenfonds tot en met december 2016 is herverzekerd is de feitelijke premie gelijk aan de kostendeckende premie.

Per 1 januari 2016 heeft het pensioenfonds een nieuwe herverzekeringsovereenkomst voor één jaar gesloten. Doordat deze premie is gebaseerd op de nieuwe sterftegrondslagen en de rente ten opzichte van het vorige contract fors is gedaald is de premiebijdrage fors toegenomen.

De werknemersbijdrage is ongeveer 6% van de pensioengrondslag

Garantiekosten

De garantiekosten zijn berekend als een vast percentage van de pensioenvoorziening op marktrente. Als gevolg van de hoge renteafdekking, de relatief hoge dekkingsgraad van het pensioenfonds en omdat de looptijd van de nieuwe herverzekeringsovereenkomst slechts een periode van 1 jaar betrof, is met de herverzekeraar in 2016 een lagere garantiepremie afgesproken.

Beleggingskosten

De beleggingskosten zijn toegelicht in paragraaf 2.2 van dit bestuursverslag.

Deling beleggingsresultaten bij herverzekeraar

De deling van de beleggingsresultaten bij de herverzekeraar bestaat uit de totale beleggingsresultaten uit het gesepareerde beleggingsdepot en de mutaties van de verplichtingen uit hoofde van wijziging van de marktrente. De deling beleggingsresultaten uit hoofde van het garantiecontract kan als volgt worden gespecificeerd:

Deling beleggingsresultaten		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Resultaat op beleggingen onder aftrek van technisch intrest	222.371	-64.215
Vershil mutatie technische voorziening op rekenrente en op marktrente	-140.040	56.600
Toename vermogensbuffer ten laste van vermogenoverschot	-11.958	1.309
Deling beleggingsresultaten bij herverzekeraar	70.373	-6.306

In het resultaat op beleggingen wordt rekening gehouden met een 3% technisch interest die de grondslag vormt voor de premiestelling (2015) plus een renteopslag van 51,0% en een extra opslag voor langlevens van 4,8% (2016). Omdat de marktrente, die de grondslag is voor het waarderen van de verplichtingen, het afgelopen jaar is gewijzigd is het verschil mutatie technische voorziening op rekenrente en op marktrente opgenomen.

Mutatie additionele kostenvoorziening

Voor toekomstige uitvoeringskosten was in de Marktwaaardevoorziening Verzekeringsverplichtingen (MVVP) een kostenvoorziening (voorheen excassovoorziening) gevormd van 1,5% van de MVVP. Deze voorziening is in 2015 door het pensioenfonds opnieuw beoordeeld en vastgesteld op 2% van de MVVP. Deze extra voorziening is ten laste van het pensioenfonds gebracht omdat met de herverzekeraar een kostenvoorziening van 1,5% is afgesproken.

Minimaal vereist eigen vermogen (MVEV)

Het pensioenfonds heeft een MVEV ter grootte van 25% van de netto beheerslasten in verband met de bedrijfsuitoefening in het afgelopen jaar. Per 31 december 2016 bedroeg het MVEV € 1,6 miljoen. Het pensioenfonds dekt het MVEV uit het overwaardedepot. Het vermogen van het pensioenfonds dat uitstijgt boven de volgens de herverzekeringsovereenkomst vastgestelde dekkingsgraad van 105,1% is ondergebracht in het overwaardedepot en kan door het bestuur aangewend worden voor toeslagen.

Vereist eigen vermogen (VEV)

Zolang het pensioenfonds volledig is herverzekerd is het VEV gelijk aan het MVEV.

Eigen Vermogen

Het eigen vermogen bedraagt per 31 december 2016 € 510 miljoen. Hiermee voldoet het pensioenfonds ruim aan de hoogte van het Vereist Eigen Vermogen.

Eigen vermogen		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Stand per 31 december voorgaand jaar	413.215	393.970
Totaal saldo van baten en lasten	97.191	19.245
Stand per 31 december	510.406	413.215

7 Verwachtingen voor 2017

Per 1 januari 2017 is het pensioenfonds overgegaan naar eigen beheer. Als gevolg hiervan is in 2016 in samenwerking met de pensioenadministrateur, gestart met de implementatie van de nieuwe pensioenadministratie. Tevens is gestart met de uitvoering en de verdere inrichting van de nieuwe pensioenregeling en om enkele vereenvoudigingen in de pensioenregeling te implementeren.

De speerpunten voor 2017 van het pensioenfonds zijn afgeleid van deze belangrijke veranderingen en zijn:

- Afronding implementeren van de nieuwe pensioenadministratie en -regeling
Gedurende deze implementatie loopt de administratieve verwerking van de deelnemersmutaties en uitkeringen aan pensioengerechtigden gewoon door, zodat (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden geen last hebben van deze overgang. Ook zal het pensioenfonds blijven voldoen aan de rapportageverplichtingen van de toezichthouder.
- Versterken organisatie
Omdat nu alle risico's bij het pensioenfonds liggen is het risicomanagement versterkt. Ook is aan de beleggingscommissie een beleggingsadviseur toegevoegd die de beleggingscommissie adviseert over het beleggingsbeleid, beleggingsproducten, verantwoord beleggen en monitoring van de vermogensbeheerder.
Het beleid en fondsdOCUMENTEN zijn voor een belangrijk deel al aangepast aan de nieuwe situatie, maar in 2017 zal het bestuur alle beleidsaspecten en fondsdOCUMENTEN opnieuw beoordelen en daar waar nodig aanpassen.
Het monitoren van de nieuwe gesloten overeenkomsten met onze uitbestedingspartijen zullen door het pensioenfonds opnieuw worden ingericht en de eventuele bevindingen strak worden opgevolgd.
- Bestuursmodel
Het pensioenfonds kent nu een paritair bestuursmodel. Door de overgang naar eigen beheer, verandering van een Defined Benefit-regeling naar een Collectieve Defined Contribution-regeling en het veranderend Intern Toezicht (per 1 juli 2017 zal een wettelijke visitatie waarschijnlijk niet meer toegestaan zijn voor ons fonds) is het bestuur zich aan het oriënteren op welk bestuursmodel in de toekomst voor het pensioenfonds het meest passend zal zijn.

– Communicatie

In 2017 blijft communicatie aan onze stakeholders een belangrijk aandachtspunt, waarbij het verstevigen van de band met de deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever en het verhogen van het pensioenbewustzijn daarbij centraal zal staan.

Amsterdam, 9 juni 2017

w.g. R. van Mazijk,
voorzitter

w.g. N. Yacoubi
secretaris

Opdracht en visitatieprocedure

In overeenstemming met de door het bestuur van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd aan Stichting Intern Toezicht Pensioen (stichting ITP) verleende opdracht tot een visitatie, hebben bezoekers van Stichting ITP het functioneren van (het bestuur van) het pensioenfonds kritisch gezien.

De visitatiecommissie heeft zich bij de uitvoering van haar taak gebaseerd op relevante wet- en regelgeving, waaronder de Code Pensioenfonds. Tevens heeft zij gebruik gemaakt van de aanbevelingen die de beroepsorganisatie Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector (VITP) heeft vastgelegd in de Code VITP.

De werkwijze van de bezoekers kende de volgende stappen:

- 1 Bestudering van opgevraagde documenten.
- 2 Overleg met het bestuur en het verantwoordingsorgaan.
- 3 Opstellen van het visitatierapport.

Het bestuur van het pensioenfonds heeft de bezoekers benoemd. De visitatie heeft betrekking op de periode 2016 en betreft nadrukkelijk een fase dan wel een momentopname in een doorgaand proces van interne kwaliteitsbewaking.

De visitatiecommissie bestaat uit de volgende onafhankelijke deskundigen:

- 1 Mevr. mr. M.W.J. Swalef
- 2 De heer D. Mik
- 3 De heer drs. E.E. van de Lustgraaf (voorzitter).

Bij het uitvoeren van de visitatieopdracht hebben de bezoekers de volgende taken vervuld:

- Het beoordelen van de beleids- en bestuursprocedures en –processen en de checks en balances binnen het pensioenfonds;
- Het beoordelen van de wijze waarop het bestuur het pensioenfonds aanstuurt;
- Het beoordelen van de wijze waarop het bestuur omgaat met de risico's op de langere termijn.

Bij de visitatie concentreren de bezoekers zich met name op de volgende gebieden:

- 1 Bestuurlijke besluitvorming
- 2 Governance
- 3 Financieel-economische management
- 4 Vermogensbeheer
- 5 Communicatie
- 6 Uitbesteding
- 7 Risicomanagement

Samenvatting uit het visitatierapport

Het jaar 2016 was een cruciaal overgangsjaar voor het pensioenfonds. Er was eerder voor 2016 een verlenging van 1 jaar van het herverzekerde contract overeengekomen. In verband met het aflopen van de cao-overeenkomst op 31 december 2016 was het urgent dat sociale partners tot een nieuwe pensioenregeling zouden komen alsmede tot de vaststelling van een nieuwe opdracht aan het pensioenfondsbestuur. De visitatiecommissie constateert dat zowel de sociale partners als het bestuur en het VO hierbij hun verantwoordelijkheid hebben genomen en waargemaakt. In het vorige verslag van de visitatiecommissie (2016) werd reeds geconstateerd dat het pensioenfonds goed bestuurd werd en op een goed niveau acteerde. Daaraan droeg een professioneel pensioenbureau en een alert en actief VO zeker ook hun steentje bij. De visitatiecommissie constateert dat daar in de afgelopen periode geen

verandering in is gekomen. Er is in het afgelopen “overgangsjaar” veel werk verzet door genoemde actoren met een positief resultaat en -zoals het er nu naar uitziet- met een geslaagde en gecontroleerde overgang naar een nieuwe situatie van eigen beheer met eigen middelen die in het vermogensbeheer worden uitgezet.

Er is per 1 januari 2017 een CDC-pensioenregeling tot stand gekomen. In verband met de overgang naar de collectief beschikbare premieregeling heeft de werkgever per 1 januari 2017 een eenmalige storting gedaan van €10 miljoen in het premie-egalisatiedepot van het pensioenfonds. De overgang van een garantiecontract van de werkgever naar eigen beheer ging gepaard met een eenmalige storting door de werkgever van €15 miljoen in het pensioenfonds. Dit in verband met de verschuiving van risico's van de werkgever naar de (gewezen) werknemers en pensioengerechtigden. De werkgever heeft zich verplicht tot het betalen van een vaste jaarlijkse premie van 30% van de pensioengrondslag. De werknemers dragen hieraan 6% bij. De nieuwe pensioenregeling is overeengekomen voor een periode van 3 jaar (t/m 31 december 2019).

De huidige situatie kent een aantal nieuwe uitdagingen en wel op verschillende niveaus. Op het niveau van de operationele gang van zaken vraagt de overgang voor een deel een andere inrichting van processen en procedures. Dit geldt zowel voor het pensioenbeheer als voor het beleggingsbeleid en het vermogensbeheer.

Voor de continuïteit is van belang om alert te zijn op veranderingen bij de werkgever. De visitatiecommissie beveelt aan in de nabije toekomst aandacht te besteden aan diverse mogelijke scenario's die zich kunnen gaan voordoen. Niet in de laatste plaats is de continuïteit van personele bezettingen van bestuur, VO en pensioenbureau daarbij een aandachtspunt.

De visitatiecommissie heeft in de afzonderlijke hoofdstukken de daarbij behorende relevante aanbevelingen opgenomen.

De visitatiecommissie vermeldt in deze samenvatting o.m. de volgende belangrijke aanbevelingen:

- 1 Actualiseer diverse artikelen van het besturingsreglement;
- 2 Breng op 1 relevant punt de statuten, werkwijzen en documenten in overeenstemming met de Code Pensioenfonds;
- 3 Actualiseer het geschiktheidsplan en houd de gevolgde opleidingen bij in een register;
- 4 Toets in de zelfevaluatie 2017 o.m. op deskundigheid, zowel individueel als collectief;
- 5 Betrek zo spoedig mogelijk externe beleggingsexpertise bij de beleggingscommissie en verstevig de aanwezige deskundigheid op het gebied van vermogensbeheer bij het bestuur en het managementteam;
- 6 Breng een gecontroleerde aanpassing teweeg bij de aansturing van het vermogensbeheer, waarbij de opdrachtgeversfunctie van het bestuur meer actief inhoud krijgt. Overweeg een externe fiduciair beheerder voor de return portefeuille;
- 7 Stel zo spoedig mogelijk een beleggingsplan 2017 vast. Besteed daarbij aandacht aan een zo volledig mogelijke vastlegging van alle relevante onderdelen. Wees daarbij ook alert op gewenste benchmarkkeuzes;
- 8 Overweeg ook vastlegging van beleid ingeval een aanzienlijk hogere dekkingsgraad ontstaat in verband met de (on)wenselijkheid om verdere risico's te lopen;
- 9 Eis een versterking van de rapportages en verantwoording vanuit DLAM. Zie er op toe dat zo volledig mogelijke maandrapportages worden verstrekt, onder meer met betrekking tot de beleggingsprestaties, afwijkingen van de benchmarks en een uitgebreide verantwoording daarover;
- 10 Pas het vastgestelde uitbestedingsbeleid juist toe of pas het uitbestedingsbeleid aan;
- 11 Voer jaarlijkse evaluaties met uitbestede partijen conform het beleid uit en zorg voor een goede schriftelijke vastlegging van deze evaluaties;

- 12 Actualiseer jaarlijks het risicoanalyse document en betrek mogelijke (afgeleide) risico's bij nieuwe beleidsvoorstellen. Toets het aanwezige risico analyse document op de nieuwe eigen beheer positie van het pensioenfonds;
- 13 Analyseer mogelijke toekomstscenario's en daaraan verbonden risico's voor het pensioenfonds, mede naar aanleiding van de gewijzigde positie van de werkgever. Betrek daarbij de wenselijkheid meer onafhankelijkheid van de werkgever te realiseren.
- 14 Zorg voor meer afstand van de werkgever in het nieuwe bestuursmodel dat per 1 juli 2017 moet zijn ingevoerd, mede in verband met een wettelijke wijziging van het intern toezicht.

Uitkomsten nabespreking visitatierapport met het bestuur

Op 10 april 2017 heeft de visitatiecommissie een nabespreking gehad met het VO en met het bestuur van het pensioenfonds.

Het rapport is inhoudelijk besproken en toegelicht en in de nabespreking op een enkel punt aangepast. Een aantal aanbevelingen waren al door het bestuur opgepakt en inmiddels geïmplementeerd.

Het bestuur kan zich vinden in de visitatierapportage en zal de aanbevelingen van de visitatiecommissie opvolgen.

Verslag van het Verantwoordingsorgaan

Taak en taakinvulling

Het bestuur heeft conform de Pensioenwet en de Code Pensioenfondsen een verantwoordingsorgaan ingesteld.

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit 7 leden: drie leden voorgedragen door de werknemers, twee voorgedragen door de pensioengerechtigden en twee voorgedragen door de werkgever. Uit hun midden wordt de voorzitter verkozen, alsmede de secretaris. De samenstelling van het verantwoordingsorgaan is vermeld op pagina 10.

Het verantwoordingsorgaan geeft jaarlijks een oordeel over:

- het handelen van het bestuur zoals verantwoord in de kwartaalrapportages en het jaarverslag;
- het door het bestuur in de praktijk gevoerde beleid;
- de beleidskeuzes die met betrekking tot de toekomst van de pensioenregeling worden gemaakt.

Het verantwoordingsorgaan beoordeelt of het bestuur in zijn taakstelling rekening houdt met het beleid van het pensioenfonds, met de principes van goed pensioenfondsbestuur (de Code Pensioenfondsen) en of het bestuur de Pensioenwet naleeft. Onderdeel daarvan is de beoordeling of het bestuur op een evenwichtige wijze met de belangen van (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever rekening houdt.

Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan een aantal adviestaken, o.a. daar waar het gaat om gehele of gedeeltelijke overdracht van verplichtingen van het pensioenfonds, het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst en de samenstelling en hoogte van de premiecomponenten.

Werkwijze

Het verantwoordingsorgaan komt ten minste eens per kwartaal bijeen.

Aan de hand van de kwartaalrapportages komen financiële, operationele en bestuurlijke zaken aan de orde. De manager en de administrateur zijn aanwezig voor het desgewenst geven van een toelichting. De bijeenkomsten geven het verantwoordingsorgaan de gelegenheid te reageren naar het bestuur en het management. Naar behoefte heeft de voorzitter of de secretaris rechtstreeks contact met het bestuur en het management van het pensioenfonds.

Daarnaast komt het verantwoordingsorgaan ten minste twee keer per jaar bijeen met het bestuur. In het voorjaar primair voor het afronden van het voorgaande boekjaar middels het bespreken van concepten van het jaarverslag en het oordeel van het verantwoordingsorgaan. In het najaar komen de toekomstige ontwikkelingen aan de orde zoals de gevolgen van eventuele veranderingen bij Delta Lloyd Groep, nieuwe wetgeving, de bestuursstructuur en dergelijke.

Jaarlijks bespreekt het verantwoordingsorgaan separaat met de accountant en de certificerend actuaris hun bevindingen over het afgelopen boekjaar.

In het kader van het jaarlijks onderzoek door de visitatiecommissie, vindt overleg plaats tussen deze commissie en het verantwoordingsorgaan waarin tal van vragen van de commissie worden beantwoord. Ook wordt met de visitatiecommissie haar rapport besproken.

Bevindingen 2016

Bij het vormen van het oordeel heeft het verantwoordingsorgaan het volgende in aanmerking genomen:

Eind 2016 liep de herverzekeringsovereenkomst met Delta Lloyd Levensverzekering N.V. af. Het was het laatste jaar van een herverzekerde pensioenregeling. Het was niet meer mogelijk deze regeling te continueren omdat de herverzekeraar dit niet meer wilde en de werkgever niet bereid was om een hogere herverzekeringspremie te betalen. Het bestuur heeft vervolgens de vier mogelijke scenario's de revue laten passeren: overgang naar een APF, aantrekken van een andere uitvoerder, de opgebouwde rechten premievrij achterlaten bij de herverzekeraar of overgaan op eigen beheer. Het verantwoordingsorgaan is goed en tijdig geïnformeerd over de overwegingen die hebben geleid tot het voorstel om over te gaan naar eigen beheer. Om tot een advies te komen over dit voorstel heeft het verantwoordingsorgaan gebruik gemaakt van een eigen externe adviseur. Bij de positieve advisering heeft het verantwoordingsorgaan, mede gezien de verhoging van het risico voor (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden, zwaar mee laten wegen waar zij het meeste baat bij zullen hebben, de Toeslagverlening. Tevens kwam uit de ALM studie naar voren dat de kans op korten minimaal is in een situatie van eigen beheer.

Naast het aflopen van de herverzekeringsovereenkomst liep ook de uitvoeringsovereenkomst af en de cao met de pensioenregeling van de werkgever. In 2016 is als onderdeel van de nieuwe cao, een nieuwe pensioenregeling overeengekomen.

Als gevolg van de overgang naar eigen beheer, de wijziging van de pensioenregeling en het nieuwe premiebeleid heeft in oktober 2016 een nieuwe aanvangshaalbaarheidstoets plaatsgevonden. De uitkomsten hebben aangetoond dat het beleid van het pensioenfonds zich ruim binnen de grenzen van de risicohouding beweegt en dat de overgang naar eigen beheer en het nieuwe premiebeleid de risico's hebben verkleind.

Het verantwoordingsorgaan heeft positief advies gegeven over de nieuwe uitvoeringsovereenkomst, het premiebeleid en samenstelling van de premie over 2017.

Ook over het communicatieplan voor 2016 heeft het verantwoordingsorgaan positief geadviseerd.

Het prudente beleggingsbeleid is in 2016 voortgezet. Om met een grote mate van zekerheid aan de verzekeringsverplichtingen te kunnen blijven voldoen wordt het renterisico beperkt door minimaal 85% en maximaal 95% van de nominale pensioenverplichtingen te matchen met vastrentende beleggingen die ongeveer dezelfde looptijd hebben als de verplichtingen. Het renterisico is voor circa 90% afgedekt. Als gevolg van de overgang naar eigen beheer is het beleggingsbeleid grotendeels gelijk gebleven. De transitie van de beleggingsportefeuille naar het pensioenfonds in dat kader heeft tijdig plaatsgevonden. Delta Lloyd Asset Management NV blijft het vermogensbeheer van de gehele beleggingsportefeuille in 2017 uitvoeren. Wel is de beleggingscommissie versterkt van 2 naar 3 bestuursleden.

Het totale rendement op de beleggingsportefeuille was 10,4% in 2016 t.o.v. 0,8% het jaar ervoor. Deze toename is voornamelijk het gevolg van de gedaalde rente in 2016 waardoor de waarde van de vastrentende waarde is toegenomen. Het rendement op de matchingsportefeuille (na kosten incl swap overlay) bedroeg 11,3% (-2,4% in 2015). De verplichtingen zijn gestegen met 8,9% als gevolg van deze gedaalde rente. Op de rendementsportefeuille werd met 7,7% een lager rendement gerealiseerd dan het jaar ervoor (11,3%) en dan de benchmark (9,3%).

De markttrentedekkingsgraad (op basis van de swaprente) steeg van 119,2% ultimo 2015 naar 121,5% ultimo 2016. De actuele DNB-dekkingsgraad steeg van 123,6% ultimo 2015 naar 126,7% ultimo 2016. Het 12-maands gemiddelde hiervan, de beleidsdekkingsgraad, daalde daarentegen van 128,7% ultimo

2015 naar 124,0% ultimo 2016. De beleidsdekkingsgraad ligt hiermee nog ruim boven het gemiddelde van de totale Nederlandse pensioenfondsen en de ondernemingspensioenfondsen.

Het bestuur hanteert stresstests om de "hardheid" van de dekkingsgraad te beoordelen. Uit deze tests, die per kwartaal worden uitgevoerd, blijkt dat ultimo 2016 bij een zekerheidsmaatstaf van 97,5% de dekkingsgraad niet onder de 116% uitkomt. Overigens zijn de nominale aanspraken tot eind 2016 volledig verzekerd geweest door middel van het herverzekeringscontract.

Het pensioenfonds heeft de indexatieambitie in 2016 volledig kunnen realiseren. Per 1 januari 2016 werd een toeslag verleend die overeenkomt met de ambitie van het pensioenfonds. De bestaande achterstand (2,21% voor gepensioneerden en gewezen deelnemers en 0,70% voor deelnemers) is daardoor ongewijzigd gebleven.

De uitvoeringskosten bedroegen in 2016 € 3.083.000 (2015: € 2.292.000). Reden voor de stijging van deze kosten is de overgang naar eigen beheer waarbij zowel advieskosten als kosten voor de inrichting van de nieuwe pensioenadministratie (per 1 januari 2017) zijn gemaakt.

Het pensioenfonds heeft in 2016 o.a. door de overgang naar eigen beheer en de nieuwe pensioenregeling, maar ook door ontwikkelingen in wet- en regelgeving (bv de Wet Pensioencommunicatie van 1 juli 2015) extra aandacht moeten besteden aan communicatie. Het pensioenfonds heeft een goed resultaat gehaald doordat het alle geplande activiteiten uit het communicatieplan heeft weten te realiseren.

Uit de rapportages van de Compliance Officer, accountant, actuaris en visitatiecommissie komen geen bijzonderheden voort.

De communicatie tussen bestuur, management en het verantwoordingsorgaan verloopt via vaste patronen en een overeengekomen rapportagemodel. Er is daarbinnen voldoende ruimte voor persoonlijk contact.

Oordeel 2016

Het verantwoordingsorgaan is, het bovenstaande afwegende, van mening dat het bestuur in 2016 als goed bestuur heeft gehandeld. Het bestuur heeft daarbij op evenwichtige wijze de belangen van de deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever gediend.

Vooruitblik 2017

De herverzekeringsovereenkomst met Delta Lloyd Levensverzekering NV is eind 2016 beëindigd en het pensioenfonds is overgegaan naar eigen beheer. Deze overgang heeft onder andere belangrijke gevolgen voor het bestuursmodel, de pensioenadministratie en de organisatie (waaronder de aanpassing van beleid- en fondsdocumenten en de versterking van het risicomanagement). Het verantwoordingsorgaan zal deze onderwerpen nauwgezet volgen.

Daarnaast zal 2017 in het teken staan van de gevolgen die de overname van Delta Lloyd Groep door NN Group heeft. Met name de continuïteit van de besturing van het pensioenfonds zal hierbij de aandacht hebben van het verantwoordingsorgaan.

Tot Slot

Door de hierboven genoemde ingrijpende veranderingen en de daaruit voortvloeiende vele bijeenkomsten was 2016 een intensief jaar. Het verantwoordingsorgaan is 15 keer bij elkaar geweest voor besprekingen met bestuur, management en adviseurs. Het verantwoordingsorgaan dankt alle betrokkenen voor de prettige en constructieve samenwerking in het afgelopen jaar.

Reactie bestuur

Met genoegen neemt het bestuur kennis van het positieve oordeel van het verantwoordingsorgaan over het gevoerde beleid en de weerslag daarvan in de jaarrekening 2016.

Het bestuur heeft kennis genomen van de zorgvuldige wijze waarop het verantwoordingsorgaan heeft geadviseerd over de overgang naar eigen beheer en de samenstelling van de premie van de nieuwe pensioenregeling per 1 januari 2017.

Het bestuur dankt het verantwoordingsorgaan voor de wijze waarop invulling is gegeven aan de toezichthoudende en adviserende rol en de tijd die daaraan is besteed.

Jaarrekening

Activa: balans per 31 december 2016

Na bestemming van het saldo van baten en lasten

Bedragen x € 1.000		31 december 2016	31 december 2015
		€	€
Beleggingen voor risico pensioenfondsen			
Vastgoedbeleggingen	4	40.697	–
Aandelen	4	399.080	388.457
Overige beleggingen	4	1.346	1.051
		441.123	389.508
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen			
Garantiecontracten	5	2.467.061	2.286.456
Vorderingen en overlopende activa			
Vorderingen uit herverzekering	6	122.096	52.516
Vorderingen op werkgever	7	–	81
Vorderingen op herverzekeraar	8	2.208	–
		124.304	52.597
Totaal activa		3.032.488	2.728.561

Passiva: balans per 31 december 2016

Bedragen x € 1.000		31 december 2016	31 december 2015
		€	€
Stichtingskapitaal en reserves			
Stichtingskapitaal	9	–	–
Overige reserves	9	510.406	413.215
		510.406	413.215
Technische voorzieningen			
Voorziening pensioenverplichtingen	10	2.467.061	2.286.456
Overige technische voorzieningen	10	12.311	11.405
		2.479.372	2.297.861
Overige schulden en overlopende passiva			
Schuld aan werkgever	11	2.208	–
Schuld aan herverzekeraar	12	40.502	17.404
Overige kortlopende schulden	13	–	81
		42.710	17.485
Totaal passiva		3.032.488	2.728.561

Staat van baten en lasten over 2016				
Bedragen x € 1.000			2016	2015
			€	€
Baten				
Premiebijdragen werkgever	15		45.731	25.749
Premiebijdragen werknemers	15		10.909	11.007
Bijdrage werkgever in pensioenuitvoeringskosten en garantiekosten	15		5.875	16.576
Beleggingsopbrengsten eigen middelen	16		29.478	37.951
Beleggingskosten eigen middelen	16		-959	-964
Baten uit herverzekering:				
- Onttrekking voor pensioenuitkeringen	20		60.561	58.754
- Resultatendeling uit hoofde van garantiecontract	17		80.422	4.761
- Vrijval excassovoorziening	15		944	904
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen (activa)	18		181.306	128.160
Saldo overdracht van rechten	19		-	83
			414.267	282.981
Lasten				
Pensioenuitkeringen	20		60.561	58.754
Pensioenuitvoeringskosten	21		3.083	2.292
Garantiekosten	22		3.736	15.188
Premie herverzekeraar garantiecontract	15		56.640	36.756
Toeslagen t.l.v. depotvermogen bij herverzekeraar	23		9.423	11.098
Correcties ultimo 2016 t.l.v. depotvermogen bij herverzekeraar	23		1.234	-
Resultaat op waardeoverdracht t.l.v. depotvermogen bij herverzekeraar	23		187	-
Mutatie technische voorzieningen (passiva)	24		181.511	-
Saldo overdracht van rechten	19		701	-
			317.076	263.736
Saldo van baten en lasten			97.191	19.245
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>				
Overige reserves			97.191	19.245
Totaal saldo van baten en lasten			97.191	19.245

Kasstroomoverzicht

Het pensioenfonds beschikt niet over eigen liquide middelen. De premiebijdragen worden door de werkgever rechtstreeks gestort bij de herverzekeraar ter dekking van de premie herverzekeraar. De externe kosten worden door de werkgever rechtstreeks aan derden betaald. Overige geldstromen (zoals pensioenuitkeringen en waardeoverdrachten) worden door de herverzekeraar rechtstreeks met de deelnemers en derden verrekend. Derhalve is geen kasstroomoverzicht opgenomen.

Vanaf 1 januari 2017 zullen wel kasstromen plaats gaan vinden vanuit de overgang naar eigen beheer.

Toelichting op de balans en staat van baten en lasten

1 Algemene toelichting

1.1 Activiteiten

Het doel van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd is het verlenen van pensioenaanspraken, alsmede het uitkeren of doen uitkeren van pensioen aan deelnemers, oud-deelnemers en hun bij overlijden na te laten betrekkingen, een en ander volgens de regels, zoals nader in het pensioenreglement omschreven.

2 Grondslagen voor waardering van activa en passiva

2.1 Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ), uitgegeven door de Raad voor de Jaarverslaggeving. De jaarrekening is opgesteld in euro's.

De presentatie van alle bedragen vindt plaats in duizenden euro's.

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op marktwaarde. De overige activa en passiva worden gewaardeerd op de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen, waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

2.2 Schattingen en veronderstellingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt het bestuur van het pensioenfonds zich een oordeel en maakt schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten.

2.3 Schattingswijziging

In september 2016 heeft het Actuariële Genootschap (AG) een nieuwe prognosetafel AG2016 gepubliceerd. Het pensioenfonds hanteert de AG-prognosetafels als onderdeel voor de waardering van de verplichtingen. De AG prognosetafel geeft de verwachtingen van de sterftekansen van de gehele bevolking weer. De prognosetafel AG2016 wordt vanaf 31 december 2016 door het pensioenfonds gebruikt.

Omdat de overlevingskansen binnen het pensioenfonds afwijken van de gehele bevolking, corrigeren wij de prognosetafel met de eigen ervaringssterfte. Eind 2016 heeft het pensioenfonds op basis van een model van Willis Towers Watson (WTW) de ervaringssterfte opnieuw beoordeeld. Dit model is met name gebaseerd op de relatie van de deelnemer en het salaris.

Naast de ervaringssterfte hanteerde het pensioenfonds een extra risico-opslag van 2% (Market Value Margin opslag). Deze opslag is gebruikelijk bij verzekeraars, maar wordt bij pensioenfonds over het algemeen niet gehanteerd. In verband met de overgang van een herverzekerd pensioenfonds naar een pensioenfonds in eigen beheer heeft het pensioenfonds de extra risico-opslag per 31 december 2016 laten vervallen en heeft de nieuwe ervaringssterfte ingevoerd.

Het effect op de pensioenvoorziening met betrekking tot de gewijzigde sterftegrondslagen is als volgt:

Overgang op prognosetafel AG2016	0,3%
Overgang op nieuwe ervaringssterftefactoren	0,8%
Afschaffen van de extra risico-opslag	-2,0%
Totaal	-0,9%

Overgang op prognosetafel AG2016	
Bedragen x € 1.000	31-12-2016
	€
Voorziening pensioenverplichtingen prognosetafel AG2016	2.496.099
Voorziening pensioenverplichtingen prognosetafel AG2014	2.489.319
Toename VPV door overgang op prognosetafel AG2016	6.780

Overgang op nieuwe ervaringssterfte	
Bedragen x € 1.000	31-12-2016
	€
Voorziening pensioenverplichtingen o.b.v. de eigen ervaringssterfte	2.467.061
Voorziening pensioenverplichtingen o.b.v. ervaringsfactoren van het Verbond van Verzekeraars	2.447.250
Toename VPV door overgang op eigen ervaringssterfte	19.811

Afschaffen van de extra risico-opslag	
Bedragen x € 1.000	31-12-2016
	€
Voorziening pensioenverplichtingen exclusief 2% extra risico-opslag	2.447.250
Voorziening pensioenverplichtingen inclusief 2% extra risico-opslag	2.496.099
Afname VPV door afschaffen 2% extra risico-opslag	-48.849

Totaal afname Voorziening pensioenverplichtingen	
Bedragen x € 1.000	31-12-2016
	€
Voorziening pensioenverplichtingen AG2016 o.b.v. de eigen ervaringssterfte, exclusief 2% extra risico-opslag	2.467.061
Voorziening pensioenverplichtingen AG2014 o.b.v. ervaringsfactoren van het Verbond van Verzekeraars, inclusief 2% extra risico-opslag	2.489.319
Totaal afname VPV	-22.258

2.4 Opname van actief, verplichting, bate of last

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

2.5 Beleggingen voor risico pensioenfonds

De beleggingen worden gewaardeerd tegen de actuele waarde. De waardering van ter beurze genoteerde effecten en participaties in beleggingsinstellingen die in effecten beleggen vindt plaats tegen de per balansdatum geldende beurskoers. Participaties in niet-genoteerde beleggingsinstellingen worden gewaardeerd tegen de door de beheerder van deze beleggingsinstelling gerapporteerde intrinsieke waarde (zijnde de marktwaarde van de participaties op basis van de onderliggende intrinsieke waarden) dan wel een taxatie.

In de herverzekeringsovereenkomst is overeengekomen dat het vermogenoverschot boven een dekkingsgraad van 105,1% (2015 105%) als eigen vermogen van het pensioenfonds in aanmerking kan worden genomen. Ter zekerstelling van dat vermogen is het vermogenoverschot boven een markttrente dekkingsgraad van 105,1% (2015 105%) overgeheveld naar het overwaardedepot. Het vermogen tot een dekkingsgraad van 105,1% (2015: 105%) is verantwoord in het garantiedepot van de herverzekeraar. Het vermogensbeheer van het garantiedepot en het overwaardedepot is uitbesteed aan Delta Lloyd Asset Management N.V.

Het beleggingsbeleid is gericht op het beheersen van de financiële risico's en het creëren van extra rendement voor het behoud van koopkracht van de opgebouwde en ingegane pensioenen. Voor zowel het garantiedepot als het overwaardedepot geldt hetzelfde beleggingsmandaat.

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid is de beleggingsportefeuille gesplitst in een matching- en een rendementsportefeuille. De matchingportefeuille heeft als doel het renterisico te beperken, de rendementsportefeuille is bedoeld om extra rendement te creëren om het behoud van koopkracht in de toekomst te kunnen realiseren.

De matchingportefeuille is onderdeel van het garantiedepot bij de herverzekeraar, de rendementsportefeuille is verdeeld tussen het garantiedepot en het overwaardedepot.

Het overwaardedepot belegt in het DL Deelnemingen Fonds, het Delta Lloyd Equity Sustainable Global Fund en het DL Institutioneel Blue Return Fund. De beleggingen worden gewaardeerd tegen de per ultimo verslagjaar laatst beschikbare beurswaarde of marktwaarde.

In het verslagjaar zijn na de zomerperiode voorbereidingen getroffen voor de transitie van de beleggingsportefeuille van het gesepareerde beleggingsdepot, dat juridisch eigendom is van Delta Lloyd Levensverzekering naar het pensioenfonds in het kader van de afkoop van de herverzekering. In de eerste week van januari 2017 zijn alle beleggingen van het garantiedepot overgedragen naar het pensioenfonds, met uitzondering van de vastgoedbeleggingen Vesteda en de CBRE fondsen. Deze zijn per 30 december 2016 overgeboekt van het garantiedepot bij de herverzekeraar naar het overwaardedepot van het pensioenfonds en als schuld aan de herverzekeraar verantwoord. Deze fondsen kunnen maar 1 keer per kwartaal overgedragen worden en eind maart 2017 zou te laat zijn geworden.

2.6 Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Garantiecontract

Vorderingen uit het garantiecontract worden gelijkgesteld aan de hiertegenover staande voorziening voor pensioenverplichtingen.

2.7 Stichtingskapitaal en reserves

De overige reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

2.8 Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen (VPV) wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum gefinancierde pensioenverplichtingen. Gefinancierde pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de markttrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt. De gehanteerde ultimate forward rate ultimo 2016 is 2,8% (2015: 3,15%). De gemiddeld gewogen markttrente ultimo 2016 is 1,35% (2015: 1,70%).

Bij de berekening van de VPV is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Alle per balansdatum bestaande toeslagbesluiten (ook voor toeslagbesluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante-condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

De VPV is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

Rekenrente

De verdiscontering van de uitkeringenstroom vindt plaats op basis van de 'swap'-rentecurve van De Nederlandsche Bank N.V. ('Rente Termijn Structuur Financieel Toetsingskader'), die per balansdatum wordt gehanteerd.

Sterfte

Voor het ouderdomspensioen:

Per 31 december 2016 Prognosetafel AG2016, rekeninghoudend met eigen ervaringssterfte (zonder MVM (risico)opslag.

Voor het nabestaandenpensioen:

Per 31 december 2015 Prognosetafel AG2016, rekeninghoudend met eigen ervaringssterfte (zonder MVM (risico)opslag.

Wezenpensioen

Het wezenpensioen wordt afgeleid van de wezenpensioengrondslag. De voorziening voor de wezenpensioengrondslag wordt vastgesteld als de actuariële contante waarde van de risicostorting waarbij de duur tot de pensioendatum in aanmerking wordt genomen van het deel van de grondslag dat is ingekocht. Een ingegaan wezenpensioen wordt gereserveerd op het leven van de wees, waarbij de resterende duur tot 18 jaar volledig in aanmerking wordt genomen en de resterende duur tussen 18 en 27 voor de helft.

Partnerschap

De aanspraken op nabestaandenpensioen zijn gebaseerd op het onbepaalde partner systeem, waarbij wordt verondersteld dat de vrouw 3 jaar jonger is dan de man. Na pensioeningang wordt uitgegaan van de reële situatie waarbij het leeftijdsverschil wordt bepaald uitgaande van de werkelijke geboortedata en daarna normaal afgerond in jaren.

Voor de waardering worden de meest actuele inzichten voor de partnerfrequenties gebruikt, waarbij in verband met uitruil de partnerfrequentie op pensioenleeftijd op 1 wordt gesteld.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Een ingegaan arbeidsongeschiktheidspensioen wordt gereserveerd tot de pensioendatum van de arbeidsongeschikte zonder rekening te houden met een eventuele revalidatie. Bij de berekening van de MVVP voor de overige pensioenaanspraken wordt er rekening meegehouden dat na het beëindigen van het deelnemersschap als gevolg van intreden arbeidsongeschiktheid geen bijdragen meer ontvangen worden.

Wachttijdreserve

De wachttijdreserve is bedoeld voor de dekking van het arbeidsongeschiktheidsrisico met betrekking tot de twee jaren volgend op het jaar waarover het technisch resultaat wordt vastgesteld.

De wachttijdreserve is gedefinieerd als een percentage (6,435%) over de stortingen die in rekening zijn gebracht in het jaar waarover het technisch resultaat wordt vastgesteld en in het jaar daaraan voorafgaand. Hierbij vindt oprenting vanaf de valutadatum plaats met 3% intrest op jaarbasis.

Kostenopslag binnen voorziening pensioenverplichtingen

In de VPV is een kostenopslag ter grootte van 1,5% van de VPV in verband toekomstige administratie- en excassokosten opgenomen.

Overige technische voorzieningen - Additionele kostenvoorziening

Het pensioenfonds heeft besloten om met ingang van verslagjaar 2015 een additionele kostenvoorziening van 0,5% van de VPV te verantwoorden onder de overige technische voorzieningen.

3 Grondslagen voor bepaling van het resultaat

3.1 Premiebijdragen (van werkgever en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgever en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

3.2 Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

De beleggingsopbrengsten bestaan uit de directe beleggingsopbrengsten (dividend en intrest) en de indirecte beleggingsopbrengsten (waardestijgingen en -dalingen van de beleggingen) onder aftrek van de kosten vermogensbeheer.

3.3 Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

3.4 Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

3.5 Premie Herverzekeraar garantiecontract

De premie herverzekeraar voor het garantiecontract wordt verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.

3.6 Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen

De mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen betreft de wijzigingen in de waarde van het herverzekeringsdeel technische voorzieningen.

Toelichting op de balans

4 Beleggingen voor risico pensioenfonds

De beleggingen voor risico pensioenfonds zijn als volgt samengesteld:

Stand				
Bedragen x € 1.000	Vastgoedbeleggingen	Aandelen	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€
Stand per 31 december 2015	–	388.457	1.051	389.508
Stand per 31 december 2016	40.697	399.080	1.346	441.123

Level-classificatie van de beleggingen				
Bedragen x € 1.000	Vastgoedbeleggingen	Aandelen	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€
niveau 1: genoteerde marktprijs		63.705		63.705
niveau 2: onafhankelijke taxatie	40.697			40.697
niveau 4: andere methode		335.375	1.346	336.721
Stand per 31 december 2016	40.697	399.080	1.346	441.123

De beleggingen worden gewaardeerd tegen de actuele waarde.

Voor de beleggingen opgenomen in niveau één is de reële waarde afgeleid van ter beurze genoteerde marktprijzen waarbij geldt dat sprake is van voldoende liquiditeit op de markt waar het financiële instrument verhandeld wordt. De boekwaarden van de indirecte vastgoedbeleggingen (niveau 2) zijn afgeleid van de nettovermogenswaarde zoals gepubliceerd door de fondsbeheerder en die uiteindelijk zijn afgeleid van onafhankelijke taxaties. De waardering vindt plaats op basis van de laatst beschikbare opgave/gecontroleerde jaarrekening. De actuele waarde van participaties in aandelen beleggingsfondsen is bepaald op basis van de nettovermogenswaarde zoals gepubliceerd door de fondsbeheerder (niveau 4: andere methode).

Mutatie overzicht		
Bedragen x € 1.000	Vastgoedbeleggingen	Aandelen
	€	€
Stand per 31 december 2014	–	301.129
Aankoop	–	53.627
Verkoop	–	–
Waardeontwikkeling	–	33.701
Stand per 31 december 2015	–	388.457
Aankoop	40.502	2.890
Verkoop	–	-17.404
Waardeontwikkeling	195	25.137
Stand per 31 december 2016	40.697	399.080

De overige beleggingen bestaan uit de liquide middelen (Rekening-courant banken en In House Banking), de vordering uit teveel betaalde beheerkosten, de te vorderen dividendbelasting.

Vastgoedbeleggingen		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Participaties in beleggingsinstellingen	40.697	-
Stand per 31 december	40.697	-

Aandelen		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Participaties in beleggingsinstellingen	399.080	388.457
Stand per 31 december	399.080	388.457

Overige beleggingen		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Rekening-courant banken	803	9
In House Banking	-	10
Vordering uit teveel betaalde beheerkosten	156	618
Te vorderen dividendbelasting	387	414
Stand per 31 december	1.346	1.051

In het verslagjaar zijn voorbereidingen getroffen voor de transitie van de beleggingsportefeuille van het gesepareerde beleggingsdepot, dat juridisch eigendom is van Delta Lloyd Levensverzekering naar het pensioenfonds in het kader van de afkoop van de herverzekering. De transitie-activiteiten zijn erop gericht geweest om tegen minimale de beleggingsportefeuille in de eerste week van januari 2017 over te kunnen zetten.

De beleggingen in Vesteda en de CBRE fondsen (indirecte beleggingen in vastgoed) zijn al per 30 december 2016 overgeboekt naar de beleggingen voor risico pensioenfonds. Deze fondsen kunnen namelijk maar 1 keer per kwartaal overgedragen worden en eind maart 2017 zou te laat zijn geworden. Tegelijkertijd is een schuld aan het garantiedepot bij de herverzekeraar opgenomen ter grootte van de overdrachtswaarde ad 40.502 (onder schuld aan herverzekeraar).

Waarde indirecte beleggingen in vastgoed per 31 december 2016:

Overdracht indirecte beleggingen in vastgoed 30-12-2016	40.502
Rendement indirecte beleggingen in vastgoed na 30-12-2016	195
Totaal	40.697

5 Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Het pensioenfonds heeft de verplichtingen tot en met 31 december 2016 herverzekerd. De herverzekeraar heeft de beleggingen ter dekking van de verplichtingen uit de herverzekering van het pensioenfonds afgescheiden van de overige middelen en in een gesepareerd depot ondergebracht. Per 1 januari 2013 is het gesepareerde depot bij de herverzekeraar gesplitst in een garantiedepot waarvan het juridisch eigendom bij de herverzekeraar ligt en een overwaardedepot dat juridisch eigendom is van het pensioenfonds. De waarde van het overwaardedepot (beleggingen voor risico pensioenfonds) per 31 december 2016 bedraagt 441.123 (2015: 389.508). Het overwaardedepot heeft per 31 december 2016 een vordering op het garantiedepot bij de herverzekeraar van 59.530 (het overwaardedepot had per 31 december 2016 een schuld aan het garantiedepot bij de herverzekeraar van 17.404). Daarnaast heeft het overwaardedepot per 31 december 2016 een schuld aan het garantiedepot bij de herverzekeraar

ter grootte van de overdrachtswaarde van de beleggingen in Vesteda en de CBRE fondsen (indirecte beleggingen in vastgoed) ad 40.502.

Op de beëindigingsdatum van het herverzekeringscontract heeft het pensioenfonds de keuze om

- de verzekeringen die vallen onder dit contract premievrij bij de herverzekeraar achter te laten onder behoud van de volledige uitkeringsgarantie, of
- de opgebouwde pensioenaanspraken af te kopen door middel van overdracht van de beleggingen in het gesepareerde depot aan het pensioenfonds.

Op 1 januari 2017 heeft het pensioenfonds de opgebouwde pensioenaanspraken afgekocht en is het pensioenfonds over gegaan naar eigen beheer.

Het herverzekeringsdeel technische voorziening is naar categorieën van deelnemers als volgt samengesteld:

		2016		2015
Bedragen x € 1.000	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieve deelnemers	845.786	3.896	827.298	4.065
Pensioengerechtigden	972.852	3.493	908.060	3.437
Gewezen deelnemers ('slapers')	648.423	5.966	551.098	5.730
Stand per 31 december	2.467.061	13.355	2.286.456	13.232

De beleggingen bij de herverzekeraar in het garantiecontract (2.695.533) zijn groter dan het herverzekeringsdeel technische voorziening (2.467.061) vanwege:

- een hogere technische voorziening binnen het garantiecontract vanwege de afwijkende grondslagen ten opzichte van de jaarrekening (23.570)
- de vereiste 105,1% marktrentedekkingsgraad binnen het garantiecontract (127.022)
- een nog te verrekenen schuld aan het overwaardedepot van het pensioenfonds (59.530)
- een nog te verrekenen schuld aan het pensioenfonds (aandeel in saldo TR) (62.565)
- een nog te verrekenen vordering op de herverzekeraar (-5.921)
- een nog te verrekenen rekening-courant schuld aan het pensioenfonds (2.208)
- een nog te verrekenen vordering op het overwaardedepot van het pensioenfonds (-40.502).

De beleggingen bij de herverzekeraar in het garantiecontract zijn als volgt samengesteld (exclusief de beleggingen voor risico pensioenfonds):

Stand						
Bedragen x € 1.000	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende Waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€	€
Stand per 31 december 2015	50.196	261.867	2.035.165	112.901	5.494	2.465.623
Stand per 31 december 2016	10.975	296.536	2.199.173	182.938	5.911	2.695.533

Stand						
Bedragen x € 1.000	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende Waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€	€
niveau 1: genoteerde marktprijs		171.819	344.755			516.574
niveau 2: onafhankelijke taxatie	10.975					10.975
niveau 3: netto contante waarde				182.938		182.938
niveau 4: andere methode		124.717	1.854.418		5.911	1.985.046
Stand per 31 december 2016	10.975	296.536	2.199.173	182.938	5.911	2.695.533

De beleggingen bij de herverzekeraar worden gewaardeerd tegen de actuele waarde.

Voor de beleggingen opgenomen in niveau één is de reële waarde afgeleid van ter beurze genoteerde marktprijzen waarbij geldt dat sprake is van voldoende liquiditeit op de markt waar het financiële instrument verhandeld wordt. De boekwaarden van de indirecte vastgoedbeleggingen (niveau 2) zijn afgeleid van de nettovermogenswaarde zoals gepubliceerd door de fondsbeheerder en die uiteindelijk zijn afgeleid van onafhankelijke taxaties. De waardering vindt plaats op basis van de laatst beschikbare opgave / gecontroleerde jaarrekening. De boekwaarden van derivaten (niveau 3) zijn in het geheel afgeleid van netto-contante-waardeberekeningen op basis van waarneembare marktdata ten aanzien van rentecurves. De actuele waarde van participaties in beleggingsfondsen (zowel aandelen als vastrentende waarden) is bepaald op basis van de nettovermogenswaarde zoals gepubliceerd door de fondsbeheerder (andere methode).

Mutatie overzicht				
Bedragen x € 1.000	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten
	€			
Stand per 31 december 2014	58.609	251.939	2.017.875	213.830
Aankoop	0	94.008	56.957	0
Verkoop	-6.644	-118.459	-15.200	-66.255
Waardeontwikkeling	-1.769	34.379	-24.467	-34.674
Stand per 31 december 2015	50.196	261.867	2.035.165	112.901
Aankoop	234	29.989	45.000	0
Verkoop	-43.530	-16.000	-37.000	-14.020
Waardeontwikkeling	4.075	20.680	156.008	84.057
Stand per 31 december 2016	10.975	296.536	2.199.173	182.938

De overige beleggingen bestaan uit de liquide middelen (Rekening-courant banken en In House Banking), de lopende interest swaps en de lopende interest obligaties.

Vastgoedbeleggingen		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Participaties in beleggingsinstellingen	10.975	50.196
Stand per 31 december	10.975	50.196

Aandelen		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Participaties in beleggingsinstellingen	296.536	261.867
Stand per 31 december	296.536	261.867

Vastrentende waarden		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Obligaties	344.755	299.487
Participaties in beleggingsinstellingen	1.854.418	1.735.678
Stand per 31 december	2.199.173	2.035.165

Derivaten		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Interest Rate Swaps	182.938	112.901
Stand per 31 december	182.938	112.901

Overige beleggingen		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Rekening-courant banken	4	124
In House Banking	1.772	1.870
Lopende interest	3.540	3.511
Overige vorderingen	595	-11
Stand per 31 december	5.911	5.494

In het verslagjaar zijn voorbereidingen getroffen voor de transitie van de beleggingsportefeuille van het gesepareerde beleggingsdepot, dat juridisch eigendom is van Delta Lloyd Levensverzekering naar het pensioenfonds in het kader van de afkoop van de herverzekering. De transitie-activiteiten zijn erop gericht geweest om tegen minimale kosten de beleggingsportefeuille in de eerste week van januari 2017 over te kunnen zetten.

6 Vorderingen uit herverzekering

Deling van verzekeringstechnische resultaten bij herverzekeraar

Met de herverzekeraar is een resultaatdeling met betrekking tot verzekeringstechnische risico's overeengekomen. De herverzekeraar krijgt 3% van de cumulatieve verzekeringstechnische resultaten over de contractperiode 2011 tot en met 2016, met een maximum van 1.079. Een cumulatief verzekeringstechnisch verlies is geheel voor rekening van de herverzekeraar. Op balansdatum bedraagt de vordering uit hoofde van deling van verzekeringstechnische resultaten 62.565 (2015: 52.516).

Deling van beleggingsresultaten bij herverzekeraar

In de herverzekeringsovereenkomst is overeengekomen dat het vermogenoverschot boven een dekkingsgraad van 105,1% (2015 105%) als eigen vermogen van het pensioenfonds in aanmerking kan worden genomen. Ter zekerstelling van dat vermogen is per 1 januari 2013 het gesepareerde depot gesplitst in een garantiedepot waarvan het juridisch eigendom bij de herverzekeraar ligt en een overwaardedepot dat juridisch eigendom is van het pensioenfonds. Het vermogenoverschot boven een dekkingsgraad van 105,1% (2015 105%) wordt overgeheveld naar het overwaardedepot.

Vorderingen uit herverzekering	
Bedragen x € 1.000	€
Stand per 31 december 2014	89.834
Aandeel Psf in verzekeringstechnisch resultaat 2015	11.067
Overboeking vanuit overwaardedepot	-48.385
Aandeel Psf in beleggingsresultaten	-6.306
Toeslagen t.l.v. het depotvermogen	-11.098
Vordering op overwaardedepot	17.404
Stand per 31 december 2015	52.516
Aandeel Psf in verzekeringstechnisch resultaat 2016	10.049
Aandeel Psf in beleggingsresultaten	70.373
Toeslagen t.l.v. het depotvermogen	-9.423
Correcties ultimo 2016 t.l.v. depotvermogen	-1.234
Resultaat op waardeoverdracht t.l.v. het depotvermogen	-187
Afrondingsverschil	2
Stand per 31 december 2016	122.096

7 Vorderingen op werkgever

Vorderingen op werkgever		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Premie en bijdrage kosten nog te betalen aan werkgever	-	-14.949
Garantievergoeding per ultimo boekjaar	-	15.188
Intrestvergoeding per ultimo boekjaar	-	-158
Vorderingen op werkgever per 31 december	-	81

8 Vorderingen op herverzekeraar

Vorderingen op herverzekeraar		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Premie en bijdrage kosten nog te betalen aan herverzekeraar	5.916	-
Garantievergoeding per ultimo boekjaar	-3.736	-
Intrestvergoeding per ultimo boekjaar	28	-
Vorderingen op herverzekeraar per 31 december	2.208	-

9 Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves				
Bedragen x € 1.000	Stichtingskapitaal	Overige reserves	Bestemmings-reserves	Totaal
	€	€	€	€
Stand per 31 december 2014	-	393.970	-	393.970
Bestemming saldo van baten en lasten	-	19.245	-	19.245
Stand per 31 december 2015	-	413.215	-	413.215
Bestemming saldo van baten en lasten	-	97.191	-	97.191
Stand per 31 december 2016	-	510.406	-	510.406

Solvabiliteit en dekkingsgraad

De vermogenspositie van het pensioenfonds is toereikend.

De actuele DNB-dekkingsgraad voor verslagleggingsdoeleinden van het pensioenfonds bedraagt per 31 december 2016 120,6% (2015: 118,0%). Deze dekkingsgraad wordt berekend door het totaal van de activa minus de kortlopende schulden te delen door de technische voorzieningen.

Bij deze dekkingsgraad houden wij rekening met de exit-voorwaarden van de herverzekeraar. Het vermogensoverschot van het pensioenfonds ter grootte van 5,1% van de marktrentedekkinggraad, zoals gedefinieerd in de herverzekeringsovereenkomst, kan het pensioenfonds juridisch niet als eigen vermogen aanmerken en nemen wij daarom niet mee bij het berekenen van deze dekkingsgraad.

De beleidsdekkingsgraad bedroeg per 31 december 2016 124,0% (31 december 2015: 128,7%).

De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als een voortschrijdend gemiddelde van de actuele DNB-dekkingsgraden (voor publicatiedoeleinden) over de afgelopen 12 maanden.

Bij de actuele DNB-dekkingsgraad (voor publicatiedoeleinden) zijn in aanmerking genomen de overwaarde in het gesepareerde depot, het overwaardedepot en de technische winstdeling die ten gunste van het pensioenfonds is gekomen.

De actuele DNB-dekkingsgraad (voor publicatie doeleinden) bedroeg 31 december 2016 126,7% (31 december 2015: 123,6%).

Omdat het pensioenfonds is herverzekerd heeft het pensioenfonds een minimaal vereist eigen vermogen (MVEV) ter grootte van 25% van de netto beheerslasten in verband met de bedrijfsuitoefening in het afgelopen jaar. Per 31 december 2016 bedroeg het MVEV 1.591 (2015: 1.336). Het vereist eigen vermogen (VEV) is gelijk gesteld aan het MVEV.

Saldo van baten en lasten

Het saldo van baten en lasten (resultaat) zijn toegevoegd aan de overige reserves.

10 Technische voorzieningen

Beschrijving van de aard van de pensioenregelingen

Het pensioenfonds voert één pensioenovereenkomst uit. Voor directieleden gelden enkele afwijkingen. Iedereen die bij Delta Lloyd Services in dienst komt, en die 18 jaar of ouder is, bouwt elk jaar nieuwe pensioenaanspraken op.

De pensioenovereenkomst is een uitkeringsovereenkomst.

De kenmerken van de pensioenovereenkomst tot en met 31 december 2016 zijn:

Pensioensysteem	middelloonregeling
Richtpensioenleeftijd	67
Pensioengevend inkomen	(13 x maandsalaris) + vakantietoeslag en voor buitendienstmedewerkers de variabele beloning die in het voorgaande jaar is uitbetaald; het pensioengevend inkomen is gemaximeerd tot het maximaal fiscaal toegestane
Toeslagverlening	voorwaardelijk, deelnemers CAO loonindex, overigen prijsindex (cpi, afgeleid) en afhankelijk van de middelen van het fonds
Franchise	bij fulltime dienstverband € 13.000; voor directeurs € 12.953
Opbouwpercentage	1,875%
Partnerpensioen	60% van het te bereiken ouderdomspensioen, voor directeurs 70%
Wezenpensioen	14% van het te bereiken ouderdomspensioen
Arbeidsongeschiktheidspensioen	75% boven WIA grenssalaris
ANW-Hiaatpensioen	vrijwillige deelname, het verzekerd bedrag in 2016 was € 14.837
Eigen bijdrage	ouderdomspensioen: 1/3 van de premie met een maximum van 6% van de pensioengrondslag. In 2016 bedroeg de bijdrage 6% ANW-hiaatpensioen: 80% van de premie

Per 1 januari 2017 voert het pensioenfonds een collectieve beschikbare premieregeling (CDC)-regeling uit.

Toeslagverlening

In het pensioenreglement is de toeslagverlening uitgewerkt.

Het pensioenfonds kent een voorwaardelijke toeslagverlening.

In het pensioenreglement die gold tot en met 31 december 2016 is de toeslagverlening als volgt uitgewerkt:

- Op de opgebouwde pensioenaanspraken van deelnemers wordt jaarlijks per 1 januari een toeslag verleend van maximaal de loonontwikkeling. Voor de loonontwikkeling hanteert het pensioenfonds het percentage van de ontwikkeling van de CAO-lonen van het voorafgaande jaar. Op de opgebouwde pensioenaanspraken van gewezen deelnemers en pensioenrechten wordt jaarlijks per 1 januari een toeslag verleend van maximaal de prijsontwikkeling. Voor de prijsontwikkeling hanteert het pensioenfonds de CBS Consumentenprijsindex alle huishoudens, afgeleid (2006=100). Hierbij wordt uitgegaan van de eerst gepubliceerde cijfers per ultimo oktober van het voorgaande jaar.
- Het bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre pensioenrechten en pensioenaanspraken worden aangepast.
- Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd en wordt geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit beleggingsrendement gefinancierd.

Het bestuur heeft in de vergadering van 15 december 2016 besloten om per 1 januari 2017 de volledige geamبيةerde toeslag toe te kennen.

De toeslag per 1 januari 2017 van de deelnemers bedroeg 1% en voor de gewezen deelnemers en gepensioneerden 0,32%.

De technische voorzieningen zijn naar categorieën van deelnemers als volgt samengesteld:

Bedragen x € 1.000		2016		2015
	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieve deelnemers	845.786	3.896	827.298	4.065
Pensioentrekkenden	972.852	3.493	908.060	3.437
Gewezen deelnemers ('slapers')	648.423	5.966	551.098	5.730
Overige: additionele kostenvoorziening	12.311		11.405	
Stand per 31 december	2.479.372	13.355	2.297.861	13.232

Herverzekeringscontracten

Het pensioenfonds heeft zijn pensioentoezeggingen tot en met 31 december 2016 volledig herverzekerd bij Delta Lloyd Levensverzekering NV door middel van een garantiecontract. Met het herverzekeringscontract hebben we de verzekeringstechnische risico's (de kans dat deelnemers langer leven dan verwacht), de marktrisico's (het op korte termijn sterk fluctueren van de waarde van de beleggingen), het matchingsrisico (het verschil tussen de looptijd van de pensioenverplichtingen en de looptijd van de beleggingen), het kredietrisico (beleggen in beleggingen van een lagere kwaliteit) en het liquiditeitsrisico (de kans dat er tijdelijk geen geld is om de uitkeringen te kunnen betalen) overgeheveld naar Delta Lloyd Levensverzekering NV.

Verloop van de overige technische voorzieningen	
Bedragen x € 1.000	€
Additionele kostenvoorziening per 31-12-2016	12.311
Additionele kostenvoorziening per 31-12-2015	11.405
Toename overige technische voorzieningen	906

11 Schuld aan werkgever

Schuld aan werkgever		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Premie en bijdrage kosten nog te betalen aan werkgever	5.916	-
Garantievergoeding per ultimo boekjaar	-3.736	-
Intrestvergoeding per ultimo boekjaar	28	-
Schuld aan werkgever per 31 december	2.208	-

12 Schuld aan herverzekeraar

Schuld aan herverzekeraar		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Schuld van overwaardedepot aan GSB-depot bij herverzekeraar ter aanvulling tot 105% marktrente dekkingsgraad	-	17.404
Schuld van overwaardedepot aan GSB-depot bij herverzekeraar in verband met de overdracht van het indirect vastgoed	40.502	-
Schuld aan herverzekeraar per 31 december	40.502	17.404

In verband met de overdracht van de beleggingen in Vesteda en de CBRE fondsen (indirecte beleggingen in vastgoed) per 30 december 2016 is een schuld aan het garantiedepot bij de herverzekeraar opgenomen ter grootte van de overdrachtswaarde ad 40.502.

13 Overige kortlopende schulden – schuld aan herverzekeraar

Overige kortlopende schulden – schuld aan herverzekeraar		
	2016	2015
Bedragen x € 1.000	€	€
Premie en kosten nog te betalen aan herverzekeraar	–	-14.949
Garantievergoeding herverzekeraar per ultimo boekjaar	–	15.188
Intrestvergoeding herverzekeraar per ultimo boekjaar	–	-158
Schuld aan herverzekeraar per 31 december	–	81

14 Verbonden partijen

Transacties met bestuurders

De bezoldiging van de bestuurders is nihil. De stichting heeft geen leningen verstrekt aan de (voormalige) bestuurders. Ook heeft de stichting geen vorderingen op de (voormalige) bestuurders.

Overige transacties met verbonden partijen

De stichting heeft een uitvoeringsovereenkomst afgesloten met de werkgever ten aanzien van de uitvoering van het pensioenreglement. Hierin zijn opgenomen, de zorgplicht van de werkgever inzake aanlevering basisgegevens; jaarlijkse premiebetaling, procedures bij premieachterstand, kostendoorbelasting en de werkzaamheden die door het pensioenfonds verricht worden met het niveau van dienstverlening. De werkgever draagt geheel de pensioenuitvoeringskosten.

De uitvoeringsovereenkomst liep tot 1 januari 2017 en is inmiddels weer voor drie jaar verlengd tot 1 januari 2020.

Toelichting op de staat van baten en lasten

15 Premiebijdragen van werkgever en werknemers

Premiebijdragen van werkgever en werknemers		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Premiebijdragen werkgever uit waardeoverdrachten	-813	479
Premiebijdragen werkgever jaarinkoop	45.843	25.353
Premiebijdragen werknemers jaarinkoop	10.909	11.007
Totale premiebijdragen werkgevers en werknemers (a)	55.939	36.839
Correctie: saldo overdracht van rechten (b)	701	-83
Bijdrage werkgever in garantiekosten (c)	3.736	15.188
Pensioenuitvoeringskosten	3.083	2.292
Vrijval excassovoorziening	-944	-904
Bijdrage werkgever in pensioenuitvoeringskosten (d)	2.139	1.388
Totaal bijdragen (a + b + c + d)	62.515	53.332

Het premiebeleid was tot en met december 2016 gebaseerd op een ambitieniveau van het uitvoeren van een middelloonregeling met voorwaardelijke toeslagen.

Met de werkgever was overeengekomen dat voor de jaarlijkse opbouw van de pensioenaanspraken en de risicodekkingen een premie wordt betaald die gebaseerd is op AG-prognosetafel 2010-2060, rekening houdend met ervaringsfactoren en een 2% Market Value Margin (MVM)-opslag, met een rekenrente van 3% per jaar.

Over de prolongatiepremie 2016 geldt een opslag in verband met langlevensrisico van 4,8% en een opslag in verband met het renterisico van 51%. De cumulatieve opslag is 58,2%.

Daarnaast worden de garantiekosten, administratiekosten en pensioenuitvoeringskosten bij de werkgever in rekening gebracht. De rendementen boven de 3% met daarboven de renteopslag van 51% (in 2016) zijn dan beschikbaar voor financiering van de toeslagregeling.

Zowel de premiebijdragen werkgever uit waardeoverdrachten (de koopsommen binnenkomende waardeoverdrachten en de afkopen uitgaande waardeoverdrachten) als het saldo overdracht van rechten (de geldstromen uit waardeoverdrachten) zijn betrokken in de premiebijdragen. In 2016 worden resultaten op individuele waardeoverdrachten met de vermogensbuffer binnen het gesepareerde beleggingsdepot bij de herverzekeraar verrekend.

In totaal gaat het in 2016 om 55.939 (2015: 36.839). Een deel van dat bedrag wordt door Delta Lloyd, conform de Delta Lloyd Groep CAO artikel 6 lid 2, ingehouden bij de deelnemers, die op die manier zelf bijdragen aan hun pensioenopbouw. Een deel wordt verrekend uit het saldo overdracht van rechten. Daarnaast betaalt Delta Lloyd Services BV ons de pensioenuitvoeringskosten, administratiekosten en garantiekosten. Deze kosten bedragen in totaal 5.875 (2015: 16.576).

De feitelijke premie die het fonds in rekening heeft gebracht bedraagt 62.515 en bestaat uit de volgende onderdelen:

De premie voor de inkoop van pensioenverplichtingen van 55.939, een opslag voor uitvoeringskosten van 5.875 en het saldo overdracht van rechten van 701.

De (gedempte) kostendekkende premie is gelijk gesteld aan de feitelijke premie.

16 Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Beleggingsopbrengsten eigen middelen	29.478	37.951
Beleggingskosten eigen middelen	-959	-964
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	28.519	36.987

De beleggingsopbrengsten eigen middelen in 2016 zijn als volgt samengesteld:

	directe beleggingsopbrengsten		indirecte beleggingsopbrengsten			
Bedragen x € 1.000	dividend	intrest	gerealiseerd	ongerealiseerd	overig	totaal
	€	€	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	-	-	-	195	-	195
Aandelen	2.577	-	-	26.708		29.285
Liquide middelen	-	-2	-	-		-2
Overige beleggingen	-	-	-	-	-	-
Totaal	2.577	-2	-	26.903	-	29.478

De beleggingskosten eigen middelen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Beleggingskosten eigen middelen		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Beheerkosten	955	954
Bewaarloon	3	3
Transactiekosten	1	7
Beleggingskosten eigen middelen	959	964
Gemiddeld belegd vermogen voor risico pensioenfonds	415.316	346.822
Kosten vermogensbeheer als % gemiddeld belegd vermogen	0,23%	0,28%
Transactiekosten als % gemiddeld belegd vermogen	0,00%	0,00%
Totale beleggingskosten als % gemiddeld belegd vermogen	0,23%	0,28%

De cijfers van de beheerkosten wijken in het jaarverslag af van de cijfers die zijn opgenomen in het bestuursverslag. Hierboven zijn alleen de beheerkosten opgenomen die betrekking hebben op de beleggingen voor risico van het pensioenfonds. In het bestuursverslag zijn ook de beheerkosten opgenomen die zijn verwerkt in het gesepareerde depot van Delta Lloyd levensverzekering. Dit is gedaan om een totaal overzicht te geven van alle beheerkosten. De beheerkosten in het gesepareerde depot worden niet door het pensioenfonds betaald maar door Delta Lloyd Levensverzekeringen omdat ook de beleggingen in het gesepareerde depot voor risico van delta Lloyd levensverzekeringen komen.

Het pensioenfonds belegt alleen in beleggingsfondsen, die voor een deel passief zijn. Daarom zijn de beleggingskosten relatief beperkt. De transactiekosten zijn exact berekend op basis van vaste op- en afslagen die afgesproken zijn in de beleggingsfondsen.

17 Resultatendeling uit hoofde van garantiecontract

Resultatendeling uit hoofde van garantiecontract		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Baten uit herverzekering: aandeel PSF in technisch resultaat	10.049	11.067
Baten uit herverzekering: aandeel PSF in vermogenoverschot	70.373	-6.306
Totaal	80.422	4.761

18 Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen (activa)

Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen (activa)		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Bij:		
Pensioenopbouw	35.499	36.414
Indexering	9.423	11.098
Rentetoevoeging	54.088	53.223
Wijziging marktrente	174.840	-48.457
Resultaat in- en uitgaande waardeoverdrachten	76	396
Overige mutaties (Technisch Resultaat)	-8.824	-11.077
Effect van het vervallen van de 3-mnd.middeling per 01.01.2015	-	92.282
Aanpassing van de UFR-systematiek in de RTS per 15.07.2015	-	53.992
Overgang naar AG2016 per 31.12.2016	6.779	-
Verval 2% MVM-opslag per 31.12.2016	-48.849	-
Overgang van ESP2A naar Fondsspecifieke ervaringssterfte	19.811	-
Af:		
Onttrekking (pensioenuitkeringen en excassokosten)	-61.537	-59.711
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	181.306	128.160

19 Saldo overdracht van rechten

Saldo overdracht van rechten		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Bij:		
Ontvangen overdrachtswaarde binnenkomende waardeoverdrachten	2.388	2.084
Af:		
Betaalde overdrachtswaarde uitgaande waardeoverdrachten	-3.089	-2.001
Saldo overdracht van rechten	-701	83

20 Pensioenuitkeringen

Pensioenuitkeringen		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Ouderdomspensioen	49.998	48.303
Nabestaandenpensioen	9.769	9.666
Wezenpensioen	179	164
Arbeidsongeschiktheidspensioen	527	542
Afkopen	88	79
Totaal	60.561	58.754

21 Pensioenuitvoeringskosten

Pensioenuitvoeringskosten		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Personeelskosten	484	425
Accountantskosten	25	28
Certificering actuaris	19	19
Heffingen DNB en AFM	118	107
Administratiekosten (doorbelasting door herverzekeraar)	916	923
Excassokosten (doorbelasting door herverzekeraar)	390	377
Eenmalige kosten - project overgang eigen beheer	773	-
Overige bedrijfskosten	358	413
Totaal pensioenuitvoeringskosten	3.083	2.292
Pensioenuitvoeringskosten per actieve deelnemer/pensioengerechtigde	0,417	0,306
Pensioenuitvoeringskosten per verzekerde (deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden)	0,231	0,173

De pensioenuitvoeringskosten worden volledig vergoed door de werkgever.

De accountantskosten zijn onderdeel van de pensioenuitvoeringskosten. Alle accountantskosten kunnen worden toegewezen aan de controle van de jaarrekening en de jaarstaten.

22 Garantiekosten

Garantiekosten		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Garantiekosten bij herverzekeraar	3.736	15.188
Totaal	3.736	15.188

De garantiekosten worden volledig vergoed door de werkgever.

23 Financiering ten laste van het depotvermogen bij herverzekeraar

Financiering ten laste van het depotvermogen bij herverzekeraar		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Toeslagen t.l.v. het depotvermogen bij herverzekeraar	9.423	11.098
Correcties ultimo 2016 t.l.v. depotvermogen bij herverzekeraar	1.234	-
Resultaat op waardeoverdracht t.l.v. het depotvermogen bij herverzekeraar	187	-
Totaal	10.844	11.098

24 Mutatie technische voorzieningen (passiva)

De mutatie technische voorzieningen wordt berekend door de beginstand van de voorziening van de eindstand af te trekken.

Mutatie technische voorzieningen (passiva)		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen	180.605	128.243
Mutatie overige technische voorzieningen (additionele kostenvoorziening)	906	11.405
Mutatie technische voorzieningen	181.511	139.648

De wijziging in de technische voorzieningen kan als volgt worden uitgesplitst:

Wijziging in de technische voorzieningen		
Bedragen x € 1.000	2016	2015
	€	€
Stand per 1 januari	2.297.861	2.158.213
Bij:		
Pensioenopbouw	35.499	36.414
Indexering	9.423	11.098
Koopsommen uit binnenkomende waardeoverdrachten	1.751	1.951
Rentetoevoeging	54.088	53.223
Wijziging marktrente	174.840	-48.457
Overige mutaties (Technisch Resultaat)	-8.824	-11.077
Effect van het vervallen van de 3-mnd.middeling per 01.01.2015	-	92.282
Aanpassing van de UFR-systematiek in de RTS per 15.07.2015	-	53.992
Overgang naar AG2016 per 31.12.2016	6.779	-
Verval 2% MVM-opslag per 31.12.2016	-48.849	-
Overgang van ESP2A naar Fondsspecifieke ervaringssterfte	19.811	-
Mutatie additionele kostenvoorziening	906	11.405
Af:		
Onttrekking (pensioenuitkeringen en excassokosten)	-61.537	-59.711
Afkopen uit uitgaande waardeoverdrachten	-2.376	-1.472
Stand per 31 december	2.479.372	2.297.861

25 Aantal personeelsleden

Bij het fonds zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden worden verricht door werknemers die in dienst zijn van de werkgever.

26 Bezoldiging bestuurders

Er is geen bezoldiging voor de (voormalige) bestuurders.

27 Gebeurtenissen na balansdatum

Het bestuur heeft besloten om per 31 december 2016 te stoppen met de herverzekering en per 1 januari 2017 over te gaan naar eigen beheer voor zowel de opgebouwde als de nog op te bouwen pensioenaanspraken. In het bestuursverslag zijn de overwegingen van dit besluit verder toegelicht. Met de werkgever is het pensioenfonds een eenmalige compensatie overeengekomen van € 15 miljoen voor het toegenomen risico van het pensioenfonds en haar (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden.

Daarnaast hebben de sociale partners in 2016 een nieuwe CAO, waarin besloten een nieuwe pensioenregeling, afgesproken. De nieuwe pensioenregeling gaat per 1 januari 2017 in en betreft een collectieve beschikbare premieregeling (CDC) met opbouw op basis van middelloonopbouw en voorwaardelijke toeslagverlening die geldt per 1 januari 2017. De pensioenregeling ziet er als volgt uit:

- De sociale partners streven naar een pensioenopbouw van 1,875% per dienstjaar.
- De pensioenrichtleeftijd is 67 jaar.
- Het partnerpensioen is vanaf 1 januari 2017 op risicobasis en bedraagt 70% van de pensioenopbouw per dienstjaar.
- Het wezenpensioen is ook vanaf 1 januari 2017 op risicobasis.
- Het arbeidsongeschiktheidspensioen is niet meer via het pensioenfonds geregeld. De werkgever heeft dit aan een andere partij uitbesteed.
- De toeslagverlening wordt vanaf 2017 voor (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden gebaseerd op prijsontwikkelingen volgens het CBS (zie ook toeslagbeleid).

De pensioenregeling is afgesproken tot 1 januari 2020.

De premie is vastgesteld op 30% van de som van alle pensioengrondslagen. Het premiepercentage is gebaseerd op een kostendekkende premie die gedempt is over een periode van 3 jaar. Voor de gedempte kostendekkende premie worden de grondslagen van het pensioenfonds gehanteerd. Als gevolg van de demping zal de voor het pensioenfonds benodigde premie in de afgesproken periode oplopen. De werkgever betaalt een vast percentage van de pensioengrondslag. Het verschil tussen de benodigde premie en de door de werkgever betaalde premie komt ten laste van een premie-egalisatiedepot. Om te zorgen dat het premie-egalisatiedepot in de komende drie jaar voldoende is heeft de werkgever een eenmalige storting van € 10 miljoen gedaan in dit depot. Mocht het premie-egalisatiedepot onverhoopt negatief dreigen te worden zal het opbouwpercentage voor de nieuwe opbouw worden verlaagd.

Het pensioenfonds heeft getoetst of de berekende collectieve beschikbare premie en de eenmalige storting naar verwachting voldoende is om de beoogde pensioenen op te kunnen bouwen en de risicoverzekeringen te kunnen dekken.

Naast de CDC-premie betaalt de werkgever ook de premie voor het ANW-hiaatpensioen en alle pensioenuitvoeringskosten.

Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd
Amsterdam, 9 juni 2017

w.g. R. van Mazijk,
voorzitter

w.g. N. Yacoubi,
secretaris

Overige gegevens

Saldo van baten en lasten

In de statuten is niets opgenomen over de bestemming van het saldo van baten en lasten.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het bestuur van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd te Amsterdam gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd op 31 december 2016 en van het resultaat over 2016, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2016;
- de staat van baten en lasten over 2016;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit	€ 29.775.000
Toegepaste benchmark	1,0% van het pensioenvermogen (afgerond), zijnde het totaal van de technische voorzieningen en de overige reserves
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van de stichting en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritische grens bevindt. Gelet op het reserveoverschot hebben wij de materialiteit gesteld op 1,0% van het pensioenvermogen.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan het bestuur de tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 1.500.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

De pensioenverplichtingen van de stichting zijn grotendeels herverzekerd, waarbij de herverzekeraar tevens optreedt als externe serviceorganisatie. De financiële informatie van het geheel van de activiteiten is opgenomen in de jaarrekening van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd.

Bij de controle van het herverzekeringsdeel technische voorziening en de daarmee rechtstreeks samenhangende posten in de staat van baten en lasten hebben wij gebruik gemaakt van de werkzaamheden van een andere accountant die de controle van het door de herverzekeraar opgestelde depotverslag heeft uitgevoerd. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel hebben wij met de andere accountant de aard en omvang van de uit te voeren werkzaamheden besproken en de controleaanpak vastgelegd in instructies. Daarnaast hebben wij een kwaliteitsreview uitgevoerd met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden en de uitkomsten daarvan.

Door bovengenoemde werkzaamheden, gecombineerd met zelfstandig verrichte werkzaamheden, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de financiële informatie van het geheel verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad	
Risico	Onze controleaanpak
De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling. De stichting is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of de stichting voldoende buffers heeft. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids)dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.	Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2016 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaire gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van de stichting beoordeeld op basis van het actuair rapport van de certificerend actuaire en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven. Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maand-dekkingsgraden. - Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. Dit jaar betroffen de key items de overgang van de AG prognosetafel, de wijziging van de ervaringssterfte, het vervallen van de Market Value Margin (MVM)-opslag en de indexatie. - Daarnaast heeft de certificerend actuaire een plausibiliteitstoets uitgevoerd op ontwikkeling van de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkeling in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaire

Waardering en toelichting van niet-(beurs)genoteerde beleggingen inclusief de onder herverzekeringsdeel technische voorziening gepresenteerde beleggingen

De pensioenverplichtingen van de stichting zijn grotendeels herverzekerd. Vanuit de herverzekering is de post herverzekeringdeel technische voorziening opgenomen. Vanuit verslaggevingsvereisten zijn in de toelichting de onderliggende beleggingen van de post herverzekeringsdeel technische voorziening verantwoord. Naast de beleggingen onder herverzekeringsdeel technische voorziening beschikt de stichting over beleggingen voor risico pensioenfonds. Deze beleggingen zijn separaat gepresenteerd in de balans.

De beleggingen voor risico pensioenfonds en de beleggingen zoals toegelicht onder herverzekeringsdeel technische voorzieningen zijn een significante component in de jaarrekening van de stichting.

Alle beleggingen inclusief de beleggingen zoals toegelicht onder herverzekeringsdeel technische voorziening dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen, is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen). Er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van onafhankelijke taxaties, netto-contante-waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet-(beurs) genoteerde fondsen.

De waarderingonzekerheid neemt inherent toe bij (onafhankelijke) taxaties en netto-contante-waardeberekeningen en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij de stichting betreffen dit met name de posities in derivaten als onderdeel van het herverzekeringsdeel technische voorzieningen. De posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen, met name indirect vastgoed kennen eveneens relatief veel waarderingonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers gecorrigeerd voor kasstromen en marktontwikkelingen tot aan balansdatum.

De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen voor risico pensioenfonds en het herverzekeringsdeel technische voorziening beschreven op pagina 69 & 70 van de jaarrekening en een nadere toelichting opgenomen in toelichting 4 en 5. Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2016 € 52 miljoen is belegd in indirect vastgoed, en dat €183 miljoen onder het herverzekeringsdeel technische voorziening is belegd in interest rate swaps.

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de niet-(beurs)genoteerde beleggingen, zowel voor beleggingen voor risico pensioenfonds als beleggingen onder herverzekeringsdeel technische voorziening, niet juist gewaardeerd zijn.

Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2016.

- Voor de posities in derivaten onder herverzekeringsdeel technische voorziening hebben wij de interne beheersmaatregelen van het waarderingproces onderzocht en voor een selectie van derivaten de waardering en de daarbij gehanteerde uitgangspunten getoetst.
- Voor de posities in niet-(beurs)genoteerd fondsen, onder beleggingen voor risico pensioenfonds en onder herverzekeringsdeel technische voorziening, hebben wij vastgesteld dat de uitvoeringsorganisatie aansluiting heeft gemaakt met de meest recente rapportages van de fondsmanagers, indien nodig gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum, alsmede een aansluiting met de waardering zoals verantwoord in de jaarrekeningen van 2016

Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen onderzocht.

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen

Risico	Onze controleaanpak
De technische voorzieningen waaronder de voorziening pensioenverplichtingen betreffen een significante post in de balans van de stichting. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuariel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij de stichting, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle. De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen beschreven op pagina 69 & 70 en een nadere toelichting opgenomen in toelichting 10. Uit deze toelichting blijkt dat (schattings)wijzigingen hebben plaatsgevonden door toepassing van de meest recente prognosetafels, aanpassing van de ervaringssterfte op basis van nader onderzoek en het afschaffen van de risico-opslag. Volgens de toelichting omtrent de schattingswijzigingen is de voorziening pensioenverplichtingen hierdoor per saldo € 22 miljoen lager uitgekomen. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd zijn.	Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruik gemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaire van de stichting. De certificerend actuaire onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaire heeft daarbij gebruik gemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaire onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2016. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels en de effecten van de wijzigingen hierin, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2016. - Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaire. - Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaire, gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn. - Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie, het verrichten van aansluitwerkzaamheden met de pensioenadministratie voor wat betreft de aantallen en de aanspraken en het beoordelen van het verloop en de uitkomsten van de actuariële analyse.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het verslag van het bestuur;
- de overige gegevens;
- andere informatie, bestaande uit het voorwoord, de karakteristieken van het pensioenfonds, visitatiecommissie en het verslag van het verantwoordingsorgaan.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2

BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het verslag van het bestuur en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;

- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de controle van de jaarrekening als geheel. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de verschillende activiteiten van het pensioenfonds, waaronder de controle van het herverzekeringsdeel technische voorziening en de daarmee rechtstreeks samenhangende posten in de staat van baten en lasten. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de activiteiten geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Amsterdam, 9 juni 2017

Ernst & Young Accountants LLP
drs. A.A. Beijer RA RBA

Actuariële verklaring zoals opgenomen in DNB staat J606

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd te Amsterdam is aan Ernst & Young Actuarissen B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2016.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaire ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 30 miljoen. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 1,5 miljoen te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruikgemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Ik heb geconstateerd dat de verplichtingen van het pensioenfonds volledig zijn verzekerd door middel van een garantiecontract tot en met 31 december 2016 en dit betrokken in mijn oordeel.

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum ten minste gelijk aan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is ten minste gelijk aan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen, de toen nog bestaande herverzekeringsovereenkomst en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende.

Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Voor de volledigheid merk ik op dat het pensioenfonds besloten heeft met ingang van 1 januari 2017 over te gaan op het in eigen beheer uitvoeren van de pensioenregeling. In mijn oordeel ben ik uitgegaan van de situatie zoals van toepassing op 31 december 2016. Op dat moment zijn de verplichtingen van het pensioenfonds volledig verzekerd door middel van een garantiecontract.

Amsterdam, 9 juni 2017

Ernst & Young Actuarissen B.V.
drs. C.D. Snoeks AAG

Meer informatie?

Neem dan contact met ons op.

Delta Lloyd Pensioenfonds
telefoon: 0492 575 454
e-mail: pensioenfonds@deltalloyd.nl

Bezoekadres:
Spaklerweg 4
1096 BA Amsterdam

Postadres:
Postbus 20
5700 AA Helmond

www.deltalloydpensioenfonds.nl